

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Första kammaren.

Nr 52.

Onsdagen den 12 augusti.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 6 i denna månad.

Anmälades och bordlades lagutskottets memorial nr 23, med för-
anledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande lagutskottets
utlåtande nr 17 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med
förslag till lag angående förbud för vissa utlännningar att här i riket
vistas, dels ock en i anledning av propositionen väckt motion.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets under gårdagen
bordlagda utlåtande nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition
angående beredande av medel till bestridande av kostnader, som i §
63 regeringsformen avses, biföll kammaren vad utskottet i detta ut-
låtande hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran
bevillningsutskottets nästlidne dag bordlagda betänkande nr 24.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets under
gårdagen bordlagda memorial:

nr 25, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande be-
villningsutskottets betänkande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till förordning om arvsskatt och skatt för
gåva, samt

nr 26, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande be-
villningsutskottets betänkande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1, 23
och 29 §§ i förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning
av socker ävensom till ändrad lydelse av anm. 1 under rubriken 160
och anm. under rubriken 161 i gällande tulltaxa ävensom en i ämnet
väckt motion,

godkändes de i dessa memorial föreslagna voteringspropositio-
nerna.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran lagutskottets sistlidne dag bordlagda utlåtanden nr 22 och 24 ävensom första kammarens andra tillfälliga utskotts samma dag bordlagda utlåtande nr 7.

Vid förnyad föredragning av första särskilda utskottets den 8 och 11 i denna månad bordlagda utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om understöd i vissa fall åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets den 8 och 11 innevarande augusti bordlagda utlåtande nr 16, i anledning av dels väckta motioner om upphävande av den kommunala rösträtten för bolag och omyndiga m. fl. ändringar i gällande kommunalförfattningar, dels väckt motion om sådana ändringar i gällande förordning om kommunalstyrelse på landet m. fl. kommunalförfattningar, att den kommunala rösträtten bygges på grundval av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor m. m.

Till konstitutionsutskottets behandling hade hänvisats

dels de likalydande motionerna nr 49 i första kammaren av herrar *S. H. Kvarnzelius, Alfred Petersson, K. G. Karlsson, Oskar Eklund, Anton Hahn, David Bergström, Mauritz Hellberg, Carl Ekman, Jacob Larsson* och *Frithiof Söderbergh* (här nedan kallad herr Kvarnzelius' motion) och nr 64 i andra kammaren av herrar *Karl Staaff, Fridtjuf Berg, Nils Edén, Axel Schotte, D. Persson* i Tällberg, *Johan Ericsson, Erik Röing, Joh. Ström, R. G. Hamilton, Linus Lundström, Per N:son Bosson, Jakob Pettersson, E. A. Nilson* och *Rob. Karlsson* (nedan kallad herr Staaffs motion),

dels motionen i andra kammaren nr 42 av herrar *O. H. Waldén, Hj. Branting, Herm. Lindqvist, F. W. Thorsson, Viktor Larsson, Bernh. Eriksson, Nils Persson, E. Palmstierna, V. Rydén* och *Rick. Sandler* (nedan kallad herr Waldéns motion).

I herrar Kvarnzelius' och Staaffs motioner hemställdes, att riksdagen behagade för sin del antaga framlagda förslag till

a) lag om ändrad lydelse av §§ 8, 9, 10 och 80 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.;

b) lag om ändrad lydelse av §§ 9, 10 och 12 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

c) lag om ändrad lydelse av §§ 7 och 8 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862; och

d) lag om ändrad lydelse av §§ 5, 25, 26 och 27 i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

I herr Waldéns motion hemställdes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i nu gällande förordningar angående kommunalstyrelse på landet, i stad och i Stockholm, liksom ock i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, att den kommunala rösträtten komme att byggas på grundval av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor, samt

att riksdagen, intill dess dylikt förslag kunde bli va genomfört, för sin del ville antaga av motionären framlagda förslag till förändringar av vissa paragrafer i följande kommunala författningar:

förordningen om kommunalstyrelse på landet,

förordningen om kommunalstyrelse i stad,

förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm,

förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd,

förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm, ävensom

förordningen om landsting.

Punkten 1.

I nu föredragna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av herr Kvarnzelius' m. fl. motion nr 49 i första kammaren och herr Staaffs m. fl. motion nr 64 i andra kammaren, måtte för sin del antaga förslag till

a) lag om ändrad lydelse av § 80 mom. 1 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 ävensom om införande i nämnda förordning av tillagda § 81;

b) lag om ändrad lydelse av § 12 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862; och

c) lag om ändrad lydelse av § 8 mom. 2 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

Vid förevarande punkt hade reservation avgivits av herrar *Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, Kjellén, von Mentzer, Magnusson*, i Tumhult, *Beckman* från Linköping, *Jönsson* i Slätåker och *Karlsson* i Mo, vilka likväl ej i reservationen framlagt sin mening.

Herr *Clason*: Det föreliggande förslaget avser, som kammaren behagade finna, att för vissa fall förbjuda röstning med fullmakt vid kommunala avgöranden. Förslag i liknande riktning, ehuru med vissa begränsningar, hava varit å bane vid såväl 1908 som 1911 års riksdagar och blevo vid båda dessa tillfällen av båda kamrarna avslagna. Under 1913 års riksdag avslog därjämte denna kammare en motivering av konstitutionsutskottet, vari vissa sympatier uttalades för tanken. Jag skall nu för min del även här be att få framställa avslagsyrkande på utskottets förslag och skall i korthet angiva skälen härför.

Vad först angår själva principen, så vila ju våra kommunalförfattningar på den grundsatsen, att det är skattskyldigheten inom kom-

*Om utövande
av kommunal
rösträtt genom
ombud.*

*Om utövande
av kommunal
rösträtt genom
ombud.
(Forts.)*

munen, som är den huvudsakliga förutsättningen för den kommunala rösträtten. Skyldigheterna skola vara utgångspunkten för rättigheterna, och i följd därav böra alla, som fullgjort sina skyldigheter, också äga motsvarande rättigheter. Det är klart, att denna princip icke har kunnat genomföras och icke kan genomföras annat än om den, som av laga förfall är hindrad att själv närvara vid de understundom ganska tätt påkommande kommunala avgörandena, därvid får låta sig representeras genom ombud, och denna princip har hittills alltid haft burskap inom vår kommunalförvaltning. Att bryta med den principen skulle ock enligt reservanternas uppfattning medföra en stor orättvisa. Mången kan på grund av yrke, tjänst, sjukdom, frånvaro från orten eller andra liknande anledningar vara förhindrad att personligen komma tillstädes. Han kan dock hava de allra största intressen att bevaka i de kommunala avgörandena, men möjligheten därtill skulle nu enligt utskottets förslag avskäras honom. Kedan dessa principiella skäl äro enligt reservanternas åsikt tillräckliga grunder för avslagsyrkandet.

Men jag vill därjämte påpeka, att även om man ginge in på principen, man uppenbarligen icke kan antaga ett så osammanhängande och inkonsekvent förslag som detta. Om man tar kännedom om utskottets motivering, skall man exempelvis finna, att förslaget egentligen skulle hava en viss karaktär av provisorium. Man har icke kunnat underlåta att erinra sig, att 1908 års riksdag skrev och ifrågasatte röstning även vid politiska val för dem, som på grund av förfall äro frånvarande, och då detta naturligtvis står i rak strid mot det yrkande, utskottsmajoriteten här framställer, är utskottsmajoritetens ståndpunkt den, att först skulle man nu taga bort fullmaktsomröstningen vid kommunala val, och sedan skulle man återinföra den, då man vid politiska val infört rätten för frånvarande att rösta — d. v. s. vad riksdagen förklarat vara eftersträfvansvärt i vissa fall vid politiska val och som för närvarande finns vid kommunala val, skulle vid de senare först tagas bort och sedan återinföras.

Även i själva förslaget finnas likartade inkonsekvenser. Förslaget är så avfattat, att det skulle gälla endast städer, köpingar och municipalsamhällen. Jag tillåter mig fråga: Kan det vara rimligt att i ett fall sådant som detta söka uppdraga en dylik gräns i lagstiftningen? Om jag t. ex. bor i ett industrisamhälle, som är fullständigt likartat med ett municipalsamhälle, fastän det ännu icke blivit municipalsamhälle, möter intet hinder att rösta med fullmakt, men i samma ögonblick industrisamhället blir förklarat för municipalsamhälle, skulle denna möjlighet avskäras. Om municipalsamhället tillika är en del av en större kommun, skulle samma person vid municipalsamhällets angelägenheter avgörande icke få låta sig representeras genom ombud, medan han däremot skulle få göra detta vid avgörandet av den större kommunens angelägenheter.

Jag tillåter mig också fråga: Kan man icke vara sjuk eller bortrest eller förhindrad av sitt yrke eller hava annat laga förfall lika väl i städerna som på landsbygden? Vi riksdagsmän exempelvis skulle vara förhindrade att i vår hemort låta oss representeras vid

kommunala avgöranden, för den händelse vi bo i städer, medan detta icke skulle vara förhållandet, för den händelse vi bo på landsbygden!

Förslagets inkonsekvenser gå emellertid ännu längre. Det skulle även i städerna och nyssnämnda övriga samhällen gälla blott kommunalstämma, men icke kyrkostämma.

*Om utövande
av kommunal
rösträtt genom
ombud.
(Forts.)*

Det skulle slutligen icke heller gå ut över alla fullmakter. Om en omyndig har flera förmyndare, skulle dessa kunna få lämna fullmakt, men om en omyndig har endast en förmyndare, skulle denne icke få göra det. Det är dock klart, att laga förfall kan uppstå för den ensamma förmyndaren lika väl som för de flera. Förslaget skulle icke gälla samfällid egendom och oskiftat bo, där fullmaktsröstning under alla förhållanden skulle få äga rum. Men sådan röstning skulle den ensamma förmyndaren lika väl som för de flera. Förslaget skulle icke få ske för enskild innehavare av egendom, ens om denne t. ex. vore sjuk. Förslaget skulle icke heller gälla bolag. Bolag finge enligt förslaget fortfarande utöva rösträtt genom fullmakt, men icke den enskilde av laga förfall förhindrade.

Är det rimligt att antaga ett förslag, som i princip är oriktigt och som dessutom är behäftat med en sådan mängd inkonsekvenser?

Herr talman, jag yrkar avslag å utskottets hemställan.

Herr M a n n h e i m e r: Herr talman, jag skall be att få närmare motivera utskottets ståndpunkt i denna fråga.

Det är allmänt känt att användningen av fullmakt vid röstning angående kommunala angelägenheter, särskilt i städer samt i köpingar och municipalsamhällen, på de senare åren tagit en oerhörd omfattning, en omfattning, som man alls icke kunde tänka sig, när kommunalförfattningarna kommo till stånd. Såsom herrarna veta, stadgas i kommunalförfattningarna för närvarande, att en röstägande har rättighet att på en annan röstägande överlåta sin rätt att rösta, men att ingen röstägande får hava mer än en fullmakt. Alltså hava kommunalförfattningarna försökt att genom en uttrycklig bestämmelse begränsa möjligheten att använda fullmakt och hava försökt att genom detta åstadkomma ett hämmande av en agitation, som skulle taga sig uttryck i ett samlande av fullmakter. Hur har emellertid utvecklingen gått? Jo, i stället för att man kunnat hålla denna fullmaktsinsamling inom trängre gränser, har den som sagt tagit en rent av kolossal omfattning. Jag ber att i det avseendet få hänvisa till vad utskottet i sitt utlåtande erinrar om. Vid motionen fanns fogad en tabell, som skulle utvisa den omfattning, i vilken vid stadsfullmäktigevalen år 1912 valsedlar avgivits på grund av fullmakt. Av denna tabell framgår, att »i icke mindre än 47 av de 52 städer, som i tabellen upptagits, har mer än varannan personligen röstande valman därjämte utövat rösträtt såsom ombud för annan, och i ett flertal fall har dylik röstning medelst fullmakt utövats av mer än tre fjärdedelar av de tillstädeskomna».

Utskottet säger efter min mening fullkomligt riktigt: »redan dessa omständigheter tyda på, att fullmaktsröstningen i den prak-

Om utövande
av kommunal
röst rätt genom
ombud.
(Forts.)

tiska tillämpningen gått vida utöver det ändamål, som dess medgivande varit avsett att tjäna».

Om man nu, såsom jag för min del anser vara det riktiga, utgår ifrån, att det personliga, den personliga uppfattningen bör ligga till grund även vid röstning i kommunala ärenden, på samma sätt som personlighetsprincipen gjort sig gällande vid politiska val, så måste man även instämma i vad som i motionen säges eller att bakom varje röst bör stå en person, som låter röstgivningen bestämmas av sin efter moget övervägande bildade personliga uppfattning i de kommunala angelägenheterna. Denna den röstandes personliga uppfattning kommer säkrast till uttryck genom personlig röstavgivning. Att kravet på personlig utövning av de kommunala rättigheterna därför är ur principiell synpunkt berättigat, torde icke kunna förnekas.

Det är alltså brytandet mot denna princip, som i och för sig efter min uppfattning innebär ett missförhållande. Men härtill kommer dessutom, att denna röstning genom ombud i städerna har föranlett missbruk. Såsom vi alla veta, hava partiorganisationerna åtminstone inom de större städerna tagit hand om fullmaktsinsamlingen. Det går så till, i de större städerna i varje fall, att organisationerna använda särskilda agenter, som gå ur hus och i hus för att samla fullmakter. Dessa agenter äro anställda mot timpenning; såsom det också har sagts mig, fastän jag icke av egen erfarenhet känner till det, lär det även på sina håll finnas en uppgörelse, varigenom de tillförsäkras ett slags ackordsbetalning, i det att de få så och så mycket för varje fullmakt, som de kunna insamla.

Sedan agenterna fullgjort sitt arbete, hopsamlas alla dessa fullmakter av valorganisationerna, sorteras och sedan sker distribueringen av dem. Om man tänker sig särskilt denna procedur och vad kommunalförfattningarna med sina stadganden avse, måste man erkänna, att fullmaktsröstningen kommit på mycket stora avvägar. Att distribuera fullmakterna är ofta ett besvärligt arbete: det är svårt att få ut dessa många fullmakter. Naturligtvis gå först de fina fullmakterna åt, 40-röstfullmakterna. Men sedan, när man kommer ner till de lägre röstetalen och det blir svårt att placera fullmakterna, händer det ofta, att när valet är slut, de som haft till uppgift att distribuera fullmakterna, stå kvar med åtskilliga, som de icke kunnat blixa av med. De personer, som lämnat fullmakt, blixa i regel okunniga om, att de icke varit med om att rösta.

Men även i andra avseenden förekomma missbruk. Denna insamling är t. ex. icke möjlig att kontrollera. Agenterna vilja naturligtvis visa sig mycket energiska och framgångsrika i sin verksamhet, och då är det mycket svårt att hålla dem tillbaka. När de göra sina försök hos vilt främmande människor för att erhålla fullmakt av dem, är det t. ex. svårt att kontrollera vad agenterna säga till de personer, hos vilka de insamla fullmakterna, angående sättet varpå fullmakterna skola användas.

Vidare kan på detta vis utövas ett mycket starkt valtryck. Både med hänsyn till kommunala och politiska val hava vi försökt

skydda valhemligheten. Men på det sätt, varpå man går till väga, åtminstone i de större städerna, är detta fullkomligt eluderat vid de kommunala valen. Det finns ingen valhemlighet, så fort man anlitar fullmakt i sådan omfattning, som här ifrågakommer. Och det händer mycket ofta — många sådana fall har jag kännedom om — att röstberättigade, som stå i beroende av någon i ekonomiskt avseende, måste finna sig i, ehuru de själva icke önska det, att till en sådan person lämna ifrån sig fullmakt för att icke bli utsatt för konsekvenser, som de icke kunna bära. Detta är uppenbara missbruk, och när man har klart för sig, att dylika missbruk förekomma, synes det vara en plikt att söka undanröja dem.

*Om utövande
av kommunal
rösträtt genom
ombud.
(Forts.)*

Motionärerna erinra om, att dessa missbruk exempelvis i Stockholm hava tagit en sådan omfattning, att stadsfullmäktige ingått med skrivelse till Kungl. Maj:t och begärt att åtgärder må vidtagas för att råda bot på detta missförhållande. I det yttrande, som överståthållarämbetet avgivit i anledning av denna stadsfullmäktiges framställning, har ämbetet understött stadsfullmäktiges yrkande och förklarat sig anse, att missbruk föreläge samt att åtgärder borde vidtagas.

Då är frågan, i vilken omfattning en dylik reform bör ske, och jag kan icke neka till, att, såsom den föregående ärade talaren påpekade, det kan finnas stora skäl att verkligen bereda dem, som av sjukdom eller andra laga förfall äro hindrade att rösta, möjlighet att genom ombud eller på annat sätt utöva sin rösträtt. Det är också bekant, att en framställning gjorts för att söka bereda sjömän eller andra, som av sin kallelse hindras att utöva politisk rösträtt, möjlighet att utöva sådan rösträtt. Man är alltså där inne i samma tankegång. Men jag vill i detta samband erinra om, att överståthållarämbetet i sin framställning till Kungl. Maj:t med anledning av stadsfullmäktiges nyssnämnda inlaga påpekade, att det nog är förenat med ganska stora svårigheter att finna något lämpligt sätt, varpå man kan bereda dessa, som hava laga förfall, möjlighet att få rösta i kommunala angelägenheter, och överståthållarämbetet ansåg, att man kunde beräkna, att dylika laga förfall fördelades ungefär lika på de olika partierna, så att det icke hade så stor inverkan i det hela. Överståthållarämbetet föreslog därför, att man skulle helt och hållet taga bort rätten att rösta med fullmakt i städerna.

Nu har även inom utskottet hela vänstersidan varit enhällig i denna sin framställning, men hela högern har för sin del icke kunnat gå med härpå. Nu hava vi fått höra skälen därtill. Själva reservationen är ju mycket kortfattad, men vi hava nu fått höra herr Clason anföra skälen. Därav har jag berört det skälet, att man icke tillgodosett deras intresse, som hava laga förfall — det har jag således redan besvarat. Då jag håller på med den punkten, skulle jag dock vilja tillägga, att i utskottet framkommit ett förslag att söka ena utskottet om en skrivelse till Kungl. Maj:t, däri man framhöll, att fullmaktsröstningen borde borttagas och att man i samband därmed skulle söka erhålla föreskrifter, varigenom de personers intressen, som hade laga förfall, skulle kunna tillgodoses. Men den

*Om utövande
av kommunal
röst rätt genom
ombud.
(Forts.)*

framställningen mottogs icke av högern på sådant sätt, att det blev något yrkande i den vägen. Om herr Clason, som icke kunde bestrida, att här föreligga missbruk, skulle vilja göra ett sådant yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t, skall jag emellertid för min del biträda det.

Vidare framhöll herr Clason, att även om man skulle vilja vara med om reformen, man icke kan vara med därom på det sätt, utskottet föreslår, emedan därmed är förknippad en massa olägenheter och inkonsekvenser.

Ja, härpå vill jag först och främst svara, att anledningen till att man velat inskränka förändringen till städer och andra större samhällen är den, att även om man står på den ståndpunkt vi göra att personlighetsprincipen medför, att man bör utöva sin rösträtt personligen, så är det tydligt, att man icke kan fasthålla den principen så, att man säger, att detta också bör ske i alla sådana fall, även då det icke kan ske utan större olägenheter. Och på landet är det faktiskt förenat med stora olägenheter för invånarna att reda sig utan rätt att rösta med fullmakt. Avstånden äro på många håll så betydande, att det redan av den anledningen i många fall kan bli va svårt att taga bort fullmaktsröstningen.

Vidare skola vi komma ihåg, att det i städerna huvudsakligen är fråga om att rösta på stadsfullmäktige, under det att på landet förekommer en massa ärenden på kommunalstämmorna, något som också har till följd, att kommunalstämmorna hållas oftare. Stadsfullmäktigevalen däremot ske mera sällan. Detta gör det också svårare att undvara fullmaktsröstningen på landet än i städerna.

Med avseende å vad herr Clason i övrigt framhöll angående inkonsekvenser, så är det sant, att om ett industriområde icke är municipalsamhälle, röstningen där skall försiggå även enligt utskottets förslag på samma sätt som på landsbygden, d. v. s. med fullmaktsröstning, under det att om förhållandena i industriområdet för övrigt äro ungefär desamma, men det blir förklarat för municipalsamhälle, invånarna icke få rösta med fullmakt. Ja, det är sant, man har dragit gränsen på det sättet, men om man anser, att missbruk huvudsakligen förekomma i städer och sådana tätare bebodda platser, så bör man väl söka få bort missbruken på de flesta ställen, även om de komma att kvarstå på vissa platser, där de helst också borde bort.

Herr talman, jag skall icke uppehålla kammaren längre, utan jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Magnusson, Gerhard: Det förvånade mig mycket när jag hörde herr Clason uttala sig som han gjorde om ändamålet med bestämmelsen om fullmakt och varför man skulle behålla den. Det förefaller som om han icke alls hade reda på huru denna fullmaktsröstning särskilt i Stockholm går till och att det där således icke alls gäller att rösta med fullmakt eller att själva fullmaktsröstningen sker därför att man skulle låta skyldigheten vara utgångspunkt för rättigheten och att man därför skulle se till att vid förfall låta alla få tillfälle att

avgiva sin röst. Detta skulle ju således och måste vara undantag. Man skulle bereda tillfälle för dem, som hade verkligt förfall, att deltaga i röstningen därför att man menar att deras skyldighet särskilt i de större städerna skulle betinga rätt att få rösta, även om de äro frånvarande. Det är sant och det vore riktigt om det vore undantag, men som det har blivit i Stockholm har det blivit regel i stället för tvärtom. Och det framgår av motionen och av den tabell, som är fogad vid motionen, ävensom av utskottets utlåtande här att det har i stället blivit regel.

*Om utövande
av kommunal
rösträtt genom
ombud.
(Forts.)*

Det befinnes att »i icke mindre än 47 av de 52 städer, som i tabellen upptagits, har mer än varannan personligen röstande valman utövat rösträtt jämväl såsom ombud för annan och i ett flertal fall har dylik röstning medelst fullmakt utövats av mer än tre fjärdedelar av de tillstädeskomna.» Det har således blivit i stället för undantag en regel och det har väl ändå icke varit lagens syfte och mening.

Man skulle kunna säga att i och med att det har blivit en regel har i flera avseenden brutits mot den rätt man har att rösta fritt och otvunget. Principalen kommer och begär helt enkelt av biträdena att få deras fullmakt, och det sker icke vid själva valstillfället utan lång tid förut, ty de olika agenterna samla ihop fullmakter tre, fyra, fem till sex månader före valen, innan man har en aning ens huruvida man är förhindrad att rösta. Resultatet är att, i stället för att bereda dem, som äro hindrade, tillfälle att rösta, förhindrar man dem att göra det. Det är de politiska och kommunala agenterna som skaffa ihop fullmakterna, växla ut dem i småmynt och lämna ut dem till dem som de tro på. Det har hänt i Stockholm för några år sedan, att högerens valrörelse sköttes så flitigt och intensivt — och det har nog valrörelsen skötts inom de övriga partierna också — att de hade lyckats så bra vid insamlingen av fullmakter, att de icke kunde bliva av med dem. Då kom högerens valmakare till socialdemokraternas och frågade om han ville hava något tiotal fullmakter, ty liberalerna skulle icke hava dem. Det fanns icke lediga valmän kvar då, ty vi hade ock placerat från vår sida så mycket som möjligt, så att han kunde icke taga emot gåvan, men om han kunnat det hade våra valmän fått kanske för första gången rösta med 40 röster jämte sina egna.

Resultatet är att det nu är en 80-gradig röstskala, där man placerar 80 röster på ett antal personer, som icke visat sitt kommunala intresse på annat sätt än att rösta själva och de äro ju tvungna att gå själva för att fullmakterna över huvud taget skola kunna bliva placerade.

När det gått så långt att fullmakt icke längre är det undantag man avsett, utan regel, så förutom att det är oskickligt och olämpligt enligt min uppfattning att det skall komma till sådana dimensioner som det har gjort, är det ock samtidigt ett brott mot valhemligheten, ty vilken är det i ett stort affärs-

Om utövande
av kommunal
rösträtt genom
ombud.
(Forts.)

företag, där alla lämna ifrån sig sina fullmakter, som röstar hemligt? Alla rösta öppet med sin principal och göra de det icke, kan det bliva efterräkningar, ty den dagen ett biträde säger: nej, denna gång röstar jag själv, kan betyda för honom detsamma som att han bestämt sig för att icke rösta på samma sätt som principalen vill, och det kan leda till olägenheter för honom.

Det är således från den synpunkten, menar jag, en stor orättvisa, det är ett fullständigt avvita förhållande med detta röstsystem, och det är därför jag menar att man gör klokt i att så fort som möjligt taga bort det, även om man i några fall skulle kunna riskera att det leder till en eller annan inkonsekvens. Men det är nog så, som överståthållareämbetet sagt, att, till dess man får en lagstiftning som gör det möjligt att i viktiga fall utöva rösträtt med fullmakt, får man utgå ifrån att de ofrfall man kan beräkna tillsvidare äro proportionella och att olägenheterna av en sådan lagstiftning kunna övervinnas, tills man får en gemensam lagstiftning för både politiska och kommunala val.

Jag kan således icke finna annat än att man kommit så långt med fullmaktsröstningen i Stockholm och i åtskilliga stora städer, att man gör klokt i att taga bort den. Jag vill icke säga att något parti är värre än de andra, ty man har fått driva upp konsten i fullmaktsinsamling och fått göra det så att man tagit alla penningekrafter till hjälp, ty sådant kostar alltid pengar. Men sådant ökar icke det kommunala intresset utan har endast ökat jakten efter fullmakter. I många fall har det visat sig att i stället för att öka det kommunala intresset, har man vid insamlandet förklarat att oviktiga saker förelegat, ja, »det är ingenting», har man sagt, »men för säkerhets skull vilja vi hava eder fullmakt», »vi hålla naturligtvis ihop», säger man t. ex. åt en gammal fru, som har ett stenhuis i Stockholm. Hon har intet annat intresse, än att hon vet att den som tar hennes fullmakt skall rösta mot liberaler och socialister.

Om det gäller att öka det kommunala intresset, om det gäller att få de röstberättigade till valurnorna, då borde alla enas om att icke göra det till regel att rösta med fullmakt.

Herr Östberg, Johan: Då här framdragits såsom skäl för fullmaktsinstitutets avskaffande beträffande kommunala val att stadsfullmäktige i Stockholm anslutit sig till denna uppfattning, torde böra lämnas den upplysningen att detta beslut fattades mot en mycket stark minoritet, som reserverade sig mot denna stadsfullmäktiges hemställan.

Vad själva saken beträffar, så har här framhållits att de nuvarande kommunallagarna icke hade tänkt sig så stor användning av institutet som sedan visat sig hava blivit fallet särskilt i större samhällen. Detta är ju mycket möjligt, men man tänkte sig icke heller, då kommunallagarna stiftades, att

proportionalismen och därmed följande uppdelning i partier skulle komma till stånd. Det är klart, att sedan de proportionella valen hava tillkommit, har talet om det personliga kravet icke längre så stor praktisk betydelse. Och det är underligt att man här fört på tal det personliga intresset och den personliga rätten på samma gång man strax därpå talar om att det icke är så noga med de personer som få förfall, ty de fördela sig jämnt på *partierna*. Då har man ju partisynpunkten framme i den andra meningen.

*Om utövande
av kommunal
rösträtt genom
ombud.
(Forts.)*

I själva verket har det blivit så att den enskilde nu måste ansluta sig till någon grupp och att det är dessa grupper, som måste sköta om valrörelsen. Att man begagnar sig av fullmakt är givet och det sker i ungefär samma utsträckning inom alla partier.

Den siste talaren talade om principalens ställning till biträdena. Han skulle också kunnat tala om kundernas ställning till handlande och hantverkare. Kanske där ock utövas ett tryck. Och tror man icke att trycket skulle bliva precis det samma, även om det fordrades personlig uppvaktning och röstning? Jo, naturligtvis. Vet man icke att vid riksdagsman-
naval man i de större städerna bevakar så långt man kan sina partivänner och föser upp dem till valurnorna, och tror man icke att samma kontroll övas vare sig man har rätt att använda fullmakt eller icke? Jag tror att saken endast skulle bliva besvärligare och förhatligare genom den agitation som måste äga rum för att få upp valmännen personligen.

I många fall är, det medgiva alla, fullmakt fullt berättigad. Den innebär dessutom alltid en lätthet att utöva rösträtt, och när man är angelägen om att få valmännen att utöva sin rösträtt skall man icke rycka undan det medel som leder till rösträttens vidsträcktare användning.

För min del kan jag icke tro att det finnes tillräckligt skäl att på detta sätt kringskära den kommunala rösträtten, ty det gör man genom att upphäva rätten att använda fullmakt.

Jag ber att på de av herr Clason anförda skäl få yrka bifall till reservationen.

Herr Klefbeck: Jag ber att få börja där den siste talaren slutade, då han sade att detta förslag innebär ett kring-
skärande av den kommunala rösträtten. Det kan vara en sanning, men är synes det mig en sanning med modifikation, ty det står var och en i allmänhet fritt att *personligen* avgiva sin röst. Gent emot vad jag säger kan icke invändas annat än att somliga kunna vara av sjukdom eller yrkesförfall hindrade, men som redan framhållits, drabbar detta de olika partierna i ungefär samma grad. Då svarar man att då blir det partierna i alla fall och partisynpunkterna som bliva bestämmande. Ja, visserligen kan man säga det tack vare proportionalismen, men det är väl i alla fall en betydlig skillnad om en per-

Om utövande av kommunal rösträtt genom ombud.
(Forts.)

son personligen får avgöra på vilket parti han vill rösta och om, såsom framhållits och som vi alla åtminstone i Stockholm känna, personer månader i förväg skola avfordra en person hans fullmakt för att sedan använda den vid ett kommande val.

Detta avfordrande skall jag gärna giva den siste talaren rätt i att det gäller icke blott, då det blir fråga om principal mot underordnad eller främmande valmakare som på tu man hand får tala vid gamla damer eller andra som äga hus eller förmögenhet, utan det gäller i mycket stor utsträckning just handlande och hantverkare gent emot deras kunder. Jag har mig väl bekant att vid senaste val till exempel handlande inom de så kallade finare rotarna blevo så gott som tvingade att lämna fullmakt åt högerpartiet, liksom handlande inom andra rotar åt arbetarpartiet. Men i intet fall kan jag förstå att, när man handlar så, man handlat i lagens anda, ty meningen var väl att underlätta röstandet för dem, som av någon anledning hade förfall, och icke att man skulle lämna öppet åt stora valkorporationer eller partikorporationer att genom fullmaktsinsamling på förhand garantera sig ett större mått av röster.

Man har talat om, och det var herr Clason som framförde det, att det finns en mängd inkonsekvenser i förslaget. Jag kan icke finna annat än att en hel del av dessa inkonsekvenser på mig verkade, om jag så må säga, som de obotfärdiges förhinder. Så till exempel om de saker som förut äro anförda, städer gent emot land, och sjuka gent emot dem som icke hava förfall o. s. v. Men likaså då han talar om riksdagsmän som skulle hindras att avgiva sin röst. Riksdagsmän hava nu fria resor hem, och jag är viss om att ingen enda drar sig för att fara hem och avgiva sin röst. Likaså då han talar om att bolag fortfarande skulle få rösta. Vilket ögonblick som helst skulle jag bliva innerligt glad när bolag mister den rätten.

Det har vidare sagts att denna fullmaktsinsamling visar på en kommunal livaktighet. Det är ett fullständigt misstag. Det är ett bevis på kommunal livaktighet hos två eller tre eller tio styrande inom ett parti, vilkas kommunala livaktighet är höjd över allt beröm, men det är intet bevis på att dessa hundraden och åter hundraden, som avfordras sina fullmakter, hava den minsta kommunala livaktighet, och icke ens att de kanske satt sig in i en enda kommunal fråga, även om den berör kommunen aldrig så mycket.

För övrigt är det fullkomligt klart att när missbruket nått en sådan utsträckning att överståthållarämbetet i Stockholm understryker stadsfullmäktiges beslut och i någon mån vidgar detta beslut, så har det fått en utsträckning som ingalunda kan anses vara med lagens mening överensstämmande och som för övrigt bidrager till att göra den politiska fejden än mer förgiftad och bitter än den någonsin — även med proportionalismen — behövde vara.

Det är en sak i detta, som jag icke kan förstå, och det är

varför just *högerpartiet* ställer sig så avvisande mot denna fråga. Jag kan och vill icke fatta det så, att det skulle vara av något slags eget intresse, ehuru jag väl förstår att möjligen högerpartiet gynnas av fullmaktsinstitutionen mer än de andra partierna, men jag vill tänka för högt om detta parti för att tro att det låter en sådan synpunkt verka avgörande, när det faktiskt påvisas att gällande bestämmelser åstadkomma grova missbruk. Det är, såsom jag vill tro, en mänhet om, att de få medborgare, som av sjukdom eller annan omständighet äro hindrade att avgiva sin röst, måtte kunna sättas i tillfälle därtill. Men jag vädjar till var och en, som litet känner till förhållandena, om verkligen dessa få äro av det antal eller den betydelse, att man för att bevara deras röster bör låta hela det kommunalpolitiska arbetet förgiftas av dessa nu till förfärliga missbruk alltjämt ledande fullmaktsinsamlingar, och om det ej för det helas sundhet och väl vore oändligt mycket bättre, om dessa fullmaktsröstningar komme bort, även om det ej kunde ordnas för mindre pris, än att en och annan sjuk för en och annan gång ginge miste om sin rösträtt.

*Om utövande
av kommunal
rösträtt genom
ombud.
(Forts.)*

Det var för några dagar sedan, när Åkarslagen var före, ett moment i debatten, som grep mitt hjärta, och som gjorde, att jag kände det synnerligen varmt. Det var när högerns ledare här förklarade, att han med hänsyn till nu rådande förhållanden ville göra vad han kunde för att på en punkt, där skarpa klasstrider hade rätt, söka röja undan anledningarna till dem och deras fortvaro. Det, som han bjöd, var visserligen långt ifrån vad vi socialdemokrater i det ämnet önskade, men det var i alla fall ett vackert bevis på, att högern nu börjat känna litet med de övriga medborgarna i landet. Jag vill ej precis urgöra den synpunkten i denna fråga, ty man kan ju ej föra fram den överallt och ständigt, men jag skulle vilja fråga, om ej högern med hänsyn till de grova missförhållanden, som framträtt, och av intresse för att få bort ur den politiska striden dessa förhållanden, som så länge förgiftat den kommunalpolitiska kampen, skulle vilja gå till mötes i detta hänseende, särskilt då det ej är fråga om något annat än att var och en, som har ett kommunalpolitiskt intresse, själv utan några som helst påtryckningar må få kunna komma fram och avgiva sin egen röst vid valurnorna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de beträffande föreliggande punkt förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle avslå såväl vad utskottet hemställt, som de i ämnet väckta motionerna i nu föreliggande hänseende; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

*Om utövande
av kommunal
rösträtt genom
ombud.*

(Forts.)

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår såväl vad konstitutionsutskottet hemställt i punkten 1 av sitt utlåtande nr 16 som de i ämnet väckta motionerna i nu föreliggande hänseende, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 54.

*Ang. det kom-
munala ut-
skyldstreckets
begränsning.*

Punkten 2.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, med anledning av herr Waldéns m. fl. motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i gällande författningar, att den tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medförde förlust av kommunal rösträtt, begränsades enligt i huvudsak samma grunder som de, vilka vore bestämda i fråga om den politiska rösträtten.

Reservation hade avgivits av herrar *Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer, von Bahr, Jansson* i Djursåtra, *Beckman* från Linköping och *Jönsson* i Slätåker, utan angivande av deras mening.

Herr von Mentzer: Herr talman, mina herrar! Som känt är, så gäller det för närvarande, att samtliga kommunalutskylder skola vara erlagda, för att en person skall erhålla kommunal rösträtt, d. v. s. med andra ord, att allmänna lagens stadganden om tio års preskription ytterst är avgörande i detta fall. Nu hava motionärerna hemställt, att denna lag skulle ändras därhän, att det för erhållande av kommunal rösträtt endast skulle erfordras, att kommunalutskylderna för det sist förflutna kalenderåret skulle vara betalda. I anledning av denna motion har utskottet i denna punkt, som herrarna hörde, beslutat föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t. Den innehåller en önskan att vi skulle komma därhän, att den kommunala rösträtten i fråga om utskylderna likställes med den politiska rösträtten, d. v. s. med andra ord, att det skulle vara en skyldighet för dem, som vilja åtnjuta kommunal rösträtt, att

hava betalt kommunalutskylderna för de tre sistförflutna kalenderåren. Emot detta utskottsutlåtande hava jag och åtskilliga andra anfört reservation, och det är därför, som jag ber att få säga några ord.

Till att börja med så kan jag ej underlåta att be att få fästa uppmärksamheten på, att motionärerna, som ju väl sträva efter att få personlighetsprincipen i fråga om kommunal rösträtt utan några inskränkningar genomförd, ändock måst stanna vid att utskylderna skola vara betalda för ett år. Innebär manne ej det ett erkännande även från det hållet, att det måste vara ett sammanhang mellan skyldigheter och rättigheter eller med andra ord: att den, som vill inom ett visst område — i detta fall inom kommunen — åtnjuta en rättighet, han måste också inom samma område hava utgjort sina skyldigheter. Ja, det synes så, och därför vill man nu ej borttaga skyldigheten, men man vill ändra skyldigheten. Men det undras mig, huruvida vinsten av denna ändring verkligen är alldeles obetingat god — om den ej rent av är skäligen tivelaktig. Eller vad skulle bli följden av en lagändring i den riktning, som motionärerna eller reservanterna hava angivit? Såvitt jag kan förstå så skulle följden endast bli den, att vederbörande kommuner skulle tvingas att med ännu större stränghet kräva infordrandet av utskylderna eller med andra ord: att giva dem, som kanske bäst behövde anstånd, minskat tillfälle därtill. Detta synes mig vara föga tilltalande, även om det är tilltalande för motionärerna och reservanterna. Dessutom kvarstår ju härvidlag det huvudskäl, som framfördes, då denna fråga förekom här i kammaren vid förra årets riksdag, och det var ju det, som allmänt känt är, att det är en väsentlig skillnad, om staten bestämmer inskränkning av preskriptionstiden i fråga om statens utskylder eller i fråga om kommunens utskylder. I det senare fallet innebär ändringen ett ingrepp i kommunernas ekonomi, som kan vara av ganska stor betydelse för kommunerna själva, som kan medföra väsentliga rubbningar i deras ekonomi, och en sådan rubbning ha reservanterna funnit nu liksom för ett år sedan vara högst betänklig. Av dessa skäl, herr talman, anser jag, att det ej föreligger någon anledning att avlåta en skrivelse i fråga om denna punkt, utan jag ber att få yrka avslag å utskottets hemställan härvidlag.

Ang. det kommunala utskyldstrecks begränsning.

(Forts.)

Herr Mannheim: Herr talman! Som den föregående ärade talaren har erinrat, förelåg vid 1913 års riksdag ett liknande förslag som det, utskottet nu förordat. Då föreslogs också, att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och anhålla om åtgärder för åstadkommande av, att det för den kommunala rösträtten ej skulle erfordras mer, än att de utskylder till stat och kommun skulle vara guldna, som under de tre sistför-

Ang. det kommunala utskyldstreckets begränsning.
(Forts.)

flutna kalenderåren förfallit till betalning, d. v. s. man ville i nu berörda hänseende likställa de skyldigheter, man har för att vinna kommunal rösträtt, med dem, som man har att fullgöra för att vinna politisk rösträtt. Nu har den föregående talaren ansett, att detta skulle kunna hava så vådliga konsekvenser. Det är omöjligt för mig att förstå. Tvärt om har det visat sig i flere samhällen och även i det som jag tillhör, att det, som vi nu föreslå, varit så lämpligt, att det i praxis blivit godkänt. Så hava Göteborgs stadsfullmäktige beslutat att efterskänka skatter, som äro äldre än tre år —, ej endast avkorta utan efterskänka dem. Och anledningen, varför man gjort detta, har varit ett rent praktiskt behov, nämligen att söka åstadkomma reda och ordning i längderna. Om man låter dessa oguldna utskylder, som skulle vara avgörande för den kommunala rösträttsutövningen stå öppna i tio år, då är det ett mycket stort besvär att kunna hålla längderna klara och rediga. Nu är det ju så, att olika praxis råder i detta avseende inom olika kommuner. Några efterskänka de gamla utskylderna, andra avkorta dem, d. v. s. de avföras ur räkenskaperna, men vederbörande skattskyldiga stå fortfarande i skuld för dem till kommunen och hava sålunda icke rösträtt. Det synes mig, att det kan anföras synnerligen goda skäl för denna ytterst anspråkslösa reform och jag kan ej underlåta att uttrycka min glädje över, att vi vänstermän i denna punkt, en enda av alla de åtta som detta betänkande omfattar, ha haft den förmånen att vinna stödet av en av högerns medlemmar, och jag vågar därför i denna punkt hoppas på, att kammaren skulle kunna gå vårt önskemål till mötes. Det synes mig, att reformen är så ytterligt blygsam, så att man icke skulle behöva åberopa den nuvarande brydsamma situationen för att göra denna vädjan, utan att den skulle kunna göras med hopp om framgång även under fullt normala förhållanden. Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de i avseende å förevarande punkt framställda yrkanden gjorda propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle avslå såväl vad utskottet hemställt som den i ämnet väckta motionen i nu föreliggande hänseende; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse.

Den, som avslår såväl vad konstitutionsutskottet hemställt i punkten 2 av sitt utlåtande nr 16 som den i ämnet väckta motionen i nu föreliggande hänseende, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Ang. det kommunala utskyllsstrecks begränsning.
(Forts.)

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 54.

Punkten 3.

Om införande av allmän och lika kommunal rösträtt.

I nu föredragna punkt hade utskottet på återopade skäl hemställt, att herr Waldéns m. fl. motion, i vad den avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t om införande av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade vid förevarande punkt avgivits av herrar *Waldén, Olof Olsson, Kropp* och *Magnusson* från Kalmar, vilka hemställt.

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i nu gällande förordningar angående kommunalstyrelse på landet, i stad och i Stockholm, liksom ock i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, att den kommunala rösträtten komme att byggas på grundval av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yrka bifall till det skrivelseförslag, som reservationsvis framförts av herr Waldén m. fl. och som syftar till, att vi skulle få en omläggning av den kommunala rösträtten i sådan riktning, att densamma komme att byggas på grundvalen av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor.

Det är nog så, att det ligger någonting trööstlöst över diskussionen i denna fråga, en trööstlöshet, som inte precis uppmuntrar till något långt tal. Det ena året framlägger den ena parten sina särskilda synpunkter, och gent emot dessa framlägger så motparten sina, utan att man egentligen kommer varandra så nära, att någonting diskussionsvis kan klarläggas. Det andra året ha vi alldeles samma skådespel; det är som en dialog emellan två personer, där den ene ej förstår den andres tungomål. Men så mycket framgår emellertid av akterna, att det här gäller två principer; förmögenhetsprincipen, som förmenar, att inflytandet i en kommun bör grundas på taxeringslängden, och personlighetsprincipen, som förmenar, att samma inflytande bör grundas på de personliga egenskaperna. Renodlade leda ju

*Om införande
av allmän och
lika kommunal
röst rätt.*

(Forts.)

dessa principer därhän, att den förra låter nakna siffror i taxeringslängderna väga mycket tungt i de kommunala angelägenheterna, även om inte vare sig anda eller liv stå bakom — se exempelvis bolagsröst rätten, — den andra åter vill, att en Sokrates skall väga tungt i dessa samma angelägenheter, även om han ej står upptagen i taxeringslängden. Detta är ju den absoluta själlösheten å ena sidan och å den andra åtminstone sjäfullhet, och då kan man kanske förstå, varför tankeutbytet ibland och för det mesta varit så klen. Men om vi för en stund skulle lämna de båda ytterligheterna och låta de olika ståndpunkterna närma sig varandra, så förmodar jag, att man skulle ha möjlighet att finna anknytningspunkter för en diskussion, och jag skall i all korthet taga ut två.

Man säger för det första, att de förmögnare i en kommun bör hava större inflytande, ty de hava större intressen. Jag har hört detta så många gånger, att jag tvingats tänka över saken, och jag tror, att hela denna synpunkt vilar på ett missförstånd. Ty är det ej så, att en människas intressen starkare ligga i det som hon ej har, i det som fattas henne, som hon saknar, än i det, som hon har? Den fattiges intressen i en kommun äro väl alltid större än den rikes just därför, att den senare redan i sin rikedom har vissa företrädesrättigheter, som kunna vara tryckande nog för den förre. En rent teoretisk rättfärdighet måste väl därför alltid giva den egendomslöse större politiska rättigheter för att på det sättet balansera hans ställning i samhället och trygga honom gent emot den övermakt, som alltid ligger i den besuttnes egendom.

Man säger för det andra, att den förmögnare bör hava ett större inflytande därför, att den kommunala självstyrelsen på det sättet bäst främjas. Högern säger detta direkt, de liberala reservanterna säga det mera indirekt i motiveringen till sitt avslagsyrkande. Om det vore så, att klokheten kunde mätas, och att man vidare graderade röstskalan så, att de högre röstetalen föllo efter graden av klokhet, då skulle jag kunna förstå det argumentet. Men en gradering efter förmögenhet innebär ju inga som helst garantier för, att den större klokheten blir gällande. Ja, tvärt om är det ju många gånger så, att försynen givit med den ena handen och tagit med den andra, d. v. s. givit penningar och ägodelar som en slags ersättning för det förstånd, som den ansett sig böra placera på annat håll. Men nu veta vi, att enfalden kan vara svår nog, redan när den uppträder i all enkelhet. Vad skall den ej då vara, när den kommer 40-gradig. Man kan måhända i detta se orsaken till de missförhållanden, som råda i vissa kommuner.

Jag har ej velat draga fram flera synpunkter än dessa, herr talman. Jag har endast velat draga fram sådant, som vi eventuellt skulle kunna komma till tals med varandra om, och jag ber, att i anslutning till det sagda få yrka bifall till den reservation av herr Waldén m. fl., som finnes bifogad.

Herr Bellinder: Herr talman, mina herrar! Jag skall ej inlåta mig på de spetsfundigheter, som den föregående talaren gav kammaren till livs. Jag tror, att dessa med den föreliggande frågan ej ha mycket att göra.

*Om införande
av allmän och
lika kommunal
rösträtt.
(Forts.)*

Jag skall i stället påpeka några av de skäl, som utskottet haft för sitt avslagsyrkande. Dessa skäl har den föregående talaren ej försökt att vederlägga. Det är bekant, att de nuvarande bestämmelserna om den kommunala rösträtten äro införda i sammanhang med den åren 1907—1909 vidtagna stora rösträttsreformen, och att avsikten med denna reforms genomförande var att på detta område åvägabringa en lösning av den dittills svävande tvistefrågan, som ej omedelbart skulle ånyo underkastas förändringar.

Vidare har utskottet gjort den frågan, huruvida det visat sig, att det kommunala livets utveckling har lidit genom den 40-gradiga skalans användning. Men ser man på förhållandena, hur detta gestaltat sig under den tid, denna rösträttsskala existerat, så är detta alldeles icke fallet, utan tvärtom kan man säga, att på det kommunala området under senare år en rask och sund utveckling har ägt rum, varunder intresset för det kommunala framåtskridandet i skilda riktningar tagit sig fullt erkännansvärda uttryck.

Vidare har utskottet påpekat, att om man nu skulle tillmötesgå motionärerna, så skulle därigenom grundvalen för första kammarens sammansättning rubbas, sådan den blivit stadfäst genom rösträttsreformen, och utskottet har sålunda redan av denna anledning ej kunnat tillstyrka motionen. Jag anhåller att i likhet med utskottets övriga medlemmar, som hava avstyrkt motionen, få yrka avslag på motionärernas hemställan och bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag vill bara säga, att det nog är så, som jag gick ut ifrån i början; vi tala tydligen mycket olika tungomål. Och då mitt försök att föra diskussionen in på ett gebit, där vi eventuellt skulle kunna mötas, nu har misslyckats, så har jag ingenting vidare att tillägga.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande punkt yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren med avslag å utskottets hemställan skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten afgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 4.

Utskottet hade i förevarande punkt på anförda grunder hemställt, att herr Kvarnzeliuss m. fl. och herr Staafts m. fl. motioner

*Om upphävande
av bolags
och omyndigs
kommunala
rösträtt m. m.*

Om upphävande av bolags och omyndigas kommunala rösträtt m. m. samt herr Waldéns m. fl. motion dels i vad den sistnämnda avsåge ändring i förordningen om kommunalstyrelse på landet §§ 4, 8 och 11, förordningen om kommunalstyrelse i stad §§ 3, 9 och 11, förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm §§ 2, 7 och 9, förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd § 6 och förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm § 5, innebärande införande av lika rösträtt, rösträttens begränsning till den kommun, inom vilken röstägande vore mantalsskriven, m. m., och dels i vad samtliga motioner avsåge ändring i förordningen om kommunalstyrelse på landet §§ 8, 9 och 10, förordningen om kommunalstyrelse i stad §§ 9 och 10 och förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm §§ 7 och 8, innebärande upphävande av bolags och omyndigs rösträtt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

(Forts.)

Vid nu föredragna punkt hade reservationer avgivits:

a) av herrar *Edén, Mannheimer, Stadener, G. Gerhard Magnusson, Ericsson* i Vallsta, *Waldén, Leander, Sterne och Magnusson* från Kalmar, vilka, med hänvisning till de i herr *Kvarnzelius'* m. fl. och herr *Staafts* m. fl. motioner anförda skäl för avskaffande av bolags och omyndigas rösträtt, yrkat, att utskottet måtte hemställa till riksdagen att för sin del antaga av reservanterna framlagda förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 8, 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m., lag om ändrad lydelse av §§ 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 och lag om ändrad lydelse av § 7 och § 8 mom. 1 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862

b) dels av herrar *Edén, Mannheimer, Janson* i Bråten och *Säfststrand*, vilka ansett, att utskottets motivering under II A., rörande herr Waldéns m. fl. motion, i vad den avsåge införande av lika rösträtt för de enligt nu gällande bestämmelser röstberättigade m. m., bort hava viss angiven lydelse

dels ock av herrar *Olof Olsson, Waldén, Kropp och Magnusson* från Kalmar, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Mannheimer: Mot vad utskottet i denna punkt anført har bland andra jag reserverat mig. Punkten innehåller en hemställan, att riksdagen måtte avslå dels en motion av herr Waldén m. fl., som går ut på införande av allmän och lika rösträtt inom kommunen, dels ock en motion, som väckts av herr Kvarnzelius m. fl., och som innebär upphävande av bolags och omyndigs rösträtt i en kommun.

Vad först den senare frågan beträffar, frågan om upphävande av bolags och omyndigs rätt att rösta inom en kommun, så är denna fråga icke ny för riksdagen. Den har varit före många gånger. Redan kort efter det de nya kommunalförbättringarna hade trätt i kraft, väcktes förslag om upphävande av bolags rösträtt, och sedan har, i den mån det kommunala

livet utvecklats, denna fråga kommit igen gång på gång, men icke funnit sin lösning. Senast frambars den år 1913 genom en kungl. proposition. Den principiella utgångspunkten för dem, som anse, att denna rösträtt bör upphävas, är densamma, som gjort sig gällande, då fråga varit om upphävande av rösträtt genom fullmakt. Vi utgå ifrån, att, när det rör sig om att ta ställning till de olika kommunala spörsmål, som förekomma, måste det vara en person, som gör detta. Man måste söka ta en personlig ståndpunkt, en personlig ställning till alla de viktiga frågor, som inom en kommun kunna förekomma. Men att ta personlig ståndpunkt, personlig ställning i dylika frågor, det kan naturligtvis endast en medborgare göra och icke ekonomiska sammanslutningar såsom bolag. Bolaget är ju en sammanslutning av personer för ett enda syfte, nämligen att driva ekonomisk verksamhet. Och när man utser sysslomän eller förvaltare för bolag, tar man endast hänsyn till deras duglighet i detta avseende. Det förefaller mig fullkomligt orimligt, att en person, som är vald för detta ändamål, sedermera skall kunna utöva rösträtt i spörsmål, som ligga alldeles utanför bolagets egentliga verksamhetsområde. Man kan tänka sig, att man har två järnvägsbolag med mycket skickliga verkställande direktörer, den ene är vänsterman och den andre är högerman. De äro båda mycket framstående och mycket dugande män. I frågor, som röra bolagens ekonomiska skötsel, ha de i regel samma uppfattning. Men det oaktat är det alldeles givet, att om de skulle rösta i kommunala angelägenheter, så skulle högermannen rösta med högern och vänstermannen med vänstern, ehuru de ha precis samma intresse att tillgodose, var och en för sitt bolag, vilket visar att det icke är ekonomiska utan andra synpunkter som göra sig gällande.

Det har också visat sig, att i de flesta andra europeiska länder sakna bolagen rösträtt.

Nu har det utvecklats sig här i landet så, att olika sammanslutningar, såsom bolag, banker och järnvägsbolag, ja, till och med samhällen, ta del uti de kommunala valen. Det finnes exempel på, att en sådan institution som en hingstdepå deltagit i landstingsmannaval, samt att stadssamhällen ha röstat i andra samhällen, där de haft fastigheter.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit och då jag anser, att en sådan rättighet för bolag att utöva rösträtt är en orimlighet, har jag icke kunnat biträda utskottets förslag. I likhet med motionärerna ha också reservanterna ansett, att de omyndigas rösträtt i kommunala angelägenheter bör avskaffas. Den omyndige äger ej heller de personliga förutsättningar, som krävas, för att han skall tillerkännas medbestämmanderätt inom en kommun, så att utav ungefär samma skäl, som vi velat framtaga bolagen rösträtt, ha vi också ifrågasatt, att de omyndiges rösträtt i kommunala angelägenheter skulle upphävas.

Herr talman! Jag ber att med dessa korta erinringar

Om upphävande av bolags och omyndigas kommunala rösträtt m. m.
(Forts.)

Om upphävan- få yrka bifall till vår reservation, som står under punkten
de av bolags 4 a).
och omyndigs
kommunala
rösträtt m. m.

(Forts.)

Jag skall sedermera be att få säga några ord med avseende på andra avdelningen i denna punkt. Den rör herr Waldéns motion. Jag och några reservanter från andra kammaren ha emellertid icke reserverat oss mot det slut, vartill utskottet kommit, utan endast mot motiveringen, och detta på den grund, att utskottet utgår ifrån, att allt är bra som det är och att den 40-gradiga röstskalan icke lämpligen bör ändras, då den enligt utskottets mening är, som sagt, lämplig. Detta ha vi för vår del icke kunnat underskriva. Det är enligt vår mening en ganska godtycklig princip, som genom den 40-gradiga röst-rättsskalan blivit fastställd. Den har framkommit icke så mycket på grund av kommunala synpunkter som på grund av politiska grunder. Vi anse emellertid, att det för närvarande är för tidigt att nu komma fram med något förslag till ändring, enär man bland annat bör avvakta det arbete, som pågår angående kommunalbeskattningen. Men vi ha dock velat giva tillkänna, att vi icke anse allt vara bra som det är, och att en reform av den kommunala rösträtten kan vara mycket av behovet påkallad, ehuru tidpunkten härför just nu icke är lämplig.

Jag ber att få yrka bifall till vår reservation även i denna punkt.

Herr Bellinder: Den föregående talaren tycktes anse, att personlighetsprincipen är av avgörande betydelse på ett område, där jag icke kan finna, att den kan och bör göra sig gällande på det sätt, som han ville. För övrigt kan det mycket väl sättas i fråga, när ett bolag röstar genom sin disponent eller verkställande direktör, om icke detta bolag framträder lika mycket personligt, som varje annan person på en stämman, där det gäller att tillvarataga ett ekonomiskt intresse. Han sade, att bolagen ha tillkommit just för att främja ett ekonomiskt intresse, men ett ekonomiskt intresse för bolagen är det ju att erhålla möjlighet att på kommunalstämmor tillvarataga sina intressen. Det är väl icke för mycket begärt, att då ett bolag kanske får betala största delen av utskylderna i en kommun, det har en representant på dess stämmor, som i det ena eller andra fallet författningsenligt framträder och tillvaratager ändamålet med bolagets bildande.

Då man här talar om personlighetsprincipen, så har man för övrigt alldeles förbisett en av de grunder, på vilka våra kommunalförfattningar vila, nämligen den, att skyldigheter och rättigheter måste stå i ett visst förhållande till varandra. Tänker man på detta, så är det icke otillbörligt, att varje medlem av en kommun, som skattar, också får rösträtt, och denna princip har ej heller, på sätt motionären tycks vilja göra gällande, blivit bruten genom de tid efter annan genomförda begränsningarna med

avseende på den kommunala röstskalan — låt vara att av särskilda skäl dessa begränsningar fått modifiera principens verkningar. Nu har för övrigt reservanterna icke endast velat borttaga rösträtten för bolag, utan även för omyndiga och för stärbhus. Härom yttrade sig den föregående talaren icke. Tänker man närmare på saken, så är det väl orimligt, att en eller flera omyndiga, som kanske under tjugo år stå under förmyndare och i en kommun ha ganska viktiga intressen att bevaka, icke skulle genom sina förmyndare på något sätt få dessa tillvaratagna. Den omyndige kan ha en stor förmögenhet, och hans representant, förmyndaren, kan då också ha ett mycket stort ekonomiskt intresse att för honom tillvarataga i en kommun. Varför skulle han icke få tillvarataga detta? Det är ju icke någon rättvisa eller billighet i att neka honom detta. Utskottet har sålunda icke kunnat bifalla motionärens hemställan, och jag ber att i överensstämmelse med utskottets hemställan och på grund av de skäl, som utskottet anfört, få yrka avslag både på motionen och reservationen i föreliggande punkt.

Om upphävande av bolags och omyndigs kommunala rösträtt m. m.
(Forts.)

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 på aftonen.

Sedan överläggningen förklarats slutad yttrade herr talmannen, att beträffande punkten 4 av föreliggande utlåtande under överläggning yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren, med avslag å utskottets hemställan, skulle antaga de förslag, som förordats i de av herr Edén m. fl. vid punkten avgivna reservationerna.

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 5—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på anförda skäl hemställt att herr Kvarnzelius' m. fl. och herr Staaffs m. fl. motioner, i vad de avsåge ändring i landstingsförordningen §§ 25—27, innebärande rätt för landsting att själv utse ordförande, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Om rätt för landsting att utse sin ordförande.

Vid förevarande punkt hade reservationer avgivits av herrar Edén, Mannheimer, G. Gerhard Magnusson, Ericsson i Vallsta, Waldén, Leander, Sterne och Magnusson i Kalmar, som yrkat, att utskottet måtte hemställa, att riksdagen ville, med bifall till herr Kvarnzelius' m. fl. och herr Staaffs m. fl. motioner, i vad de avsåge

*Om rätt för
landsting att
utse sin
ordförande.*

(Forts.)

rätt för landsting att själv utse ordförande, för sin del antaga förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 25, 26 och 27 i förordningen om landsting den 21 mars 1862, så lydande som reservationen utvisade.

Herr Mannheim: Jag skall endast be att som reservant få yrka bifall till reservationen, vilken, som herrarna veta, innebär, att landstingen skulle få rätt att själva utse sin ordförande. Detta krav har vid flera tillfällen vunnit anslutning hos andra kammaren. Då reservanternas förslag visar, att dessa ordförandeval kunna anordnas på ett praktiskt fullt tillfredsställande sätt, samt sålunda utnämmande genom Kungl. Maj:t ej är nödvändigt, och då det ej finnes något skäl, varför icke landstingen skulle kunna få själva välja sin ordförande, då stadsfullmäktige ha denna rätt, får jag, herr talman, anhålla om bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman, mina herrar! Denna fråga ingick liksom de flesta andra vi nu här behandlat som ett led i den stora kungl. propositionen år 1913 om ändring av kommunallagarna. Då avgjordes dessa frågor genom sammanjämkning, i det man gjorde sina eftergifter å ömse håll. Man kunde väl tycka, att den fred, som sålunda slöts år 1913, skulle kunna få bestå åtminstone i år. Om en eller annan enskild motionär framkommit med dessa ändringsförslag, kunde man ju ha tillskrivit hans bristande eftertanke, om han trodde sig skola få igenom desamma, men nu ha motionerna framburits som partimotioner. Det kan väl emellertid icke komma i fråga att, då man nu en gång fått till stånd en stor uppgörelse, man omedelbart därefter skall företaga så omfattande ändringar. Sådana ständigt återkommande ändringar väcka oro i landet. De, som skola tillämpa lagarna, och de, vilkas förhållanden lagarna skola reglera, veta icke från det ena året till det andra, vad som är gällande lag. Det kan icke vara riktigt att skapa ett sådant tillstånd i landet. Vi vilja ha fred i landet även på detta område.

Herr Mannheim: Jag undrar ändå, om man, som den siste talaren påstår, kan säga, att det väcker oro i landet, att man gör en framställning om att landstingen skola få rätt att välja sina ordförande. Jag tror, att landet tager denna sak mycket lugnt, även om denna motion skulle komma igen, vilket den med all säkerhet gör.

Herr von Bahr: Herr talman, mina herrar! Det yrkande, som innefattas i den nu föreliggande reservationen, har vid flera föregående tillfällen varit föremål för första kammarens prövning, utan att vinna kammarens bifall. Några praktiska olägenheter av nu gällande bestämmelse, att Kungl. Maj:t utser ordförande i landstingen, ha icke förut kunnat påpekas, och några

sådana ha icke heller nu framhållits. Tvärtom tala ju praktiska skäl för bibehållande av gällande föreskrift. Jag tror mig icke kunna bättre sammanfatta dessa skäl än genom att erinra om det uttalande, som konstitutionsutskottet år 1912 hade, när frågan förelåg till utskottets behandling. Utskottet yttrade: »Såvitt utskottet funnit, hava några olägenheter av det sätt, på vilket den Kungl. Maj:t tillerkända rätten att utse landstingsordförande hittills utövats, icke kunnat påpekas. Tvärtom synas — varom också 1906 års lagutskott erinrar — vissa fördelar därmed vara förenade. I detta avseende vill utskottet särskilt framhålla, hurusom det med hänsyn till den starkt begränsade tiden för landstingets sammanträde, som endast under viss försättning kan få överskrida sex dagar, är av synnerlig vikt och understundom ett oavvisligt krav, att ordföranden äger tillfälle att före landstingets sammanträde, i den mån det ske kan, bereda de ärenden, som äro avsedda att föreläggas landstinget. Under nuvarande förhållanden, då Kungl. Maj:t är i tillfälle att i god tid före landstingets början utse ordförande i det samma, kan detta krav tillgodoses. Därest åter landstinget självt skulle utse ordförande, lärers detta, även om ordförandens befattnings liksom nu skulle fortfara intill nästa lagtids sammankomst, icke alltid kunna äga rum.» Förslaget vann icke bifall av 1912 års riksdag, och icke heller 1913 års riksdag, vid vilken frågan ånyo var uppe, kunde giva förslaget sitt godkännande. Jag förmodar, att även 1914 års riksdag skall finna, att något verkligt behov av en lagändring i nu föreliggande avseende icke finnes, och det är därför, herr talman, jag nu anhåller att få yrka avslag på reservationen och bifall till utskottets förslag.

*Om rätt för landsting att utse sin ordförande.
(Forts.)*

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande punkt yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, att kammaren med avslag å utskottets hemställan skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 8 och 11 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o och § 3 10:o tryckfrihetsförordningen.

*Grundlags-
ändringsför-
slag till ökat
skydd mot för-
svarsbrotts-
brotts uppen-
barande m. m.*

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 185, däri Kungl. Maj:t, under åberopande av bifogat, i statsrådet fört protokoll över justitiedepartementens ärenden den 27 juni 1914,

Grundlags-
ändringsför-
slag till ökat
skydd mot för-
svarshemlig-
hetens uppen-
barande m. m.

(Forts.)

föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o och § 3 10:o tryckfrihetsförordningen.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda grunder hemställt att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunde av riksdagen i oförändrat skick bifallas, måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o och § 3 10:o tryckfrihetsförordningen, så lydande som utskottets utlåtande utvisade.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *K. J. Ekman* och *von Mentzer*.

Herr statsrådet *Hasselrot*: Herr talman! Jag anser mig böra meddela, att jag kan acceptera de av konstitutionsutskottet gjorda jämkningarna i Kungl. Maj:ts förslag, såvitt de avse förbud mot utlämnande av protokoll och handlingar i spionerimål. I visst avseende synes det mig emellertid kunna ifrågasättas, om utskottets formulering är fullt lycklig. Enligt utskottets text må, innan domstol slutligt skilt sig från målet, protokoll och handlingar icke utlämnas utan särskilt tillstånd av vederbörande rätt. Detta uttryck »vederbörande rätt» kan förvilla. Det skulle nämligen måhända i det sammanhang, vari det förekommer, kunna giva anledning till den föreställningen, att exempelvis en hovrätt, sedan ett spionerimål dragits under dess prövning, skulle äga befogenhet att lämna tillstånd till utlämnande av underrätts protokoll och handlingar, som inlämnats till överrätten, ehuru underrätten meddelat förbud mot utlämnandet. Enligt min mening vore det icke lämpligt, om denna uppfattning vunne gehör, och den skulle i allt fall enligt min mening icke stå i överensstämmelse med den princip, på vilken lagförslaget byggts, eller att det skall tillkomma varje domstol att besluta över sina egna handlingar, vilken princip också fått uttryck i bestämmelsen om förbud mot överklagande av domstols beslut i ifrågavarande hänseende. Jag har ansett det vara av vikt att framhålla detta. Då jag emellertid vågar utgå från att blotta påpekandet härav nu skall vara till fyllest för undanröjande av missförstånd i framtiden, så anser jag mig icke behöva hemställa om ändring i utskottets förslag, utan ansluter mig, som jag förut sagt, helt och hållet till detsamma.

Herr *Ekman*, *Karl Johan*: Herr talman, mina herrar! Jag har funnit utskottets förslag i sista stycket på sid. 16 icke vara tillfredsställande och har därför föreslagit en annan lydelse av detta stycke. Jag har därvid följt Kungl. Maj:ts förslag med endast ett par smärre ändringar, för vilka jag i all korthet skall be att få redogöra. Utskottets förslag meddelar förbud mot ett offentliggörande av överrätts handlingar och protokoll endast i sådana mål, vid vilkas handläggning i underrätt åhörarna avlägsnats, således i de mål, som handlagts inför slutna dörrar vid underrätten. Här målet handlagts för öppna dörrar vid underrätten, medgiver icke

utskottets förslag någon möjlighet för öfverrätt att meddela förbud mot offentliggörande av protokoll och handlingar, även om handlingarna skulle vara av beskaffenhet att icke utan våda för rikets säkerhet kunna uppenbaras. Det kan sålunda hända, att till hovrätt inlämnas en handling, som uppenbarligen är av sådan beskaffenhet, att dess offentliggörande kan skada rikets säkerhet. Då gestaltar det sig enligt det föreliggande utskottsförslaget på det sättet, att om handläggningen vid underrätten skett inför lyckta dörrar, är handlingen i hovrätten hemlig. Skedde däremot handläggningen vid underrätten offentligt, för öppna dörrar, är det icke möjligt att få handlingen förklarad för hemlig i hovrätten, hur stor skada den än kan göra. Jag kan icke finna, att ett sådant tillstånd är tillfredsställande.

*Grundlags-
ändringsför-
slag till ökat
skydd mot för-
vars hemlig-
hetens uppen-
barande m. m.*

(Forts.)

Vidare vill jag göra den anmärkningen, att detta stycke kommer i strid med övriga stadganden i tryckfrihetsförordningen. Utskottet har själfvt haft en känsla härav och har på sidan 13 skrivit: »Utskottet vill i detta sammanhang påpeka, att, därest domstol icke meddelat något förbud mot offentliggörande, därav icke ovillkorligen följer, att domstolshandlingarna utan inskränkning bliva offentliga. I den mån dessa handlingar äro av den natur, att deras offentliggörande enligt tryckfrihetsförordningens övriga bestämmelser är förbjudet, komma de givetvis på grund av dessa bestämmelser att fortfarande vara hemliga. Likaledes kan icke domstols under handläggning meddelade tillstånd att offentliggöra handlingar upphäva nämnda i tryckfrihetsförordningen stadgade inskränkningar i offentlighetsregeln.» Jag anser likväl, att, om domstol lämnat sitt medgivande till offentliggörande i laglig ordning, den, som offentliggör handlingen, sedan icke torde kunna ådömas ansvar för offentliggörande på den grund, att detta enligt något annat stadgande i tryckfrihetsförordningen är förbjudet och belagt med straff. Det är därför jag har gjort följande tillägg, när det talas om domstols makt att utlämna handlingar: »handlingar som enligt denna lag eller av Konungen i statsrådet fattat beslut skola hållas hemliga, likväl alltid undantagna.» Man får väl hoppas, att domstolarna alltid skola se sig väl för, när de lämna tillstånd till offentliggörande, men det är icke säkert, att det alltid skall bliva så tillfredsställande. Jag anser, att det bort kunna sättas in i lagtexten ett sådant förbehåll, som alltid hade fäst domstolens uppmärksamhet på denna sak.

Det förekommer om några dagar i kamrarna en annan fråga, där jag tror, att man har för avsikt att motsätta sig en av mig föreslagen ändring i grundlagarna av det skäl, att avfattningen av det föreslagna stadgandet kanske icke skulle vara så tillfredsställande. Jag vill konstatera, att man emellertid i nu förevarande ärende för att kunna vinna frågans lösning nöjt sig med en lagtext, som är otillfredsställande. Man har velat själva saken.

Nu skall jag emellertid icke framställa yrkande på bifall till det ändringsförslag, jag i reservationen framställt, ty jag kunde då riskera, att, om kammaren skulle bifalla detta mitt förslag, men andra

Grundlags-
ändringsför-
slag till ökat
skydd mot för-
svarshemlig-
heters uppen-
barande m. m.
(Forts.)

kammaren fattar ett annat beslut, utskottets förslag faller icke blott i den punkten, utan även i fråga om hemlighållande av deklARATIONER om arv och gåva, enär dessa frågor här sammankopplats på ett sätt, som jag icke anser riktigt.

Herr Mannheim: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att giva tillkänna, att den tolkning av orden: »vederbörande rätt», som herr statsrådet förklarade sig kunna godkänna, ehuru han ansåg, att uttrycket var något otydligt, är den, som utskottet i sitt förslag har avsett, d. v. s. att varje rätt bestämmer över sina handlingar. Således bestämmer underrätten, huruvida de protokoll och handlingar, som tillhöra underrätten skola hållas hemliga, och underrättens beslut därom kan icke överklagas. Däri kan överrätten alltså icke göra ändring. Överrätten bestämmer över sina protokoll och handlingar, bestämmer huruvida de skola vara hemliga eller icke. Detta har varit vad utskottet velat säga med orden: »vederbörande rätt».

Med avseende på vad herr Ekman yttrade skall jag icke uppehålla mig länge därvid, då herr Ekman icke längre gör något yrkande. Han ville emellertid göra gällande, att redigeringen av vårt utskottsutlåtande icke vore tillfredsställande bland annat på grund, att man skulle kunna tolka bestämmelserna så, att en domstol skulle äga rätt att förklara en handling offentlig, vilken enligt andra punkter i tryckfrihetsförordningen skulle vara hemliga. Han trodde vidare, att en person, vilken offentliggjorde en handling, som domstolen förklarat vara offentlig, ehuru konungen, i överensstämmelse med vad som stadgas i 2 § av tryckfrihetsförordningen, förklarat densamma vara hemlig, skulle gå fri från ansvar. Jag vill icke yttra mig därom, ty den saken kan vara tvivelaktig. Men vad som icke kan vara tvivelaktigt är, att den *domare*, som skulle förklara en handling offentlig, som enligt tryckfrihetsförordningen skulle vara hemlig, icke skulle gå fri från straff. Hela uppställningen av § 2 i tryckfrihetsförordningen visar, att den tolkning, som herr Ekman velat göra gällande, är alldeles omöjlig att föra fram, och anledningen, varför utskottet i sitt betänkande tagit in något om den saken, är endast, att herr Ekman i utskottet påpekade detta, men icke, att utskottet haft en känsla av, att det kunde behövas.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets den 8 och 11 innevarande augusti bordlagda utlåtanden:

nr 18, i anledning av väckt motion angående införande av republikanskt statsskick; och

nr 19, i anledning av väckt motion angående införande av enkammarsystem;

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets den 8 och 11 i denna månad bordlagda utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 3, 10, 57 och 58 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 och om ändrad lydelse av § 2 mom. 1, § 8 mom. 1 samt §§ 40 och 41 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 och till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 6, §§ 16 och 52 samt § 58 mom. 2 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom införande i § 2 i sistnämnda förordning av tillagda mom. 7, 8 och 9.

I en av båda kamrarna till konstitutionsutskottet hänvisad proposition nr 160, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 12 juni 1914, föreslagit riksdagen att antaga, bland andra, framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 6, §§ 16 och 52 samt § 58 mom. 2 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom om införande i § 2 i nämnda förordning av tillagda mom. 7, 8 och 9.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

*Inskränkning
av tjänstgöringstiden för
landstingsmän
m. m.*

Utskottet hade i föreliggande punkt på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med godkännande av Kungl. Maj:ts proposition i denna del, antaga förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 6, § 16 samt § 58 mom. 2 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom om införande i § 2 nämnda förordning av tillagda mom. 7, 8 och 9, så lydande, som utskottets utlåtande utvisade.

Detta lagförslag hade en så lydande övergångsbestämmelse:

Denna lag träder i kraft den 1 september 1914 De landstingsmän och suppleanter, vilka valts år 1912 för Brännkyrka och Nacka socknars samt Saltsjöbadens köpings valkrets och för Kare-suando tingslags valkrets samt innevarande år för Arvidsjaurs tingslags valkrets, äga ej med sina befattningar fortfara längre än, de för förstnämnda två valkretsar valda till den 1 september 1914 och

Inskränkning
av tjänstgöringstiden för
landstingsmän
m. m.
(Forts.)

de för Arvidsjaurs tingslags valkrets utsedda till den 1 september 1916.

Vid förevarande punkt hade reservationer avgivits

dels av herrar *Clason, K. J. Ekman* och *von Mentzer*, vilka yrkat, att riksdagen måtte avslå utskottets hemställan i denna punkt; dels ock av herr *von Bahr*, med vilken herr *Bellinder*, greve *A. Hamilton* samt herrar *Jansson* i *Djursätra*, *Räf*, *Beckman* från *Linköping* och *Hallendorff* instämt, och som yrkat, att övergångsbestämmelsen måtte erhålla denna lydelse:

»Denna lag träder i kraft den 1 september 1914, dock att däri-
genom rubbning ej sker i redan vald landstingsmans eller suppleants
befogenhet att med befattningen fortfara intill utgången av den tid,
för vilken han blivit vald.

Herr *von Bahr*: Herr talman, mina herrar! På grund av förhandenvarande förhållanden skall jag icke länge påkalla kammarens uppmärksamhet, utan vill jag endast med några få ord beröra den reservation, som jag avgivit mot konstitutionsutskottets utlåtande i fråga om övergångsbestämmelsen i den i förevarande punkt föreslagna lagen om ändrad lydelse av vissa paragrafer i landstingsförordningen. I denna reservation hava dessutom sex av konstitutionsutskottets övriga ledamöter förklarat sig instämma.

Först vill jag då erinra om att riksdagen i skrivelse år 1913 anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, på vad sätt de olägenheter, som med gällande bestämmelser kunde uppstå, då ett område vid jämkning i landstingsområdes valkretsindelning överfördes från den ena av de båda årsgrupper, i vilka landstingsområdes valkretsar skola vara indelade, till den andra, eller vid inkorporering utbrötes ur landstingsområde, måtte kunna undanröjas, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Denna riksdagsskrivelse avläts på hemställan av ett nästan enhälligt konstitutionsutskott. Endast två av utskottets ledamöter — herrar *Ekman* och *Clason* — hade avgivit reservation, och detta allenast i fråga om utlåtandets motivering. Detta hade emellertid till följd, att i överensstämmelse med beslutet i denna kammare samma motivering i riksdagsskrivelsen utelämnades. Huvudanledningen till den gent emot motiveringen riktade reservationen var att söka däri, att utskottet — som dock i alla fall särskilt framhållit, att det borde överlämnas åt Kungl. Maj:t att närmare utreda, på vad sätt ändring och komplettering i gällande bestämmelser borde ske — vid avvägande av de olika möjligheterna i sådant avseende jämväl omnämnt införande av lagbestämmelser i fråga om landstingsmannamandatens förkortning före valperiodens utlöpande. För egen del hade även jag, ehuru jag icke deltog i reservanternas uttalande, helst sett, att man för undanröjande av de i riksdagsskrivelsen omförmälda

olägenheterna kunnat undvika ett upphävande av principen om meddelat mandats orubblighet under löpande valperiod, och jag har för den skull även deltagit i det i kungl. propositionen omnämnda, av Uppsala läns landsting infordrade yttrande, däri uttalats önskemålet, att lagändringen skulle gå i sådan riktning, att principen om landstingsmannamandatets orubblighet — vilken för närvarande fastslagits i landstingsförordningen — kunde bibehållas. Emellertid har jag av herr statsrådets bindande motivering för föreliggande proposition, vilken motivering återfinnes å sid. 45 och följande i samma proposition och vilken motivering det icke kan bli fråga om att här upprepa, blivit fullt och fast övertygad om *för det första*, att en lagändring för undanröjande av de av utskottet självt påpekade olägenheterna bör avse avhjälpan såväl av dubbelrepresentation som av underrepresentation på grund av jämkning i valkretsindelning, samt *för det andra*, att en sådan lagändring, om man vill nå dessa båda mål, ovillkorligen måste möjliggöra erforderlig förkortning av redan valda representanters tjänstgöringstid och anställande av nytt val för återstoden av nämnda tid för utseende av representanter för de ändrade valkretsarna. Detta erkännes även av de tre övriga reservanterna vid konstitutionsutskottets nu föreliggande utlåtande, herrar Clason, Ekman och v. Mentzer, då de medgiva, att enligt deras förslag förändring icke skulle ske vid det förhållande, att den valkrets, ett överflyttat eller utbrutet område förut tillhört, kommer att intill valperiodens utgång behålla samma antal landstingsmän efter utbrytningen som det förut hade. De förmena, att olägenheterna härav icke äro av sådan betydelse, att en ändring av landstingsförordningen på den grund bör ifrågasättas — en uppfattning, som jag för min del har svårt att biträda, då, om de olägenheter som i riksdagens skrivelse påpekats, och vilkas undanröjande i samma skrivelse påfordrats, verkligen skola avhjälpas, detta väl bör ske i full utsträckning och icke blott till vissa delar.

Av det anförda torde framgå, att jag och mina medreservanter inse nödvändigheten av, att man, därest man verkligen vill gå riksdagens i ämnet uttalade önskingar till mötes, måste slå in på den av Kungl. Maj:t anvisade vägen, och att vi sålunda för vår del — i likhet med vad för övrigt fallet varit med så gott som alla myndigheter, vilka i ärendet avgivit infordrade yttranden — förorda ett godkännande av den föreslagna lagen om ändring i nu gällande landstingsförordning.

Då det emellertid synes oss motbjudande och i alla händelser ingalunda av behovet påkallat — trots, på sätt statsrådet erinrat, genom det i samband med 1909 års rösträttsreform givna övergångsstadgandet principen om meddelade mandats orubblighet blivit bruten genom viss förkortning av ledamöternas i första kammaren tjänstgöringstid — att giva även denna lag retroaktiv verkan, varigenom en del före lagens ikraftträdande lämnade landstingsmandat skulle före respektive valperioders

*Inskränkning
av tjänstgö-
ringstiden för
landstingsmän
m. m.
(Forts.)*

Inskränkning
av tjänstgör-
ingstiden för
landstingsmän
m. m.
(Forts.)

utgång upphöra att gälla, hava vi reserverat oss emot konstitutionsutskottets förslag till övergångsbestämmelse, därvid yrkande, att denna övergångsbestämmelse måtte erhålla följande lydelse: Denna lag träder i kraft den 1 september 1914, dock att därigenom rubbning ej sker i redan vald landstingsmans eller suppleants befogenhet att med befattningen fortfara intill utgången av den tid, för vilken han blivit vald.

Det är till denna reservation jag, herr vice talman, tillåter mig yrka bifall.

Herr Clason: Herr vice talman, mina herrar! Denna fråga är, som den föregående talaren erinrade, en ny upplaga av en fråga från i fjol. Då hade utskottet framlagt ett skrivelseförslag rörande åtgärder i detta syfte, vars motivering huvudsakligen pekade på den väg, som det nu framlagda lagförslaget har slagit in på. Mot denna motivering reserverade sig två av kammarens ledamöter, och på deras yrkande avslag även kammaren motiveringen. Då jag nu yrkar avslag, innebär således detta en hemställan från min sida, att kammaren fortfarande måtte avvisa den då anvisade vägen, men jag ber att ytterligare få anföra vissa principiella skäl för denna ståndpunkt, ty här gäller det verkligen enligt min uppfattning en principfråga.

Det är den allmänna regeln i vårt land, att om någon fått ett mandat, han skall få behålla det, tills mandattiden utgått. Detta gäller om andra kammaren, och det gäller om första kammaren. Representanternas fördelning på valkretsarna regleras efter vissa folkmängdsförhållanden, men om *under* en valperiod en folkmängdsförskjutning äger rum, inverkar icke detta på den valdes rätt att behålla mandatet. Vad första kammaren angår, är det till och med i § 7 riksdagsordningen uttryckligen föreskrivet, att även en verkställd ny reglering icke får »lända till inskränkning i vald riksdagsmans rätt att under föreskriven tid utöva riksdagsmannakallet», d. v. s. denna princip är så strängt genomförd, att det kan hända, att en valkrets, som *efter* företagen omreglering borde få en ny representant, likväl får vänta, tills det gamla mandatet har utgått. Om kammaren behagade taga kännedom om nämnda paragraf, skall kammaren finna, att det där finnes en hel rad bestämmelser, som äro tillkomna just för att hävda denna princip.

Därtill kommer också en annan sak, som här har sin stora betydelse, nämligen att dessa omregleringar av valkretsarna ske så att säga automatiskt efter folkmängden. Möjlighet för en valkorporation eller för riksdagen själv att träffa bestämmelser, som godtyckligt skulle kunna minska representanternas antal i det ena länet och öka det i det andra, finnes naturligtvis icke, och vi skulle säkert icke heller vilja ha någon sådan möjlighet.

Samma princip om mandatens orubblighet gäller även för

stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige, landstingsmän o. s. v. Den valde får sitta, till dess mandattiden är utgången. Inskränkning av tjänstgöringstiden för landstingsmän m. m. (Forts.)

Det är nu klart, att en sådan bestämmelse i vissa fall måste medföra s. k. överrepresentation. Sedan någon valts, kan naturligtvis en folkmängdsförskjutning lätt inträffa i valkretsarna till riksdagen eller landstinget eller stadsfullmäktige eller vad det nu kan vara så att den valde icke längre har bakom sig den folkmängdssiffra, som ensam givit honom rätt till mandatet. Detta har man emellertid icke ansett vara av så stor betydelse, att man därför skulle medgiva mandattidens förkortning. Jag kan icke heller för min del finna, att det är så synnerligen farligt. Alldeles samma föreskrifter, som giva valkretsen rätt till det antal representanter den har, stadga också, att dessa representanter så och så lång tid skola få representera denna valkrets. Om några personer flytta ut eller flytta in i en valkrets, så att en förskjutning äger rum, har detta icke ansetts vara tillräckligt skäl för att representanten skall avgå. Man har menat, och enligt min uppfattning med rätta, att om han har fått valmännens förtroende för viss tid, han skall få behålla det. Det intresse för valkretsen, den personliga duglighet o. s. v., som gjort, att han erhållit sitt uppdrag, bortfalla icke, därför att några valmän flytta ut ur valkretsen. Avgår däremot någon före mandattidens utgång, är principen den, att fyllnadsval anställles, men blott för den tid, som återstår.

Det är denna princip om mandatens orubblighet, som man beträffande landstingsmännen, såvitt jag förstår, enligt detta förslag skulle totalt uppgiva. Man vill införa en bestämmelse, varigenom mandat skola avklippas före mandattidens utgång. Som skäl uppger man denna överrepresentation, men för den har man såsom synes icke hyst fruktan i andra fall.

Vidare är den föreslagna reformen förknippad med något, som enligt min mening gör den ännu mer betänklig. Jag erinrade nyss om att mandatreglering vid riksdagsmannaval sker så att säga automatiskt på grund av folkmängdsförskjutningen. Här återigen skulle man lägga i väljarekårens egna händer att bestämma om omreglering av valkretsarna och mandattidens avklippning, vilket, som jag sade, gör saken ännu mer betänklig. Det går ytterst lätt att åberopa folkmängdsförhållanden, då man påyrkar en sådan omreglering. Det behöves endast någon liten förskjutning, för att valkretsens majoritet skall kunna finna det lämpligt att lägga en socken till en annan landstingskrets, och det är min övertygelse, att det för väljarekåren skulle bli ytterst svårt att i sådana fall, medvetet eller omedvetet, undvika tanken på, huruvida den ena eller andra partigruppen skulle vinna på en så eller så beskaffad reglering i den ena eller andra riktningen med åtföljande mandatavklippning. Det är enligt min tro så mycket farligare att bereda möjlighet till en sådan valgeometri, som det torde vara ytterst lätt att på

*Inskränkning
av tjänstgör-
ingstiden för
landstingsmän
m. m.*

(Forts.)

förhand räkna ut, att om man vidtager en viss förflyttning, ett visst parti vinner en plats i landstinget och kanske därmed en medlem i första kammaren och därigenom måhända majoritet i denna kammare.

Om nu kammaren behagade taga del av de föreslagna bestämmelserna på sid. 27 i betänkandet och läsa igenom de mycket invecklade och omfattande stadgandena i momenten 7, 8 och 9, så synes det mig, att man även där skall finna åtskilligt, som gör, att man måste ställa sig betänksam emot förslaget. Jag påpekar, att en följd av dessa bestämmelsers införande skulle bli ett mycket större antal val än för närvarande, ty omval skulle äga rum icke blott i den valkrets, till vilken ett visst område överflyttas, utan i många fall skulle det bli nödvändigt att anordna omval även i den valkrets, från vilket ett område överflyttas.

Vidare vill jag påpeka, att det icke torde vara omöjligt att nå vad man åsyftar på andra vägar. Vi ha i vår reservation pekat på möjligheten av fyllnadsval för begränsad tid. Det är sant, som propositionen framhåller, att detta icke skulle upphäva alla olägenheter, men det skulle upphäva en stor del av olägenheterna, och dem, som bleve kvar, kan jag för min del icke tillägga så stor betydelse. Men det finnes även andra vägar att tänka på. Vi ha nyligen behandlat en motion, där det hemställdes om förändrade bestämmelser för val av landstingsmän, gående i den riktningen, att kvotsiffran för land och stad skulle göras lika. Det är klart, att om någonting sådant genomfördes, svårigheterna vid regleringar skulle väsentligen minskas. Vidare har man framkastat den tanken, att man skulle låta landstingsmannavalen ske för hela kontingenten vart fjärde år, då alla svårigheter skulle försvinna. Jag undrar, om det icke finnes åtskilliga här i landet, som tycka, att dessa oupphörligt återkommande val inträffa något för ofta. Det kunde alltså möjligen vara att reflektera på, om det icke ur andra synpunkter vore en vinst att få dessa val mindre ofta än för närvarande är fallet. Enligt det kungl. förslaget skulle, som jag påpekade, **val** **ske** icke blott inom det område, som efter vanlig ordning skulle välja, utan i vissa fall vid överflyttning även i andra områden d. v. s. valen bli ännu tätare än nu.

Slutligen kan jag icke underlåta att säga, att man enligt min mening bra mycket blåst upp denna fråga. Det har skett åtskilliga valkretsregleringar i vårt land, men blott i ett par fall ha dessa medfört överrepresentation. Men när man i respektive län företog dessa valkretsregleringar, visste man mycket väl vad man gjorde. Man visste, att om man tog detta steg, under ett par år överrepresentation skulle äga rum, men man våjde icke för detta, utan man ansåg, att det fanns tillräckligt starka skäl för att trots detta verkställa en omreglering. Anser man vid en omreglering denna överrepresentation vara en så synnerligen stor olägenhet, tror jag icke, att det skall visa sig omöjligt att und-

vika den. Även ur denna synpunkt förefaller det mig således, som om det icke funnes tillräckligt starka skäl för att införa denna helt och hållet nya princip.

Till sist skall jag säga ett par ord med anledning av det yrkande, som framförts från den andra reservantgruppen, vilken representeras av herr von Bahr m. fl. Kammaren torde finna, att den i själva verket principiellt står oss synnerligen nära, ty även den ryggar tillbaka för denna mandatavklippning. Skillnaden är emellertid den, att herr von Bahr och hans medreservanter motsatt sig mandatavklippningen endast för såvitt det gäller redan nu valda landstingsmän. D. v. s. de hävda liksom vi de sistnämndas rätt att sitta kvar, vilket då naturligtvis också betyder, att de icke anse de förmenta olägenheterna av att de sitta där, vara så stora, att man för den sakens skull behöver införa några nya bestämmelser. Däremot vilja de för framtiden lämna landstingen fria händer att utöva denna mandatavklippning, som de dock i princip ogilla. Det förefaller mig, som om min och mina medreservanters ståndpunkt i detta avseende vore konsekventare, och då den vidare är principiellt riktig och fri från de farliga konsekvenser på andra områden, som de andra reservanternas ståndpunkt i likhet med det föreliggande utskottsförslaget onekligen medför, skall jag be att få yrka bifall till vår reservation och alltså avslag på utskottets hemställan i denna punkt.

*Instränkning
av tjänstgöringstiden för
landstingsmän
m. m.
(Forts.)*

Herr statsrådet v o n S y d o w: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarna känna till har detta förslag framkommit för att upphäva de olägenheter som uppkomma därigenom att ett område vid en jämkning mellan landstingsvalkretsar överflyttas från den ena årsgruppen till den andra. Dessa olägenheter framtråda i två hänseenden: dels på det sättet att ett överfört område kan komma att bli dubbelrepresenterat eller, såsom man säger, överrepresenterat, dels ock så, att området under viss tid blir orepresenterat eller såsom benämningen lyder underrepresenterat. Det förslag, som Kungl. Maj:t nu framlagt avser att genom en kombination av mandatstidens förkortning och fyllnadsval upphäva dessa olägenheter. Såvitt jag kan finna, har man också genom det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget träffat alla tänkbara fall. Det innebär ett fullt rationellt ordnande av problemet, som i och för sig utan tvivel är ganska svårt.

Nu har herr Clason och hans medreservanter yrkat avslag och i stället anvisat en annan väg, på vilken man skulle kunna gå. Ser man emellertid på deras reservation, innebär den i själva verket ett: *non possumus*. Det är ingalunda så, att vi här möta ett nytt förslag, utan man förklarar helt enkelt, att frågan är olöslig; vederbörande kunna icke ordna densamma. Om man granskar herr Clasons linje, finner man nämligen, att lagstiftaren omöjligen kan gå fram den vägen. Den är oantaglig. Herr Clason har nämligen tänkt sig, att man i vissa fall skulle kunna utse landstingsmän för kortare tid än för 4 år, och därigenom menar han, att i

Inskränkning
av tjänstgör-
ingstiden för
landstingsmän
m. m.

(Forts.)

vissa fall olägenheterna skulle kunna undanröjas. Men det är ej i vissa fall, som olägenheterna undanröjas. Så sker blott i ett enda fall och, såsom jag tror, i ett undantagsfall, nämligen då ett område överflyttas från en årsgrupp till en annan, som väljer senare än den årsgrupp, från vilken området överflyttas. Jag tänker mig sålunda att vi i år överflytta ett område från en årsgrupp, som skall välja år 1916, till en årsgrupp, som skall välja år 1918. Men icke nog med det, utan det måste föreligga ett sådant fall, att det överflyttade området kommer att i den årsgrupp, till vilken det överflyttas, bilda egen valkrets. Det är det *enda* fall, som herr Clasons förslag träffar, och jag vill säga, att det torde vara ett undantagsfall. I de mera aktuella fall, som vi för närvarande känna, kan icke hans regel tillämpas. Men det är orimligt, att man skall lagstifta så, att man plockar ut ett fall, där man avhjälpes en olägenhet, under det att alla andra fall få kvarstå ohjälpta. Man avhjälpes sålunda olägenheten i detta enstaka undantagsfall, då det skulle bli underrepresentation i ett område, som kommer att bilda egen valkrets uti den årsgrupp, till vilken området överflyttas. Men i det fall, att detta område kommer att utskiftas på ett par andra valkretsar, träffar man icke olägenheten, ej heller träffar man de fall, då fråga är om överrepresentation. Jag ber t. ex. få erinra om fallet Brännkyrka. Denna socken inkorporerades med Stockholms stad den 1 januari 1913. Brännkyrka socken hade ungefär 20,000 invånare och var tillsammans med vissa andra socknar förenad till en valkrets med sammanlagt 30,000 invånare. Den del, som utgjordes av Brännkyrka, fick sålunda på grund av sin folkmängd välja fyra landstingsmän. Dessa fyra sitta fortfarande, intill dess nyval skett, kvar i Stockholms läns landsting och representera Brännkyrka kommun, oaktat denna icke hade något som helst intresse av Stockholms läns landsting. Dessa herrar, vilka sålunda sitta såsom representer i landstinget för Brännkyrka, äro icke ens röstberättigade i Brännkyrka socken. Det är ju givetvis, måste man säga, en anomali! Och en sådan skulle man icke enligt reservanternas förslag kunna avhjälpas.

Det är ju också givet, att lika väl som det är orättvist, med hänsyn till ett överflyttat område, om detta är underrepresenterat under viss tid, lika väl innebär överrepresentation en orättvisa, om man ser på landstingsområdet i dess helhet.

Nu menar herr Clason, att genom den av Kungl. Maj:t föreslagna principen skulle tillfälle lämnas till en omreglering, åsyftande allenast en tillfällig omkastning av representationen i landstinget. Även däri tror jag, att den ärade vice ordföranden i konstitutionsutskottet tagit fel. Genom Kungl. Maj:ts förslag vidgas ingalunda möjligheten till valgeometri, snarare tvärtom, skulle jag vilja säga. Visserligen bereder det möjlighet till att på ett tidigare stadium än som med nuvarande lagstiftning är möjligt få en slutgiltig förändrad representation i landstinget, men de nuvarande förhållandena lämna just tillfälle till en sådan *tillfällig* omkastning. Man kan precis räkna ut denna tillfälliga överrepresentation,

denna tillfälliga underrepresentation. Detta synes mig vara mer lockande till valgeometri, än att man något tidigare reglerar ett förhållande, som skall bli slutgiltigt.

Slutligen gäller det då frågan om principen om meddelade mandats orubblighet. Det är i och för sig ingenting tilltalande att rubba denna princip, men om det är enda vägen att lösa problemet, tycker jag, att man icke bör rygga tillbaka därför. Det blir icke så otroligt många fall detta kan komma att gälla, såvitt man kan se. I regel beror det på förskjutning i den administrativa och judiciella indelningen och icke på någon speciell valgeometrisk beräkning — det kan man vara förvissad om.

För övrigt har riksdagen redan slagit in på principen att i speciella fall rubba mandatstiden. Så skedde i övergångsbestämmelserna, då 1909 års rösträtsreform genomfördes. Där förklarades, att förstakammandaten skulle få tidigare avbrytas, och så sent som i fjol förklarade riksdagen, att kommunalfullmäktige, som vore valda enligt dittills gällande grundsatser, efter den 31 december 1913 icke finge fortsätta sina mandat. De skulle därefter väljas efter den proportionella valmetoden.

Jag tror, att dessa precedensfall äro synnerligen talande. Dels avse de viktigare funktioner, och dels var det så, att det gällde representanter, som utan någon som helst reservation i fråga om valtidens längd försattes ur funktion. Men med avseende å tillämpningen av detta lagförslag står det klart för väljarna, att det kan tänkas, att på grund av särskilda förhållanden, som lagen pekar på, ett mandat kan upphöra tidigare än avsett var, och likaså är det klart för den valde, att endast under den förutsättning, att det av lagen förutsatta fallet icke inträffar, hans mandat ovillkorligen gäller hela tiden. Hans mandat blir sålunda de lege villkorligt, och det kan ju icke vara så betänkligt.

Beträffande herr von Bahrs reservation vill jag gärna medge, att det kan verka något mera principiellt stötande, om för landstingsmän, som äro valda med redan gällande bestämmelser, tjänstgöringstiden avklippes. Men då det nu gäller att slutligen reglera ett förhållande, och då man erkänner, att det är en bestämd olägenhet förenad med det nuvarande systemet, kan jag icke finna annat, än att det är lämpligt att så fort som möjligt skapa normala förhållanden. Och, som sagt, vi äga prejudikat både från första kammarrepresentantskapet år 1909 och från kommunalfullmäktige i fjol, grundade på precis samma princip, som här skulle gälla enligt övergångsbestämmelsen i utskotets förslag.

Jag tillåter mig därför hemställa till kammaren, att kammaren ville följa utskottet i dess förslag.

Herr Clason: Herr statsrådet gjorde mot mig gällande, att det skulle vara alldeles oriktigt att gå in på den väg, som vi reservanter föreslagit, då vi förordat fyltnadsval i vissa fall. Jag har litet svårt att förstå detta, då det just är den väg, som i liknande fall föreskrivits i grundlagen beträffande

*Inskränkning
av tjänstgöringstiden för
landstingsmän
m. m.
(Forts.)*

*Inskränkning
av tjänstgöringstiden för
landstingsmän
m. m.
(Forts.)*

fyllnadsval till riksdagsman och i de kommunala författningarna med avseende å fyllnadsval till stadsfullmäktig.

Herr statsrådet gjorde gällande mot mig och mina medreservanter, att det förslag, som vi här pekat på, skulle täcka endast vissa undantagsfall. Ja, det kan ju möjligen vara så, men jag ber att få påpeka, att hela lagstiftningen är avsedd för en liten, liten grupp av vissa undantagsfall. Om man då tager med några färre eller flera, synes det mig icke spela så stor roll, som om man alldeles bestämt bryter med den princip, vilken man i andra förhållanden icke velat bryta.

För resten ber jag ännu en gång få påpeka vad vi också förut påpekat, att det också gives en annan utväg, utvägen att låta de fyraåriga landstingsmandaten besättas på en gång, vilken utväg skulle göra hela denna lagstiftning för undantagsfall obehörlig.

Herr statsrådet talade åtskilligt om olägenheterna av den s. k. överrepresentationen. Han sade, att representanter kunna få »sitta kvar», fastän valkretsen minskats. Ja, men det är detta, som redan nu gäller beträffande första- och andrakammandat. Vi låta vederbörande kvarsitta till mandattidens slut, oaktat vi mycket väl veta av, att en folkmängdsförskjutning i en valkrets ägt rum, så att de valda icke vidare hava den folkmängd bakom sig, som de skulle representera.

Herr statsrådet upptog också min anmärkning beträffande valkretsgeometrien och ville göra gällande, att dess användning icke skulle ökas genom det nu framlagda förslaget. Får man icke säga att det skulle öka? Jag ber att få påpeka, att på sid. 16 i utskottets motivering, som innehåller utdrag av motiveringen i den kungl. propositionen, det dock uttryckligen står: »Alldeles torde det icke kunna förnekas, att möjligheten att hastigare vinna det med dylika beräkningar åsyftade resultat skulle kunna öka frestelsen att företaga jämkningar i valgeometriskt syfte.» Detta synes mig dock vara ett erkännande, att denna frestelse skulle ökas genom att man slår in på den av utskottet anvisade vägen.

Herr statsrådet talade slutligen om att man i vissa föregående fall rubbat denna princip om mandatens orubblighet. Man hade gjort det vid den stora rösträttsreformen och vid reformen i fråga om kommunalfullmäktige. Men det måtte väl vara en helt annan sak, om man vidtager en genomgripande lagstiftning för hela landet på ett visst område och därvid anordnar det så, att alla de ifrågavarande representanterna bli va underkastade omval på en gång, än om man i detta fall vidtager en reform, som skulle bestå däri, att man skulle lägga i valkorporationens egen hand att successivt genomföra dessa förändringar, som nödvändigt medföra mandatavklippning.

Det talades slutligen om de två föreliggande fall, som föranlett hela nu föreslagna lagstiftning. Jag ber då att få påpeka än en gång, att vi inom konstitutionsutskottets högeravdelnin-

gar stått fullt ense om, att vi icke kunna gå in på denna lag, försåvitt den skulle kunna innebära en inskränkning i redan nu befintliga mandat. Således, den saken kommer man icke åt, om man antager vare sig vår reservation elller den av herr von Bahr m. fl. föreslagna reservationen i fråga om övergångsbestämmelsen.

*Inskränkning
av tjänstgöringstiden för
landstingsmän
m. m.
(Forts.)*

Då så är, menar jag fortfarande, att det är vida mera konsekvent att ställa sig på den ståndpunkt, vi här förfäktat.

Herr Mannheim: Jag begärde ordet uteslutande för att yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag, då något sådant yrkande icke förut blivit framställt.

Jag ber att blott med ett par ord få bemöta herr Clasons sista yttrande, vari han ville hålla före, att det från statsrådsbänken framhållits, att hans förslag endast avhjälpte vissa undantagsfall. Men, sade herr Clason, då hela lagen blott berör några få undantagsfall, är det väl icke av så stor vikt, om man kan påvisa olägenheter, att man får ett förslag, som kanhända avhjälper några fall mer än det förslag reservanterna framlagt. Så resonerade herr Clason. Men jag vill erinra honom om, att herr statsrådet och chefen för civildepartementet fäste uppmärksamheten på, att herr Clasons förslag avhjälpte endast ett enda undantagsfall, och ett mycket sällan förekommande undantagsfall, då däremot Kungl. Maj:ts förslag avhjälper alla de fall, som kunna tänkas här förekomma. Det synes mig, att, då riksdagen skrivit till Kungl. Maj:t med anhållan att få ett förslag, som avhjälpa påpekade olägenheter och Kungl. Maj:t kommer fram med ett förslag, som på ett mycket rationellt sätt avhjälper alla dessa olägenheter, det vore egendomligt, om första kammaren skulle följa herr Clason och avslå förslaget.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr von Bahr: Herr talman! Jag vill endast med anledning av ett par yttranden, som fällts, ytterligare påpeka, att det är stor skillnad mellan att förkorta ett mandat, när det förut finns föreskrift i lag om att något sådant är möjligt, och att helt plötsligt genom utfärdande av en lag förkorta redan givna mandat.

Jag vill även framställa en undran, huruvida det förut åberopade precedensfallet i fråga om förkortning av förstakammarledamöternas mandat vid genomförandet av 1909 års rösträttsreform är fullt analogt med det nu föreliggande. Jag tror, att en absolut nödvändighet då förelåg, för den händelse man ville genomföra hela det nya rösträttssystemet, att vidtaga en sådan förkortning av mandaten beträffande första kammaren. En sådan nödvändighet föreligger ingalunda nu, och det är därför, herr talman, jag ber att få vidhålla mitt förra yrkande.

Inskränkning
av tjänstgöringstiden för
landstingsmän
m. m.

(Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande punkt vore framställda följande yrkanden: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) av herr von Bahr, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring i fråga om övergångsbestämmelsen, som föreslagits i hans vid punkten avgivna reservation; och 3:o) att kammaren skulle avslå utskottets hemställan; och förklarade herr talmannen sig anse propositionen på godkännande av herr von Bahrs yrkande vara med övertvägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående huvudvoteringen, och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övertvägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till utskottets hemställan.

Jämväl om kontrapositionens innehåll begärdes emellertid votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 2 i konstitutionsutskottets utlåtande nr 20 antager bifall till utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits avslag å utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 49.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i punkten 2 av sitt utlåtande nr 20 med den ändring i fråga om övergångsbestämmelsen, som föreslagits i herr von Bahrs vid punkten avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 54.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

*Inskränkning
av tjänstgöringstiden för
landstingsmän
m. m.
(Forts.)*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 8 och 11 innevarande augusti bordlagda utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion om tillägg i 16 och 86 §§ regeringsformen.

Om grundlagsbestämmelser ang. församlingsfriheten.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 233, hava herrar *Söderberg* från Stockholm, *Svensson* från Eskilstuna och *Kristensson* hemställt, »att riksdagen måtte, såsom vilande i grundlagsenlig ordning, besluta

dels följande nya lydelse av 16 § regeringsformen:

Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra, vrångvisa och orätt hindra och förbjuda, ingen fördärva eller fördärva låta, till liv, ära, personlig frihet och välfärd, utan han lagligen förvunnen och dömd är, och ingen avhända eller avhända låta något gods, löst eller fast, utan rannsaking och dom, i den ordning Sveriges lag och laga stadgar föreskriva; ingens fred i dess hus störa eller störa låta; ingen från ort till annan förvisa; ingen hindra i församlingsfrihetens utövande: ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda var och en vid en fri utövning av sin religion, såvitt han därigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer. Konungen låte envar bli va dömd av den domstol, varunder han rätteligen hör och lyder;

dels följande tillägg till 86 § regeringsformen:

Med församlingsfrihet förstås svenska medborgares rättighet att fritt sammankomma för överläggning om allmänt eller enskilt ärende, samt att med överläggningen fortfara, så länge intet mot lag stridande förekommer, ävensom att genom offentliga demonstrationståg under lagliga former giva uttryck för sina uppfattningar i allmänna angelägenheter. Närmare bestämmelser i avseende på denna rätts utövande meddelas genom lag, som stiftas i den ordning 87 § 1 mom. regeringsformen föreskriver».

Utskottet hade i förevarande utlåtande på åberopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av ifrågavarande motion, måtte antaga såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling följande

*Om grundlags-
bestämmelser
ang. försam-
lingsfriheten.
(Forts.)*

Förslag

till

ändrad lydelse av § 86 regeringsformen.

(Nuvarande lydelse.)

§ 86.

Med tryckfrihet förstås varje svensk mans rättighet att, utan några av den offentliga makten i förväg lagda hinder, utgiva skrifter, att sedermera endast inför laglig domstol kunna tilltalas för deras innehåll, och att icke i annat fall kunna därför straffas, än om detta innehåll strider emot tydlig lag, given att bevara allmänt lugn, utan att återhålla allmän upplysning. Alla handlingar och protokoll i vad mål som helst, de protokoll undantagna, som uti statsrådet och Konungen i kommandomål föras, må ovillkorligen genom trycket kunna utgivas. Ej må tryckas banko- eller riksgäldsverkens protokoll och handlingar rörande ärenden, vilka böra hemliga hållas.

(Föreslagen lydelse.)

§ 86.

Med församlingsfrihet förstås svenska medborgares rättighet att sammankomma för överläggning om allmänt eller enskilt ärende, samt att med överläggningen fortfara, så länge intet mot lag stridande förekommer. Närmare bestämmelser i avseende på denna rätts utövande meddelas genom lag, som stiftas i den ordning 87 § 1 mom. regeringsformen föreskriver.

Reservation hade avgivits av herrar *Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer, von Bahr, Magnusson* i Tumlhult, *Räf, Beckman* från Linköping och *Lundström* från Göteborg, utan antydan av deras mening.

Herr von Geijer: Ifrågavarande förslag avser införande i vår regeringsform av ett stadgande, innebärande ett uttryckligt hävdande av den s. k. församlingsrätten jämte en definition av denna rätt. Det föreligger en viss olikhet mellan motionen och utskottets därpå grundade utlåtande. Visserligen har ingen inom utskottet yrkat bifall till motionen i dess helhet, men då, såsom jag nämnde, det ena är byggt på det andra och tendensen hos båda torde i någon mån vara densamma, skall jag ändå framhålla, vari skillnaden mellan motionen och utskottets förslag ligger. Motionen avser, att i § 86 regeringsformen skulle införas ett stadgande av denna lydelse:

»Med församlingsfrihet förstås svenska medborgares rättighet att fritt sammankomma för överläggning om allmänt eller enskilt ärende, samt att med överläggningen fortfara, så länge intet mot lag stridande förekommer, ävensom att genom offentliga demonstrationståg under lagliga former giva uttryck för sina uppfattningar i allmänna angelägenheter. Närmare bestämmelser i avseende på denna rätts utövande meddelas genom lag, som stiftas i den ordning 87 § 1 mom. regeringsformen föreskriver.» Skillnaden är den, att motionen innehåller orden: »ävensom att genom offentliga demonstrationståg under lagliga former giva uttryck för sina uppfattningar i allmänna angelägenheter». Detta skulle innebära en definition, såsom jag framhöll för en stund sedan. Jag anser det i och för sig själv minst sagt tvivelaktigt huruvida i begreppet *församlingsfrihet* jämväl skulle ligga rätt till demonstrationståg. Om jag har framhållit detta, så är det, enär motionen gång på gång tryckt på den omständigheten så mycket, att egentligen enligt min mening tonvikten från början fallit just på den punkten. Fyra, ja, kanske fem gånger återkommer motionären just till denna omständighet. Det är, ifall herrarna giva akt på formuleringen, så, som om demonstrationsrätten skulle vara en integrerande del av, någonting väsentligt hos församlingsrätten. Det är mot den synpunkten, som jag för min del vill opponera mig, och jag vill framhålla detta så mycket mer, som utskottet helt och hållet uteslutit detta, men det är den beaktansvärda omständigheten, att av motiveeringen icke uteslutes ett enda ord, utan motionen fortfarande står kvar i den delen, för den händelse till äventyrs tolkning av ifrågakvarande lagförslag en gång skulle komma i fråga. Emellertid är det denna omständighet, som gör, att jag för min del åtminstone redan från början ställt mig litet betänksam mot förslaget såsom sådant.

Det är dock icke den omständigheten ensamt eller ens huvudsakligen den, som gjort, att jag för min del framställt yrkande på avslag å förslaget. Det är nog så, att församlingsfriheten i vårt land är allmänt erkänd och obestriddig. Redan vid 1862—1863 års riksdag kom frågan på tal, visserligen i annat sammanhang och icke som den nu föreligger. Det var då fråga om ett stadgande i strafflagen. Men i den skrivelse, som riksständer i anledning av denna hemställan avlät till Kungl. Maj:t, nämnde riksständer uttryckligen, att de förutsatte församlingsfriheten såsom given. Samma synpunkt kom tillbaka i 1911 års konstitutionsutskotts utlåtande och har nu jämväl anlagts av utskottets majoritet, då den nämner, att angående förevarande fråga även utskottet förutsätter församlingsfriheten såsom given. Redan denna omständighet skulle ju kunna göra, att man skulle kunna anse, att något direkt behov av att skriva in i regeringsformen ett stadgande av förevarande art näppeligen föreligger.

Men icke ens den omständigheten är huvudsaken eller det avgörande. Det är, att det i förslaget icke finnes någon som

Om grundlagsbestämmelser ang. församlingsfriheten.
(Forts.)

*Om grundlags-
bestämmelser
ang. försam-
lingsfriheten.*

(Forts.)

helst antydning om innehållet i den supplerande lag, som ovillkorligen måste följa med ett stadgande av ifrågavarande art. Nu kan man ju säga, och det tyckes vara utskottets ståndpunkt, att, om församlingsfriheten är erkänd, man gärna kan föra in ett stadgande av denna art. Det är ju redan ett faktum, och då kan det icke spela någon roll att giva det uttrycklig laglig form. Ja, är detta alldeles säkert förhållandet? Det är väl icke alldeles givet. Skulle icke den omständigheten, att vi nu införa detta stadgande i lagen, kunna missförstås i den riktning, att det förefölle, som om någonting nytt blivit infört, som icke haft bestånd av ålder, utan nu först kommit till, och skulle icke stadgandet just därigenom kunna bliva anledning till att slitningarna mellan ordningsmakten och demonstranter, varom här talas i motionen, verkligen skulle få ökad styrka?

Vidare förmenar jag att, om ett sådant stadgande först infördes, den komplettering av lagen jag nyss nämnde skulle försvåras. Och jag menar även att, därest vi på förhand skulle skriva in församlingsfriheten i regeringsformen, den supplerande lagen lätt skulle kunna få skenet av att kringskära rättigheter, som regeringsformen i denna del redan innehölle.

Vidare vill jag peka på att för närvarande de kompletterande föreskrifter jag mer än en gång talat om innehållas i en av Kungl. Maj:t i administrativ väg utfärdad ordningsstadga. Det kan allt med fog ifrågasättas, huruvida verkligen ordningsstadgan kan äga bestånd bredvid ett grundlagsstadgande som föreskriver, att närmare bestämmelser skola meddelas i en särskild lag.

Då jag har den mening jag nu sagt, att något direkt behov att införa ett stadgande i regeringsformen näppeligen kan anses föreligga, och jag för min del förmenar, att denna lag, som är nödvändig och med avseende å vilken jag för min del icke har någon erinran mot att den på allvar tages upp till behandling, icke ens antydningssvis föreligger, finner jag för min del lämpligast att yrka avslag på förslaget i dess helhet.

Herr Stadener: Herr talman! Det är en ganska kuriös historia med den här församlingsfriheten. Den är oss alla så utomordentligt kär och dyrbar, och icke minst den siste ärade talaren håller den synnerligen högt. Den är för honom så värdefull, att icke ens grundlagen synes honom värdig att hysa ett ord om densamma. Han vill icke införa i grundlagen något som helst stadfästande av församlingsfriheten. Denna ömma omsorg om församlingsfriheten synes ganska elegant, men förefaller mig genom sin överdrift misstänkt.

För övrigt vill jag upprepa, att det är en kuriös historia med denna församlingsfrihet. Man får det intrycket, när man läser utlåtanden om saken från närmare och fjärrare tider, att det här gäller en given sak, en obestridd medborgerlig rättighet. Men man spörjer städse förgäves efter den lagtext, som

verkligen *givit* medborgaren denna rättighet. Om man t. ex. läser det protokoll från lagutskottet vid 1862—1863 års riksdag, varom den siste ärade talaren erinrade, så finner man, att detta lagutskott vid behandlingen av 10 kap. 14 § strafflagen till en början ogillade den mening, att det var endast de administrativa och judiciella menigheterna, d. v. s. kommuner, härader m. fl., som ägde befogenhet att sammanträda till överläggningar. Därpå uttalade utskottet följande: »Sådana restriktioner äro dock icke av förhållandena hos oss betingade. De strida mot svenska folkets urgamla frihet, samt äro överflödiga med avseende på den sans, varav folket vid dess utövande visat sig mäktigt. Seden har i detta fall gått före lagen. Offentliga sammankomster för varjehanda ändamål föranstaltas överallt i riket, utan att den allmänna ordningen därav störes. Det är tvärtom ett bärande villkor för denna ordning såsom utgörande luftrör, varigenom den allmänna meningen får andas ut». Och utskottet förklarar därpå, att det vill giva 10 kap. 14 § en sådan redaktion, som förutsätter församlingsfriheten såsom »given». Men vid slutad läsning av lagutskottets utlåtande frågar man sig: var är denna medborgerliga rättighet »given»? Man förleades säkerligen att eftersöka denna gåva i grundlagen och där finner man icke ett ord om densamma.

Om grundlagsbestämmelser ang. församlingsfriheten.
(Forts.)

1911 års konstitutionsutskott hade tydligtvis denna känsla av att här något väsentligt brister i församlingsfrihetens lagfästande. Det konstaterade behovet av en genom lagstiftningens omsorg framkallad större stadga, än den, som hittills ägt rum, och önskade därför, att en för konung och riksdag gemensam lagstiftning skulle taga hand om saken. Det nu föreliggande utskottsutlåtandet har uttalat önskvärheten av en sådan för konung och riksdag gemensam lagstiftning, men dessutom att själva principen för församlingsfriheten, själva grundsatsen, skulle fastslås i grundlagen, och detta tydligtvis därför att församlingsfriheten syns för utskottet vara en av de mest betydande medborgerliga rättigheterna.

Utskottet har naturligtvis icke förbisett den invändningen, att det ju finnes åtskilliga medborgerliga rättigheter, vilka icke uppräknas i grundlagen. Denna invändning är riktig, men den torde härvidlag ingenting bevisa, eftersom det utan tvivel råder gradskillnad mellan de rättigheter, som medborgare åtnjuta, och eftersom det här icke gäller medborgerliga rättigheter av underordnad betydelse, utan av grundläggande betydelse för vårt samhälle. Medborgerlig rätt, som är av dylik grundläggande art, synes just i grundlagen hava hemortsrätt.

Utskottet har tänkt sig att § 86 regeringsformen, som redan nu handlar om tryckfrihet, skulle tillfogas ett moment om församlingsfrihet. Visserligen förhåller det sig så med tryckfriheten, att den särskilda förordningen om den har grundlagskaraktär. Det är tänkbart att man skulle kunna påstå, att just det förhållandet, att det finnes en med grundlagskaraktär för-

Om grundlags-
bestämmelser
ang. försam-
lingsfriheten.

(Forts.)

sedd tryckfrihetsförordning, en gång motiverat, att i § 86 regeringsformen även upptogs tryckfriheten. Men det förefaller mig, som om man i så fall vänt upp och ned på ordningen. Det som är grundläggande är väl ändå § 86 regeringsformen, där tryckfriheten har fått sin plats, efter mitt förmenande av samma skäl, som man nu föreslagit inrymmande där av församlingsfriheten, nämligen att båda dessa medborgerliga rättigheter äro av grundläggande betydelse för samhället.

Utskottet har också aktgivit på förhållandena i utländska lagstiftningar och funnit ett flertal länder, vilkas författningar kunna jämföras med våra författningar, exempelvis Danmark, Nederländerna, Belgien och Preussen, vilka, icke minst det sistnämnda landet, inrymma församlingsfriheten i själva statsförfattningarna.

Det förslag till redaktion av § 86 regeringsformen, som utskottet nu har framlagt, innehåller, såsom den siste ärade talaren erinrade, en hänvisning till särskild av konung och riksdag gemensamt stiftad lag, där de närmare grunderna för församlingsfrihetens utövande skulle bestämmas. Nu förutser jag, att man kan fästa sig vid hans invändning, att förslag till denna lag borde föreligga redan vid detta tillfälle, så att riksdagen kunde samtidigt granska förslaget till grundlagsändring och förslaget till den kompletterande lagen. Man kunde ju påstå, att man icke borde införa i grundlagen ett principiellt stadgande i detta ärende, förrän man hade ett förslag till den kompletterande lagen om principens tillämpning. Denna invändning har sin riktighet, när det gäller en sådan princip, vars existensberättigande är, om jag så får säga, villkorligt, d. v. s. då själva principen vinner erkännande endast såvida utförandets detaljer gillas. I dylika fall måste detaljerna vara kända, innan principen kodifieras. Men i nu föreliggande ärende är principen ingalunda villkorligt fattad, utan principen själv är fastslagen. Den är, såsom både den ärade talaren och jag förut sagt, »given». Församlingsfriheten är alltså såsom grundsats allmänt erkänd, och i dylika fall torde icke någon berättigad invändning kunna göras mot grundsatsens införande i grundlagen först och ett avvaktande sedan av den detaljlagstiftning, som konung och riksdag hava att gemensamt företaga angående närmare bestämmelser för utövandet av församlingsfriheten. Faran för att en sådan lagstiftning alltför länge låter vänta på sig kan icke vara stor, i synnerhet då grundlagen själv påkallar densamma.

Jag vill till sist, då den föregående talaren särdeles skarpt framhöll, att motionen även innehåller ett moment om offentliga demonstrationståg under olika former, betona, att utskottet icke upptagit i sitt förslag den önskade lagstiftningsåtgärden till trygghet av rätten att anordna demonstrationståg. Med denna sak har utskottet icke i sitt förslag tagit befattning, utan endast inskränkt sig till den rätt att hålla sammankomster för överlägg-

ning om allmänna och enskilda ärenden, som vi numera kalla församlingsfrihet.

Jag ber att få tillstyrka utskottets utlåtande.

*Om grundlags-
bestämmelser
ang. försam-
lingsfriheten.
(Forts.)*

Herr Klefbeck: Den förste ärade talaren som framförde reservanternas betänkligheter mot det förevarande lagförslaget, fäste sig såsom det viktigaste skälet mot detsamma vid, att det icke framträtt något direkt behov av att i grundlagen inskriva församlingsrätten. Att han nu kan påstå detta, beror helt enkelt därpå, att han fått leva, såsom man brukar säga, på livets solsida, fått verka inom det parti, för vilket aldrig någonsin rätten att samlas till dryftande av allmänna angelägenheter satts i fråga. Men saken ställer sig ju betydligt annorlunda för andra partier, och det är just emedan förhållandena tyckas gestalta sig så, att en såsom medborgerlig rättighet allmänt ansedd sådan i hela sin utsträckning står öppen för ett visst parti, men icke för andra, som vi så livligt känna behovet av en lagstiftning i den riktning, som nu föreliggande förslag anvisar. Visserligen är det sant, att redan 1862—63 års riksdag angav församlingsrätten såsom en alldeles given rätt, och visserligen är det sant, att konstitutionsutskottet sedermera gång på gång betygat, att denna rätt är allmänt erkänd och obestridt i Sverige, och herr von Geijer intygar samma sak. Men det är dock oss alla väl bekant, att ordningsstadgan för rikets städer lagt en sådan makt i vederbörandes händer, att församlingsrätten på många håll blivit nästan illusorisk, och det är ju då ganska stor fara för, att en medborgerlig fri- och rättighet, som ansetts såsom oförytterlig och given, skall kringskäras genom ordningsstadgar. Herr von Geijer framställde också den frågan, huru man skall kunna tänka sig, att ordningsstadgan för rikets städer skall kunna äga bestånd vid sidan av en sådan lag, som här föreslagits. Redan denna fråga och denna undran hos den ärade talaren giver vid handen, att det icke är så helt med erkännandet av denna rätt, enär han befarar, att ordningsstadgan icke kan komma att stå i överensstämmelse med ett tydligt uttalande av denna rätt. Det blir nog, om icke rätten införes i svenska grundlagen, så, att densamma löper fara att alldeles glida undan, om nämligen icke genom grundlagen en gräns sättes för ordningsmaktens befogenhet.

Jag vill i detta sammanhang påminna om, vad Adolf Hedin uttalade i denna fråga i början av 1890-talet — jag tror det var vid 1891 års riksdag. Han går ännu längre än någon här gjort, då han påstår, att församlingsrätten är icke blott given utan även genom grundlag tydligen utsagd, men det må stå för hans räkning. »Församlingsrätten i vårt land», säger han, »är reglerad genom lag. Därefter har Kungl. Maj:t med förbiseende av denna lag och således i grundlagsstridig ordning tillåtit sig att i ordningsstadgan göra inskränkning i denna lagstadgade församlingsrätt; och detta förfarande kan Kungl. Maj:t,

Om grundlags-
bestämmelser
ang. försam-
lingsfriheten.
(Forts.)

om ej ett veto kommer från riksdagen, obehindrat fullfölja så länge, till dess att av denna rätt intet mer återstår.» Vi känna alla, med vilken nitälskan denne man ivrade för svenska folkets grundlagsenliga rätt i allmänhet, och vi kunna därför mycket väl fatta de skarpa uttryck med vilka han även i detta hänseende ville värna densamma.

Det är icke blott på det sättet, att en såsom medborgarlig ansedd rättighet skall beviljas och erkännas, såsom i detta sammanhang framhållits, utan vi förstå också väl — och jag vill tro, att även denna kammare gärna kunde ena sig åtminstone om denna sak med mig — att det icke alls är gagneligt för förhållandet mellan de olika medborgarna och för den samling man talar om mellan de olika medborgarna, om de få den uppfattningen, att i sociala strider ordningsmakten tager parti för den ena eller andra sidan. Skola de känna att, då de kämpa för sina intressen, de av ordningsmakten anses såsom ett mot fäderneslandets intressen kämpande parti, då kunna vi förstå, huru bittert detta skall återverka på dem själva, samt huru det även skall ingiva en del kritiklösa anhängare av motsidan en viss känsla av rättighet att låta samma uppfattning taga våldssamma uttryck gent emot vårt parti, som funnit uttryck i myndigheternas eget ställningstagande. Och då dessa kritiklösa anhängare, såsom jag kallade dem, av motpartiet uppträda, veta vi ju, att det blir på ett helt annat sätt, med frånvaro av den moderation och aktning för personligheten, som man ju ändå är van att finna även hos våra myndigheter, således en förbittring av den strid, som jag talat om i annat sammanhang, vilken återverkar icke blott på oss utan även på de skaror, som höra till motsidan och vilkas aktning för andra svenska medborgare genom ett sådant uppträdande sannerligen icke upprätthålles. Folket självt löper fara att mista respekt och aktning för myndigheterna och förlora tron på oväld och opartiskhet hos dessa, och sådant är väl icke gagneligt, utan måste verka samhällsupplösande.

Om jag finge göra ett tankeexperiment, våldsamt visserligen, men för att bjärt belysa vad den förste ärade talaren nämnde om, att det icke vore behöfligt att i grundlagen inskriva församlingsrätten, skulle jag vilja säga så här: antag, att en vacker dag herr von Geijer eller någon annan ledamot av kammarens majoritetsparti ville på ett ställe hålla ett politiskt föredrag till sina valmäns upplysning och till fördjupande av deras insikter i aktuella frågor. När detta föredrag skall hållas — det var tänkt att hållas t. ex. i en läroverkssal — befinns det att läroverkets rektor vägrar att upplåta salen; föregående utfästelsen blir icke beaktad eller kan icke upprätthållas. Ja, säger talaren, då samlas vi ute på torget i akt och mening, att där det bestämda föredraget skall kunna hållas. Men när man väl skall till att börja, kommer någon från ordningsmakten och förklarar, att detta tilltänkta föredrag alls

icke får äga rum, utan skaran måste upplösas. Jag säger, att detta tankeexperiment är våldsamt. Det bottnar ju icke precis i verkligheten, åtminstone icke nu, men det är något i den vägen, som vi i vårt parti mer än en gång fått erfara i vårt land, och jag hemställer, om det verkligen finnes någon oförytterlig och erkänd församlingsfrihet, därest något sådant verkligen kan förekomma.

Om grundlagsbestämmelser ang. församlingsfriheten.
(Forts.)

För övrigt får jag säga, att jag rakt icke kan begripa, varför man vägrar att genom grundlagen giva helgd åt denna församlingsfrihet. Finnes någon annan möjlighet till ett stort partis uppfostran i politiskt hänseende än att giva det tillfälle att genom offentliga föredrag få sina insikter i vederbörande frågor fördjupade? Är det någonting skadligt, att upplysning lämnas i viktiga, allmänna politiska spörsmål? Borde det icke ligga oss alla om hjärtat att se till, att upplysning i så vidsträckt mån som möjligt måtte kunna lämnas till alla? Om vi icke gilla just den upplysning, som den och den talaren lämnar, få vi väl tro så mycket på vår egen åskådning och våra egna skäl, att dessa icke genast behöva falla för vem som kommer med någon annan lära, och det står oss ju fritt att från vår synpunkt belysa samma frågor. Det kan väl icke vara annat än till gagn för det hela, om från båda sidor samhällsspörsmålen så grundligt som möjligt belysas, så att vilken valman som helst skall kunna bilda sig en egen, på insikt grundad övertygelse. Jag kan icke begripa annat, än att det måste vara ett stort samhällsintresse att se till, att möjlighet för åsikternas fördjupande för olika medborgare så vitt möjligt tryggas i alla hänseenden.

Vad till sist beträffar herr von Geijers tal om demonstrationsrätten, har ju redan anmärkts, att något omnämnande därav icke förekommer i utskottets betänkande, och jag kunde därför icke behöva åter upptaga denna fråga. Men det bör ärligt sägas, att jag skulle vara mycket glad, om kammaren ville i grundlagen giva helgd även åt demonstrationsrätten. Även i denna ser jag en medborgerlig rättighet, och när i våras bondetåget gick fram här i staden samt studenttåget följde några dagar efteråt, undrar jag om det var så värst många av denna kammares majoritet, som tyckte illa vara, att det fanns en demonstrationsrätt.

Jag får, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Geijer: Endast några få ord. Min ärade bankamrat, som hade ordet omedelbart efter mig, nämnde ett par saker, som jag dock skulle vilja säga några ord emot.

Han sade, att det icke var någon ordning i det jag förordade, att det vände upp och ned på ordningen. Det förefaller mig tvärt om, att den ordning jag föreslår skulle vara den rätta, att, när nu grundlagen ovillkorligen pekar på en annan

Om grundlags-
bestämmelser
ang. försam-
lingsfriheten.

(Forts.)

lag, man borde taga denna samtidigt. Skall det vara ordning, får man icke taga den ena först och den andra efteråt.

Det kan hända att jag missförstod den ärade talaren, men genom hans anförande gick något sådant, som att han själv icke tyckte, att principen om församlingsfrihet skulle vara så erkänd i vårt land. Har jag tagit miste, ber jag om ursäkt, men jag trodde, att han själv hade samma tanke som utskottet, när han skrev under konstitutionsutskottets betänkande, där det nämnes, att såsom princip församlingsrätten är erkänd i vårt land.

Vidare vill jag säga emot samma ärade talare, att, då han pekade på förhållandena i utlandet, på åtskilliga utländska författningar, däri stadgande införts om församlingsrätten, det bör erinras däremot, att han icke nämnde ett ord, huruvida icke ifrågavarande lagar jämväl hade dessa kompletterande bestämmelser, som jag för min del anser av huvudsakligt värde och det väsentliga i denna fråga.

Mot en talare på stockholmsbänken, som sedan hade ordet, får jag invända, att han nog missförstått mig, då han yttrade att jag för min del i avseende å 1868 års ordningsstadgas tillämplighet vore i någon mån osäker. Det var icke så jag menade. Denna förordning står nog, det är min övertygelse, tills den blir ändrad av någonting annat. Men jag sade att, om man inför detta stadgande, som tydligen pekar på att rätten måste regleras genom en senare stiftad lag, det blir en motsägelser, som kan hava betänkliga konsekvenser. Det var detta jag menade och ingenting annat.

Då samma talare med sin argumentering direkt vände sig till mig och frågade, huru jag skulle ställa mig i en bestämd situation, då församlingsrätt blivit mig förmenad, och av detta sökte draga den yttersta konsekvensen samt kom till ett resultat, som han förmenade även för mig skulle te sig betänkligt, skall jag göra samma tankeexperiment och draga den yttersta konsekvensen av hans yttrande, som kanske skulle vara den att, om jag förvägrades att uppträda i en lokal inomhus så skulle det vara min bestämda rätt att gå ut på torget och där hålla det tillämnade föredraget. Detta är en uppfattning, som jag icke kan gilla. Det blir alltid något, som kommer att reglera rätten att hålla sammanträden utomhus.

Herr Klefbeck: Herr von Geijer nämnde, att det alltid måste finnas något, som komme att reglera rätten att hålla sammanträden utomhus. Därom är jag ense med honom, och det var en lagstiftning i denna riktning, som utskottet ställde i utsikt skulle genomföras, sedan själva principen om församlingsrätten stadgats i grundlagen.

Efter härmed slutad överläggning, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framställts, propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt

samt vidare därpå att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

Om grundlagsbestämmelser ang. församlingsfriheten.
(Forts.)

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår såväl vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 21 som den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 47.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets den 8 och 11 i denna månad bordlagda utlåtande nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under titel »utgifter för kapitalökning, statens affärsverksamhet» gjorda framställning angående anslag för vissa anläggningar vid Centralstationen i Stockholm m. m. ävensom en i ämnet väckt motion, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 8 och 11 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 78, i anledning av väckta motioner angående anslag till anläggande av en statsbana mellan norra stambanan och Kapellskär med bibana till Norrtälje.

Om anläggande av en statsbana mellan norra stambanan och Kapellskär.

I en inom första kammaren av herr A. Bellinder m. fl. väckt, till statsutskottet hänvisad motion, nr 42, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, dels anläggning av en statsbana mellan lämplig anknytningspunkt invid Järva eller Tomtebodas stationer eller annan lämplig plats å norra stambanan och Kapellskär å Rådmansö med bibana till Norrtälje i huvudsaklig överensstämmelse med den av Kungl. Maj:t i huvudsak fastställda planen, som legat till grund för den meddelade men icke använda koncessionen för denna järnväg med de ändringar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t i vanlig ordning fastställas, dels att för denna anläggning bevilja ett anslag av 8½ miljoner kronor att utgå med ett belopp för år 1915 av en miljon kronor och att härav finge förskottsvis redan innevarande år

Om anläggande av en statsbana mellan norra stambanan och Kapellskär. utgå ett belopp av 150.000 kronor och resten enligt särskilda anvisningar under åren 1916 och 1917, dels uttala önskvärdheten av att i samband härmed utredning verkställdes om lämpligheten av att detta bredspåriga bansystem utsträcktes till orterna norr om Norrtälje.

(Forts.)

I en inom andra kammaren väckt, likaledes till statsutskottet hänvisad motion, nr 77, hade herr *E. Åkerlund* m. fl. framställt ett med nyssnämnda hemställan i huvudsak likalydande yrkande, dock att orden »eller annan lämplig plats» icke förekommo i herr Åkerlunds yrkande.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anført skäl hemställt, att förberörda motioner icke måtte till någon riksdagens vidare åtgärd föranleda.

Herr *Bellinder*: Vid behandlingen av föreliggande motioner har statsutskottet genom Kungl. Maj:t låtit infordra järnvägsstyrelsens yttrande däröfver. Detta yttrande, som finnes bifogadt utskottets utlåtande såsom bilaga är intressant i många avseenden och innehåller så väl en utförlig redogörelse för förhistorien till denna järnvägsfråga som även en del uttalanden, som äro värda att taga fasta på. Jag tillåter mig att av dessa järnvägsstyrelsens uttalanden citera och fastslå ett par. Järnvägsstyrelsen säger, »att god hamnplats med goda inseglingsförhållanden samt med möjlighet att, då så kräves, anlägga ångfärjelägen samt företaga andra utvidgningar finnes vid Kapellskär». Vidare säger järnvägsstyrelsen, »att starka skäl synas tala för Kapellskärsbanans byggande såsom statsbana dels därutinnan, att banan otvivelaktigt har en synnerligen stor betydelse såväl för förbättrandet och utvecklandet av den nuvarande trafiken på Finland och Ryssland som framför allt för denna trafiks framtida ökning, dels därutinnan, att banan är av vikt för landets försvar, och slutligen med hänsyn till att den därjämte är av betydelse för utvecklingen av de orter, den genomlöper, liksom för huvudstadens provianterings- och bostadsförhållanden». Emellertid framgår också av ifrågavarande utlåtande, att Kungl. Maj:t redan i januari innevarande år bemyndigat järnvägsstyrelsen att verkställa en sakkunnig och ekonomisk utredning angående anläggandet av en statsbana från Stockholm eller annan lämplig plats å norra stambanan i närheten av Stockholm till Kapellskärs hamn med bibana till Norrtälje. Styrelsen har dock ännu icke hunnit slutföra de begärda utredningarna, men upplyser att styrelsen avser att hava ifrågavarande förarbeten avslutade i god tid för eventuellt kunglig proposition i ämnet till 1915 års riksdag. Man kan alltså hoppas att Kungl. Maj:t i anledning härav kommer att för riksdagen framlägga proposition angående denna viktiga trafikled.

Jag vågar därför vördsamt hemställa, att regeringen, då den infordrade utredningen inkommit från järnvägsstyrelsen, måtte låta utarbeta och till nästa riksdag avgiva proposition angående ifrågavarande järnvägsbyggnad såsom statsbana, tilläggande att det verk-

ligen är stor brådska med denna frågas lösning ej blott därför att det är så viktiga syften man därmed så fort som möjligt vill vinna särskilt med hänsyn till frågan om försvaret, utan den är brådskande även därför att, om frågan uppskjutes längre tid, det är fara värt att våra grannar komma att draga uteslutande fördel av den samtrafik, som kan åstadkommas närmast mellan Finland och Sverige. Jag har för övrigt, herr talman, icke något yrkande.

*Om anläggande av en statsbana mellan norra stambanan och Kapellskär.
(Forts.)*

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets den 8 och 11 innevarande augusti bordlagda utlåtande nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m. jämte en i ämnet väckt motion, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 8 och 11 i denna månad bordlagda utlåtande nr 80, i anledning av väckta motioner om dyrtidstillägg och tillfälligt lönetillägg åt viss personal av lägre grad vid statens järnvägar.

I två inom andra kammaren väckta, till statsutskottet remitterade motioner, nr 23 av herr *O. Bogren m. fl.* samt nr 44 av herr *A. J. Bärq* i Katrineholm m. fl., hade hemställts, i den förra motionen, att riksdagen ville besluta, att dyrtidstillägg från och med 1915 finge tilldelas personal vid statens järnvägar med 300 kronor till en var av »lägre grad», vars löneinkomster utgjorde högst 2.100 kronor, och i den senare motionen att riksdagen ville besluta, att för år 1914 finge av trafikmedel utgå ett tillfälligt lönetillägg till ordinarie tjänstemän av lägre grad vid statens järnvägar enligt följande grunder: 240 kronor till befattningshavare, vars fasta arvode under innevarande år icke överstege 1.140 kronor, 180 kronor till befattningshavare, vars fasta arvode överstege 1.140 kronor men ej 1.380 kronor och 120 kronor till befattningshavare, vars fasta arvode överstege 1.380 kronor, men ej 1.500 kronor.

Om dyrtidstillägg m. m. åt viss personal vid statens järnvägar.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anförda skäl hemställt att riksdagen i anledning av ovanberörda motioner måtte medgiva, att till nedannämnda ordinarie tjänstemän av lägre grad vid statens järnvägar finge under år 1915 av statens järnvägars trafikmedel utgå tillfälligt lönetillägg med följande belopp, nämligen:

till tjänsteman, vars ordinarie arvode icke överstege 1.140 kronor, med 120 kronor;

till tjänsteman, vars ordinarie arvode överstege 1.140 kronor men icke 1.380 kronor, med 90 kronor; samt

till tjänsteman, vars ordinarie arvode överstege 1.380 men icke 1.500 kronor, med 60 kronor.

Om dyrtids-
tillägg m. m.
åt viss personal
vid statens
järnvägar.
(Forts.)

Vid berörda utlåtande hade reservation avgivits av herr I. E. G. Svensson, vilken ansett att utskottet bort hemställa.

att riksdagen i anledning av ovanberörda motioner måtte medgiva, att till beredande av tillfällig löneförbättring för år 1915 åt ordinarie tjänstemän av lägre grad vid statens järnvägar med ordinarie arvode av lägst 1,140 kronor och högst 1,500 kronor i de fall och enligt de grunder, som Kungl. Maj:t efter järnvägsstyrelsens förslag kunde finna böra bestämmas, av statens järnvägars trafikmedel må utgå ett belopp av högst 500,000 kronor.

Herr Svensson, Ivan: Det nu till behandling föreliggande betänkandet har, såsom herrarna behagade finna, framkommit med anledning av inom andra kammaren väckta motioner dels av herr Bogren m. fl. som yrkat, »att dyrtidstillägg från och med 1915 må tilldelas personal vid statens järnvägar med 300 kronor till en var av »lägre grad», vars löneinkomster utgöra högst 2,100 kronor», och dels av herr Bärge i Katrineholm m. fl. vilka hemställt att riksdagen ville besluta, »att för år 1914 må av trafikmedel utgå ett tillfälligt lönetillägg till ordinarie tjänstemän av lägre grad vid statens järnvägar enligt följande grunder: 240 kronor till befattningshavare, vars fasta arvode under innevarande år icke överstiger 1,140 kronor, 180 kronor till befattningshavare, vars fasta arvode överstiger 1,140 kronor men ej 1,380 kronor och 120 kronor till befattningshavare, vars fasta arvode överstiger 1,380 kronor, men ej 1,500 kronor.»

Med anledning av dessa motioner infordrade statsutskottet utlåtande av löneregleringskommittén samt av järnvägsstyrelsen. Dessa hava i avgivna utlåtanden tillstyrkt vad statsutskottet nu förordat. Den av statsutskottet förordade löneförhöjningen skulle såsom framgår av den betänkandet vidfogade kalkylen medföra en utgiftsökning för nästa år på i runt tal $\frac{1}{2}$ miljon kronor. Jag för min del har icke kunnat biträda detta utskottets yrkande utan däremot avgivit min reservation. Jag anser nämligen och är fullt övertygad om att dessa befattningshavare i stort sett på de flesta orter i vårt land kunna anses tillhöra de relativt bäst avlönade statstjänarna. Jag vet att ingen kan jäva den uppfattningen, och envar som känner förhållandena ute i bygderna måste vitsorda att jag har rätt i denna min mening. Bästa beviset härför är att dessa platser äro i hög grad eftersökta och att det finnes överflöd på folk som eftersträva dessa anställningar. Nu anföres, såsom skäl för utskottets yrkande att det ägt rum en stor prisstegring, sedan löneregleringen genomfördes 1907. Visserligen, men denna prisstegring är icke så allmän, och säkert är att icke något sådant uppsving just nu förekommer på den allmänna arbetsmarknaden som berättigar till en sådan höjning över lag hela riket över som den, varom här är fråga. Det talas vidare om det ansvarsfulla arbete de hava och deras maktpåliggande göromål. Det har blivit så vanligt detta talesätt, så snart fråga är om att bevilja högre löner

åt någon kår av statstjänare, att man skulle nästan kunna tro att endast statstjänarne äro av någon vikt, och man förbiser helt och hållet att jämväl på det enskilda området, inom enskilda affärer och inom näringslivet i allmänhet, förekomma fullt ut lika viktiga och maktpåliggande funktioner, villkas utövare dock icke äro ens närmelsevis så högt avlönade som dessa statstjänare. Jag skulle även om normala förhållanden rådde här i landet tvekat att följa statsutskottets förslag och skulle endast velat vara med om att till Kungl. Maj:ts förfogande ställa ett belopp, av vilket Kungl. Maj:t efter närmare omprövning samt på framställning av järnvägsstyrelsen skulle kunna lämna tillfälliga löneförbättringar i avvaktan på utredningens slutförande av den sittande lönerегleringskommittén. Detta om normala förhållanden hade rått i landet. Men nu, mina herrar, vill jag hemställa, om det under nuvarande förhållanden, då vi hava klart för oss att arbetsbrist i stort sett kommer att råda under närmaste tiden och när vi veta att löneinskränkningar måste företagas, kan vara skäl att gå med på denna ökade statsutgift? Jag ber herrarna tänka på detta. Är det rättvist, är det lämpligt och klokt, är det rätt mot de många som kanske få nedsättning i sina löner och som arbeta i privat tjänst och som också äro skattepliktiga och måste vidkännas ökade skatter för denna förhöjning, är det rättvist mot andra skattegivare i allmänhet att under nuvarande prekära förhållanden bevilja löneförbättring åt en kår av statstjänare, som måste anses vara i det stora hela relativt bra betald och som dessutom har en genom staten tryggad ålderdom. Jag tror att vi borde betänka oss, innan vi gå med, på en sådan löneförbättring över lag och avseende jämväl orter, där den av allmänna opinionen anses obehövlig. Det torde dröja ganska länge, innan vi bliva i tillfälle att behandla en stor löneförbättringsfråga åt någon stor kår utav statstjänare. Förvisso är det mycken sannolikhet för att nästa gång vi måste giva oss in på lönerегleringar dessa komma att gå uti en helt annan riktning än det föreliggande förslaget. För att emellertid under den dyrtid, som otvivelaktigt uppkommer på vissa håll, Kungl. Maj:t icke skall vara alldeles urståndsatt att hjälpa där förefintliga missförhållanden, har jag tillåtit mig att till utlåtagandet foga en reservation, till vilken jag tills vidare ber att få yrka bifall, men dock med den ändring som påkallas därav, att i reservationen av misstag insmugit sig ett par ord som böra uteslutas. Det står där »lägst 1,140 kronor och». Dessa ord böra utgå och reservationen skall lyda så:

»att riksdagen i anledning av ovanberörda motioner må medgiva, att till beredande av tillfällig löneförbättring för år 1915 åt ordinarie tjänstemän av lägre grad vid statens järnvägar med ordinarie arvode av högst 1,500 kronor i de fall och enligt de grunder, som Kungl. Maj:t efter järnvägsstyrelsens förslag må finna böra bestämmas, av statens järnvägars trafikmedel må utgå ett belopp av högst 500,000 kronor».

*Om dyrtids-
tillägg m. m.
åt viss personal
vid statens
järnvägar.
(Forts.)*

*Om dyrtids-
tillägg m. m.
åt viss personal
vid statens
järnvägar.*

(Forts.)

Nu har man sagt om detta förslag, att det skulle bli en svår och kinkig sak för järnvägsstyrelsen att här pröva och avgöra, men jag tror att svårare saker än så får nog järnvägsstyrelsen söka att klara i dessa tider.

Greve W a c h t m e i s t e r, F r e d r i k: Det är ju icke alls att förvåna sig över att i den tid varunder vi nu leva ett förslag sådant som det här föreliggande skall framkalla stark opposition, men vad som förmått statsutskottets majoritet att gå med därpå har varit den omständigheten att man ansett sig böra godtaga de skäl som andragits utav den av Kungl. Maj:t tillsatta löneregleringskommittén, och man har sedan fäst sig vid att järnvägsstyrelsen, som dock närmast har reda på dessa funktionärers förhållanden, så livligt instämt i kommitténs tillstyrkande. Den siste ärade talaren har framhållit, att det skulle icke vara så farligt med den prisstegring, som ägt rum sedan löneregleringen skedde för järnvägsstaten, men jag tror dock, att han måste erkänna, att denna prisstegring varit ganska betydlig.

Talaren har sedan gjort sig litet lustig över talet om att dessa funktionärer hava så ansvarsfulla befattningar. I det avseendet vill jag dock säga, att man från andra håll på senare tider mycket talat om att järnvägsstyrelsen fordrar allt mer och mer av sina underlydande och det har särskilt, det vet jag, varit en av orsakerna varför den nuvarande chefen för statens järnvägar är mycket ivrig för att den lägst avlönade personalen skall erhålla en enligt hans tanke mycket behöfelig löneförbättring och detta fortast möjligt. Just därför att man gått i den riktningen, att man ställt allt större och större fordringar på denna personal, har man ansett att det också vore riktigt att deras materiella behov skulle bli något så när tillgodosedda.

Nu har herr Svensson yrkat att i stället för den stora summa, varom här är fråga, man skulle anvisa en halv miljon att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att av Kungl. Maj:t efter järnvägsstyrelsens hörande utdelas till dem av denna personal som bäst vore därav i behov. Han har, såsom jag vill minnas han framhöll i utskottet, tänkt att endast den personal som bodde på särskilt dyra orter borde få del av denna halva miljon. Herr Svensson säger att man invänt mot honom, att det skulle bli svårt och kinkigt för järnvägsstyrelsen att uppgöra förslag om utdelning av dessa medel, och herr Svensson sade att svårare problem än detta har man väl fått lösa. Ja det är möjligt, men att det skulle bli ett mycket svårt problem att lösa lär nog ingen människa kunna bestrida, och icke heller vore en sådan lösning möjlig utan att det skulle från många håll av den personal, som det här är fråga om, anses att fördelningen vore orättvis, så att man kanske i stort sett, där man hoppats att genom en löneförbättring, vars behöflighet dock är vitadad, kunna giva personalen något som den ansåge vara diktat av rättvisa, i stället skulle framkalla ett ganska stort missnöje. Jag tror att det såvitt jag kan finna hade varit mera logiskt av

herr Svensson att yrka rent avslag än att koma med detta medlingsförslag.

Emellertid ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Svensson, I v a n: Endast några ord i anledning av statsutskottets ärade ordförandes yttrande att jag ville göra mig lustig rörande talet om järnvägspersonalens ansvarsfulla arbete. Nej ingalunda var detta min mening, och det skulle heller aldrig kunnat komma ifråga. Hela frågan är för genomgående allvarlig för att jag skulle i någon mån vilja skämta däröver, men vad jag ville säga och har sagt det var, att alltid när det gäller lönerereglering för någon större grupp av statstjänare, talar man om huru viktiga och ansvarsfulla arbeten just den gruppen har, och detta tal har så ofta återkommit, att det alldeles skymt undan för den stora mängden vilka betydelsefulla arbeten utföras av den enskilde som icke kan påräkna den avlöning och det säkerställande för ålderdomen som statstjänarne hava. Det skulle glädja mig mycket om jag misstog mig i min uppfattning om det ekonomiska läget, men jag befarar storligen att framtiden kommer att visa att jag haft rätt, då jag nu uttalar mina stora betänkligheter emot att riksdagen nu skulle gå med på statsutskottets förslag.

Man talade under överläggningarna inom utskottet om de stora överskott som järnvägarna för närvarande giva, cirka 22 miljoner kronor. Det var i fjol det, men huru mycket komma järnvägarna att giva i år och huru mycket nästa år, och huru skola vi få inkomster till de stora utgifterna för kommande år! Sant är, att den reservation jag avgivit och det yrkande jag där gjort icke kan täcka allt som kunde vara lämpligt och skäligt, men det är dock, synes mig, ett sätt att avhjälpa de värsta bristerna utan att taga för mycket på statskassan.

Herr Ericsson, A a b y: Jag kan icke neka till, att jag måste giva den senaste talaren rätt, då han säger att tidpunkten för närvarande icke är så alldeles lämplig att på enskilda motionärers framställning anslå en och en halv miljon för ifrågavarande ändamål. Då jag emellertid icke kan instämma i den siste talarens yrkande och hans reservation om ett anslag av 500.000 kronor ber jag att i korthet få yrka avslag såväl på motionerna som statsutskottets utlåtande.

Herr Lindblad, A n d e r s: Såsom synes av utskottets hemställan, gäller det här de lägst avlönade vid statens järnvägar. Det förefaller mig, som det hade varit mera motiverat att framkomma med det nu gjorda avslagsyrkandet när det gällde de högre lönerna. Ty det måste väl ändå sägas, att den som i vårt land för närvarande icke har mera än 1,140 kronor i lön den kan visserligen icke sägas hava för mycket utan tvärtom alltför litet, om över huvud hans levnadsbehov skola i någon mån kunna tillfredsställas.

Jag kan icke underlåta att gent emot de båda sista talarna, som

*Om dyrtids-
tillägg m. m.
åt viss personal
vid statens
järnvägar.
(Forts.)*

*Om dyrtids-
tillägg m. m.
åt viss personal
vid statens
järnvägar.
(Forts.)*

tyckte att tidpunkten här vore illa vald för dessa löneförhöjningar, säga att jag tycker att det finnes åtskilliga anslag som man kan säga detta om, men svärligen om det ifrågavarande, där det gäller de allra lägst avlönade och för övrigt å en tidpunkt, då man kanske kräver av dem åtskilligt mer än man fordrar under mera normala förhållanden.

Herr Lindblad, Ernst: Jag tillät mig häromdagen då det var fråga om ett utskottsbetänkande om upprättande av en ny asyl för bekämpande av alkoholmissbruket att påpeka, att den situation som inträtt, borde mana till iakttagande av varsamhet vid beviljande av nya anslag, men jag fick från regeringsbänken den upplysningen att, därest förhållandena påkrävde att detta anslag icke toges i anspråk, skulle regeringen hava i sin makt att dock reglera förhållandena och ställa saken åtminstone på ett års uppskov, och på den grunden vann förslaget denna kammars bifall. Men om man här beslutar, att dessa medel skola utbetalas, kan ingen regering i världen taga hänsyn till förhållanden som kunna inträda, utan dessa medel *måste* utgå. Jag tror att herr Svensson givit talande skäl för att det nu icke är någon lämplig tid att höja statstjänarnas löner i allmänhet och allra minst för dessa. Jag har som riksdagsman varit med om att höja över hela linjen för järnvägsfolket och det var då allmän belåtenhet och man ansåg sig hava bekommit till och med mera än vad man väntat. Nu äro icke heller förhållandena i stort sett sämre, men herr Svensson har påpekat att det torde vara nödvändigt att regeringen för särskilda dyrtidsfall äger till sitt förfogande ett belopp att möta den dyra tiden med, och därför vill jag instämma uti herr Svenssons yrkande. Jag tror att det är den klokaste politiken här, om man eljest vill vinna något, att bereda Kungl. Maj:ts möjlighet att, då dyrtidsförhållanden föreligga, så att avlöningen i något särskilt fall kan behöva revideras för ändamålet äga medel till sitt förfogande. Men det måste erkännas, att om man jämför dessa avlöningar med näringslivets i allmänhet och det gäller särskilt om landsbygden, då gäller nog där helt andra löneförhållanden. Jag har mera än en gång emottagit framställningar från personer att försöka bereda dem möjlighet att komma in vid statsbanorna, då de allmänt ha klart för sig, att så höga löner mäktar icke vårt jordbruk att giva; samma erfarenhet har nog gjorts av många andra lantbrukare. När man nu hör sådant och vet att det aldrig varit brist på arbetssökande till de ifrågavarande befattningarna vid järnvägarna, då kan väl ifrågasättas, om det är skäl att på enskilda motionärers förslag bevilja löneförbättringar åt dessa statstjänare. Vi hava nästa år att förvänta en mycket stor löneregleringsfråga, vars skugga redan faller framför oss, vi veta alla varpå jag syftar, folkskolelärarekåren. Denna kommer att taga miljoner i anspråk, och jag tror så mycket mindre att det nu kan vara skäl

att på enskilda motionärers framställning slå fast detta, som sedan helt säkert vore ofrånkomligt. Jag ber att få instämma uti herr Svenssons yrkande.

*Om dyrtids-
tillägg m. m.
åt viss personal
vid statens
järnvägar.*

(Forts.)

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag hoppas, att kammaren icke måtte följa de talare, som nu dels yrkat avslag på föreliggande förslag dels ock yrkat avknappning på detsamma och överlåtande åt Kungl. Maj:t att efter viss prövning bestämma, att bidrag må utgå i särskilda fall.

Det skulle väl ändå vara underligt, om man med hänsyn till den nuvarande situationen skulle låta verkningarne av detsamma i första hand drabba de små löntagare, varom här är fråga, löntagare, vilkas behov av en tillfällig lönereglering blivit vitsordad av såväl löneregeringskommittén som järnvägsstyrelsen. Dessa ha ju båda erkänt, att en sådan förbättring, som här föreslagits, ur alla synpunkter är påkallad och befogad.

Jag hoppas, som sagt, att kammaren icke måtte följa vare sig reservanten eller dem, som yrkat avslag, utan bifalla utskottets hemställan.

Herr Berglund, Jan Erik: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet huvudsakligen för att fästa uppmärksamheten på att det här gäller personer, anställda i statens tjänst, vilkas fasta arvode t. o. m. är lägre än 1,140 kronor, men högst 1,500 kronor. Det kan väl ändå icke sägas, att dessa människor äro väl betalade. De äro tvärtom så lågt betalade, att det förvånar mig, att de kunna reda sig.

Nu har herr Svensson exempelvis sagt, att de som äro anställda i statens tjänst ha en garanterad ålderdom. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att det hjälper dem föga, då de ha så litet betalt under sin krafts dagar, under den tid, då de skola bilda familj, fostra upp barn och hålla dessa i skola.

Man kan icke känna sig tillfreds med att oemotsagt höra detta förslag till lönetillägg motarbetas, under beklagande av de tider man kan komma in i. Icke kan detta skäl vara av så stor betydelse. Det rör sig ju endast om ett anslag av 1 1/2 miljon till de lägst avlönade och det kan ju icke vara en så synnerligen stor summa, då det gäller hela detta stora verk.

Jag vill alltså vädja till kammaren att bifalla statsutskottets förslag. Helst skulle jag naturligtvis ha velat yrka bifall till motionen, men då ett sådant yrkande icke torde ha någon utsikt till framgång, får jag yrka bifall till statsutskottets förslag och vädja till alla, att detta måtte bli antaget, då löneförhöjningen sannerligen är ganska liten samt väl befogad.

Herr Larsson, Knut: Herr talman! Mina herrar! Det vore särdeles angenämt, om riksdagen kunde bevilja dessa löneförhöjningar för en viss klass av statens arbetare, men jag

*Om dyrtids-
tillägg m. m.
åt viss personal
vid statens
järnvägar.
(Forts.)*

anser, tvärtemot vad en del talare sagt, att tidpunkten icke är lämplig för detta.

Vad beträffar herr Ekmans yttrande, att dessa statens arbetare i första hand skulle drabbas, tror jag detta vara felaktigt. Jag var i går på ett stort industrimöte här i Stockholm och det stora bekymret var där, om det skulle vara möjligt att utbetala ens existensminimum åt industriarbetarne. Eporten stoppas. Inga avtal kunna fullgöras. Bankerna måste hålla tillbaka och kunna knappast utbetala avlöningarne för industrien. Dessa arbetare landet runt få söka draga sig fram blott på de naturaförmåner de ha samt en liten kontant avlöning. Dessutom kanske tiderna utveckla sig så, att det måhända icke dröjer länge, innan maten drages inifrån landet för att underhålla armén, som står vid gränserna.

Att under sådana förhållanden nu votera 1½ miljon kronor finner jag mindre lämpligt. Däremot tror jag, att herr Svensson med sin reservation givit en ganska god handräckning åt dessa personer, försävt riksdagen beviljar de däri föreslagna 500,000 kronorna, med vilka järnvägsstyrelsen då kunde lindra nöden och hjälpa upp de sämst avlönade.

Tiderna växla och det kan hända, att den onda tiden snart går över, men då det dessutom icke är så långt till nästa riksdag, kan det ju alltid då finnas tillfälle att göra något ytterligare för ifrågavarande behov; att för närvarande göra det, anser jag emellertid icke vara lämpligt.

Jag vill betona, att det icke är fråga om någon ovänlighet mot järnvägstjänstemännen, men vi måste ju tänka på hur det för närvarande är ställt. — Jag får därför yrka bifall till herr Svenssons reservation.

Herr Berglund, Fredrik: Ja, man kan naturligtvis diskutera, huruvida tiden är lämplig eller icke för ett lönetillägg, men det torde väl stå klart för alla, att de tider vi gå till mötes äro sådana, att för var och en förestå stora utgifter, icke minst för järnvägstjänstemännen.

Här har man tillämpat den principen, att man har tillagt de högsta förhöjningarna åt dem, som ha de lägsta avlöningarna, detta är, såvitt jag kan finna, mycket rättvist.

Nog är det sant, att man får folk i allt fall; det får man överallt, ej endast vid järnvägarna utan i alla yrken. Men det är icke blott detta det gäller. Man måste nämligen på dessa platser ha särskilt dugligt folk och härför är det nödvändigt att en skälig avlöning utgår. Herr Svensson sade nu, att järnvägstjänstemännen icke ha något så viktigt eller maktpåliggande arbete. Var god, herr Svensson, och gå ned till järnvägsstationen och se vad det gäller: natt och dag, lika i alla tjänster.

Jag tror, att det sätt, herr Svensson föreslagit, nämligen att anslå en viss summa att utdelas i särskilda fall, skulle giva anledning till en hel del obehagligheter. Det skulle uppkomma

klander och lätt kunna bli tal om mannamän. Skola vi anslå en summa, bör det ske på det sätt, statsutskottet föreslagit. Jag vill även framhålla, att lönerogleringskommittén, järnvägsstyrelsen och statsutskottet, — alla i utskottet med undantag av herr Svensson — ha varit eniga om detta resultat; och jag kan försäkra, att saken blivt väl genomtänkt och skärskådad inom statsutskottet.

På grund härav får jag yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Svensson, Ivan: Endast ett par ord i anledning av herr Berglunds yttrande, att jag skulle ha sagt, att järnvägstjänstgöringen icke vore så viktig. Det har jag icke sagt. Jag har blott sagt, att det ansvarsfulla i deras kall framhålles och betonas så noga nu, liksom alltid annars, när det begäres en löneförhöjning åt statstjänare; och detta har blivt så vanligt, att man alldeles förbiser betydelsen av det arbete, som utföres i privat tjänst och av enskilda näringsidkare.

Nu vill jag vidare fästa uppmärksamheten på, att dessa järnvägsbetjante förutom sina kontanta avlöningsförmåner även ha mycket annat, bostad, vedbrand etc., och deras förmåner måste anses vara vida gynnsammare än vad motsvarande arbete i privat drift för närvarande kan rendera. Under sådana förhållanden anser jag det uppenbart orättvist mot dessa privata näringsidkare och dem, som äro anställda i privat tjänst, vilka för ett lika viktigt och ansträngande arbete som järnvägspersonalens icke tillnärmelsevis kunna komma upp till så höga löner som denna — jag anser det orättvist att betunga dessa skattegivare i en sämre ställning till förmån för dem, som äro bättre ställda.

Jag tror därför icke, att man tillfogar dessa järnvägens löntagare någon orättvisa, om man följer den reservation, jag har avgivit. Jag skulle innerligt glädja mig, om vi snart finge sådana konjunkturer här i landet, att vi kunde tänka på löneförbättringar, men jag tror, att det dröjer länge. Jag fruktar, att den dag är långt avlägsen, då riksdagen kan bevilja några avsevärda löneförhöjningar.

Herr Ericsson, Aaby: Den ärade talaren på Östgötabanken sade, att alla varit eniga om bifall till detta statsutskottets utlåtande. Nej, icke alla, ty Kungl. Maj:t — och det är, enligt mitt förmenande, däriifrån ett sådant lönetillskott eller löneförbättring bör förordas och begäras — har icke haft denna fråga sig förelagd och icke framlagt något förslag om densamma. Detta utgör för mig ett huvudskäl.

Jag unnar innerligen väl dessa personer ifrågavarande lönetillägg, ehuru jag gentemot en ärad talare på Stockholmsbän-

*Om dyrtids-
tillägg m. m
åt viss personal
vid statens
järnvägar.
(Forts.)*

Om dyrtids-
tillägg m. m.
åtviss personal
vid statens
järnvägar.
(Forts.)

ken måste säga, att de i jämförelse med andra arbetare ingalunda ha det på något sätt så knappt, som här antytts; tvärtom tror jag, att man i allmänhet kan säga, att deras löneförhållanden åtminstone på landsbygden äro tillfredsställande och det är ju icke heller längre sedan än år 1907 deras sista löne-
reglering genomfördes.

I likhet med den ärade talaren på Värmlandsbänken kan jag icke underlåta att tänka på vilket intryck det skulle göra ute i landet, om vi nu, när på grund av de rådande förhållandena inskränkningar i de enskildes liv överallt i landet måste företagas, när exempelvis arbetsdriften i fabriker och verkstadsnedsättes från sex arbetsdagar till fyra, vilket innebär en reducering av arbetsförtjänsten med 33 procent, om vi då i första kammaren utan vidare och på *enskilda motionärers framställning*, visserligen tillstyrkt av det verk, vars betjände det här i främsta rummet gäller, men dock utan Kungl. Maj:ts förord, skulle bevilja ett lönetillskott på 1½ miljon kronor. Hur skall man tänka i i landet, om vi nu, när på grund av de rådande förhållandena väga statsutgifterna. — Jag måste på denna grund, herr talman, ehuru med ledsnad, yrka avslag på framställningen.

Herr Berglund, Fredrik: Jag vänder mig mot den ärade talare, som anmärkt, att detta förslag framkommit på enskild motionsväg. Detta är riktigt. Men var god och titta efter, vad dessa enskilda motioner innebära och vad utskottet tillstyrkt. Den ena motionen innebär en löneförbättring av 300 kronor över lag, och är begränsad så, att endast personer med högst 2,100 kronors inkomst skulle komma i åtnjutande av lönetillägget. Den andra motionen avser endast dem, som ha mindre än 1,500 kronors inkomst. Utskottet har hårt beskurit motionerna och begränsat lönetillägget till högst 120 kr. i lägsta avlöningsgraden och till 60 kr. åt personal med 1,500 kr. lön, därvid tillämpande en, så att säga, nedåt retroaktivt verkande löneskala.

Vidare sade den ärade talaren, att Kungl. Maj:t icke yttrat sig i frågan. Detta är också riktigt, men den ärade talaren bör då besinna, att det är Kungl. Maj:t, som tillsatt löne regleringskommittén, vadan denna utgör ett uttryck för Kungl. Maj:ts mening, och denna kommitté har tillstyrkt detta lönetillägg enhälligt, liksom järnvägsstyrelsen, liksom statsutskottet — med undantag av herr Svensson. Jag försäkrar, att om vi skulle gå på herr Svenssons sida, det skulle bliva anledning till många svårigheter.

Det är ju visserligen sant, att det resonemanget skall föras i landet, att riksdagen gör så stora utgifter. Detta är en sak, som jag är den förste att beklaga, och jag förstår mycket väl de synpunkter, som ligga bakom, nämligen att man bör spara. Jag tror emellertid, att detta lönetillägg på många håll skulle verka välgörande, och då existensförhållandena nu äro sådana,

att man måste göra något, tror jag, man bör bifalla utskottets hemställan.

*Om dyrtida-
tillägg m. m.
åt viss personal
vid statens
järnvägar.
(Forts.)*

Herr Olsson, Oscar: Jag är icke riktigt säker om, huruvida herr Svensson avsåg industriarbetarne eller deras arbetsgivare, när han talade om att man inom industrien skulle känna det som en orättvisa, ifall ifrågavarande, ganska dåligt ställda statstjänare nu skulle hjälpas. Jag tror, att det hos industriarbetarne alls icke skulle väcka några ovänliga känslor. Hur det skulle vara hos deras arbetsgivare vet jag icke, och det rör mig för övrigt mindre.

Herr Aaby Ericsson framställde en fråga, hur det skulle verka i landet, om vi i dessa tider, då alla måste inskränka sig, skulle höja avlöningarne till statstjänare åt något håll. D. v. s. denna fråga skulle även kunna formuleras på följande sätt men innebära detsamma: Hur skulle det verka, om vi hjälpte de fattigaste, de sämst avlönade statstjänarne i en tid, då nöd kan förutses? Jag kan icke inse, att det skulle verka illa eller dåligt på något håll. Just därför, att det är de fattigaste och sämst avlönade statstjänarne det här gäller, anser jag det vara riksdagen fullt värdigt att särskilt i dessa tider, då nöd stundar, räcka en hjälpande hand. Konsekvenserna kunna icke vara så farliga. Statsutskottet, skulle jag tro, är icke känt för att giva sig ut på några ekonomiska äventyr, när det gäller att höja avlöningar, och statsutskottet står här så gott som enhälligt.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Lindblad, Anders: Om denna kammare nu skulle avslå den av statsutskottet gjorda framställningen och således icke bevilja denna löneförhöjning åt de sämst avlönade statstjänarne, anser jag konsekvensen bjuda, att för framtiden varje förslag om förhöjning åt högre avlönade också avslås. Jag håller på denna konsekvens och jag får säga att i sådant fall intet förslag, som gäller att höja avlöningarne åt högre avlönade tjänstemän kommer att få min röst.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende å föreliggande utlåtande förekommit följade yrkanden: 1:o att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o av herr *Svensson, Ivan*, att kammaren skulle antaga det förslag som förordats i hans vid utlåtandet avgivna reservation med den ändring, att orden »lägst 1.140 kronor och» uteslötes; och 3:o att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med dessa yrkanden propositioner och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

*Om dyrtids-
tillägg m. m.
åttviss personal
vid statens
järnvägar.
(Forts.)*

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till herr Svenssons yrkande uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 80, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Ivan Svenssons under överläggningen framställda yrkande.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 51.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets den 8 och 11 i denna månad bordlagda utlåtanden:

nr 81, i anledning av väckt motion angående ändring i de för eldare m. fl. befattningshavare vid statens järnvägar bestämda löneförmåner; och

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående arvodesförhöjning för stationsskrivaren vid statens järnvägar Hjalmar Samuel Holm;

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

*Om understöd
för byggande
av den s. k.
Nyköpingska-
kanal.*

Föredrogs änyo statsutskottets den 8 och 11 innevarande augusti bordlagda utlåtande nr 83, i anledning av väckta motioner om anslag och låneunderstöd för byggande av den s. k. Nyköpingskanal.

I två motioner, väckta den ena inom första kammaren (nr 23) av herr *E. Lindblad* och den andra inom andra kammaren (nr 24) av herr *J. M. Juhlin*, hade hemställts, att riksdagen ville besluta att till byggande av den s. k. Nyköpings kanal från sjöarna Naten och Yngaren till Östersjön enligt av majoren Fr. Enblom upprättat och år 1912 reviderat förslag bevilja dels ett lån å 966.000 kronor, dels ock ett anslag å 967.000 kronor, samt att ej mindre lånet måtte fördelas att utgå under fem år från och med 1915, än även att av anslaget måtte på extra stat för 1915 anvisas 150,000 kronor.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hem-

ställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens vidare åtgärd föranleda.

Herr Lindblad, Ernst: I egenskap av motionär torde det tillåtas mig att till statsutskottet framföra mitt tack för det verkliga intresse, som utskottet har ägnat denna motion ävensom för den välvilliga motiveringen.

Under nu rådande förhållanden har jag intet yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets den 8 och 11 i denna månad bordlagda utlåtande nr 84, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande ökning av antalet ordinarie befattningar av lägre grad vid telegrafverket m. m., biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets den 8 och 11 innevarande månad bordlagda betänkande nr 22, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om befrielse för visst slag av föreningar från skyldighet att till stat och kommun erlägga skatt för inkomst och förmögenhet.

Med anledning av en inom andra kammaren av herr Söderberg i Stockholm i ämnet väckt motion, nr 38, som hänvisats till bevillningsutskottet, hade utskottet i nu föredragna betänkande på anförda grunder hemställt, att riksdagen med bifall till herr Söderbergs i Stockholm förevarande motion, II: 38, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida och i vad mån föreningar, som icke genom ekonomisk verksamhet beredde sig eller sina medlemmar ekonomisk vinst, borde befrias från skyldighet att till stat och kommun erlägga skatt för inkomst och förmögenhet, samt för riksdagen framlägga det förslag till ändring i gällande beskattningsförfordningar, som av utredningen kunde föranledas.

Reservation hade avgivits av friherre Beck-Friis, herrar Ollas A. Ericsson, Lyckholm, Antonsson, Jonsson i Hökhult, Danström, och Forssman, friherre Hermelin och herr von Hofsten, vilka yrkat att utskottet skulle hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Friherre Beck-Friis, Carl Joachim: Herr talman, mina herrar! I § 3 i förordningen angående inkomst- och förmögenhetsskatt är stadgat, att bolag m. fl. jämte andra juridiska personer äro skyldiga att erlägga skatt, och i § 5 av samma förordning äro

*Om befrielse
för vissa före-
ningar från
skattskyldig-
het.*

(Forts.)

uppräknade de institutioner, som äro befriade från denna skatt. Det är bland andra vissa samfund, stiftelser och andra sammanslutningar, som fullfölja allmännyttiga och välgörande ändamål m. m. Vid 1912 års riksdag väcktes en motion, att till denna senare kategori även skulle räknas föreningar med ideell verksamhet. Bevillningsutskottet tillstyrkte en utredning angående denna fråga, men första kammaren avlog då i enlighet med en vid betänkandet avgiven reservation denna hemställan. Såsom skäl därför anfördes, att förordningen vore rätt ny och att man icke haft tillfälle att se, huru den hade tillämpats. Sedan dess hava en del sådana föreningar blivit beskattade, och det finnes nu prejudikat på, huru det bör vara med deras beskattning. Studerar man dessa prejudikat, visar det sig, att flera av dessa föreningar, vilkas syfte kan vara jämnställt med de i 5 § uppräknade, ock blivit befriade från erläggande av skatt. Med avseende på andra föreningar har det däremot i allmänhet bestämts, att dessa föreningar skulle betala skatt för inkomst av förmögenhet, men däremot icke för de inkomster de haft av föreningsmedlemmarnas avgifter till föreningarna. Likaså hava icke de bidrag eller understöd, som till fackföreningar lämnats från jämnställda eller över- eller underordnade föreningar blivit upptagna såsom beskattningsbara. Under sådana förhållanden och då föreningsväsendet allt mer och mer tyckes utveckla sig i vårt land, samt de kapital som dessa samlat, numera äro rätt avsevärda, måste man hysa betänkligheter mot, att ytterligare öka antalet af de föreningar, som befrias från erläggande af skatt. Nu är det visserligen sant, att bevillningsutskottet endast hemställt om en skrivelse, »huruvida och i vad mån föreningar, som icke genom ekonomisk verksamhet bereda sig eller sina medlemmar ekonomisk vinst, böra befrias från skyldighet att till stat och kommun erlägga skatt för inkomst och förmögenhet, samt för riksdagen framlägga det förslag till ändring i gällande beskattningsförfordningar, som av utredningen kan föranledas.» Men om riksdagen avlåter en sådan skrivelse, måste man väl dock tänka sig, att bakom detta beslut ligger den tanken, att ett sådant förslag i större eller mindre utsträckning skall bifallas.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid betänkandet avgivna reservation, som avser, att såväl utskottets hemställan som motionen måtte avslås.

Herr Eklund: Herr talman, mina herrar! Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets hemställan. Jag vill till en början stryka under vad den föregående ärade talaren framhöll, nämligen att utskottets hemställan avser en objektiv utredning av föreliggande fråga, och visst icke att bakom detta förslag skulle ligga en åstundan, att ideella föreningar ovillkorligen skulle befrias från all skattskyldighet. Från utskottsmajoritetens sida föreligger den önskan, att man om möjligt skall försöka få några närmare stadganden i föreliggande avseenden, så att icke det rent av kaotiska förhållande, som för närvarande är

rådande i avseende på ideella föreningars beskattning, fortfarande skall råda. Nu har den föregående talaren hänvisat till de prejudikat, som man på processuell väg åstadkommit, och sagt att dessa giva tillräcklig vägledning. För min del kan jag icke finna, att så är förhållandet, utan jag anser, att de rättsfall som finnas omnämnda i den särskilt vid utskottsbetänkandet fogade promemorian snarare giva skäl för den framställning utskottet gör. Ty av dessa omnämnda fall — åtminstone förefaller det mig så — framgår, att man visst icke har någon verklig rättspraxis på området.

Några exempel därur torde visa, att min uppfattning är riktig. Så t. ex. hava av vederbörande högre instans i dessa beskattningsfrågor två nykterhetsloger befriats från skatt för inkomst av lotteri, vilket jag för min del finner ganska egendomligt, under det ett annat ordenssällskap icke tillåtits från den beskattningsbara inkomsten avdraga de belopp, man utgivit till sjuk- och fattighjälp.

Centralförbundet för socialt arbete har förklarats böra skatta, under det Svenska sällskapet för nykterhet och folkupfostran har befriats. Jag kan icke finna annat än, att dessa två sällskap i sin verksamhet stå varandra så nära, att det är mycket underligt att de i utslagen icke jämföras med varandra.

Ordenssällskapet Par Bricole har befriats från skatt för i förmögenheten ingående pensionsfond ävensom för vissa gratial m. m., under det goodtemplarorden här i Sverige — den finns icke upptagen i promemorian, men jag känner i alla fall till saken — visst icke fått göra sådant avdrag, utan blivit beskattad för förmögenhet, härä även inberäknad den inom orden befintliga understödsfonden, ehuru dess avkastning utgår till behövande personer. Ja, orden har t. o. m. fått erlagga förmögenhetsskatt för förskottsvis inbetalda medlemsavgifter, som avsetts att tagas i anspråk uteslutande till reseersättning åt från landet valda ombud vid det blivande årsmötet.

När ärendet förra gången, jag vill minnas 1912, förekom i denna kammare, förklarades såväl i bevillningsutskottet av tillkallade sakkunniga som även här i kammaren, att medlemsavgifter skulle vara skattefria. Den föregående talaren säger, att de prejudikat, som han nämnde, fullständigt klarat ut den saken. Men jag måste för min del säga, att de icke klarat ut den alls. För mig ter sig frågan mycket dunklare nu, 1914, än 1912, ty åtminstone i ett fall, som jag känner till, nämligen i avseende på goodtemplarorden, ha förskottsvis inbetalade medlemsavgifter av nyss omnämnt slag betraktats såsom förmögenhet, ehuru det vid räkenskapsårets slut fonderade beloppet skulle användas inom någon månad efteråt. Och det synes av promemorian, att i många fall taxeringsnämnder velat taxera medlemsavgifter, ehuru väl i sådana fall då klagan skett, högre instans upphävt dylika taxeringar. Men man kan ju tänka sig många

*Om befrielse
för vissa föreningar från
skattskyldighet.
(Forts.)*

*Om befrielse
för vissa för-
eningar från
skattskyldig-
het.*

(Forts.)

fall, där klagan icke skett, och taxeringsnämndens åtgärd således blivit bestående. Mig förefaller det alltså, som om frågan vore mycket dunklare nu än förut. Dessutom anser jag den frågan mycket oklar: Skall t. ex. statsanslag eller andra allmänna anslag beskattas?

Vidare: Skola verkligen fonder, vilkas hela avkastning användes till understöd och pensioner, beskattas? Om så är fallet, komma ideella föreningar i sämre ställning i beskattningshänseende än exempelvis försäkringsanstalterna, vilkas försäkringsfonder, (premiereserver) betraktas icke som förmögenhet, utan som skuld. Men när ideella föreningar samlat ihop kapital, avsett för ungefär samma ändamål som försäkringsanstalternas, då skulle detta betraktas som förmögenhet och beskattas!

Man kan vidare fråga: om t. ex. bland beskattningsbara inkomster finnas ränteinkomster, huru stor del av denna ränteinkomst skall då beskattas? Är det hela bruttobeloppet, eller får därifrån avräknas några förvaltningskostnader? Enligt ett av prejudikaten har den ideella föreningen medgivits rätt till sådant avdrag för förvaltningskostnader. Men jag känner ett fall, där ej sådant avdrag medgivits, utan den ideella föreningen fått skatta för hela bruttoinkomsten, ehuru rörelsen i övrigt gått med förlust. Där har man således icke ansett att från beskattningsbar inkomst borde frändragas några av föreningens omkostnader. Detta måste jag anse oriktigt.

Nu vill utskottsmajoriteten få en utredning till stånd, som något närmare klargör dessa förhållanden. Jag kan för min del icke förstå, att reservanterna motsätta sig en sådan framställning, som visst icke får betraktas, såsom jag förut sagt, som att majoriteten skulle redan på förhand hava förklarat sig för, att alla föreningar av ideell natur ovillkorligen skola vara skattefria. För min del anser jag det alldeles i sin ordning, att även föreningar bidra med skatt till det allmännas omkostnader. Framför allt anser jag, att förmögenhetsskatt bör från dem utgå, men jag anser tillika oriktigt att betrakta varje fond i en ideell förenings hand såsom förmögenhet. Det kan finnas fonder av natur att vara likställda med exempelvis försäkringsanstalternas premiereserver. Vidare är det nödvändigt att få en vägledning i avseende på inkomstbeskattningen, så att man får veta vad som är beskattningsbar inkomst i en ideell förenings hand. Såvitt jag förstår, erkännes det av reservanterna, att förhållandena icke äro väl ordnade i detta avseende, men man vill få fram en rättspraxis på processuell väg. För min del får jag säga, att varken för det allmänna, för staten och kommunerna eller för de enskilda föreningarna kan detta vara lämpligaste och bästa vägen, utan mycket lämpligare vore då, att man kunde i författningen, även om någon förändring bleve nödvändig, få fram dessa närmare bestämmelser som reglerade hithörande förhållanden. Nu har man sagt, att det visserligen är mycket svårt att draga upp exakta bestämmelser ifråga om

skattelagstiftning, och det är jag den första att erkänna. Men jag är alldeles på det klara med, och det torde ingen av herrarna kunna bestrida, att nog kan man få till stånd några riktlinjer, som i stort sett draga upp de bestämmelser, enligt vilka ideella föreningar skola beskattas.

*Om befrielse
för vissa för-
eningar från
skattskyldig-
het.*

(Forts.)

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Wickman: Herr talman, mina herrar! Endast ett par ord som tillägg till vad den föregående ärade talaren anförde. Jag vill då i det avseendet peka på några fall, som röra speciellt de fackorganisationer som i promemorian till detta betänkande äro upptagna. Där kommer först t. ex. den fackliga landsorganisationen i Sverige. Den har endast att förvalta de avgifter, som till densamma insändas från de olika fackförbunden. Fackförbundens medlemmar å sin sida beskattas för sin inkomst. Sedan ifrågasättes i detta betänkande, att de olika fackförbunden skola beskattas. Dessa sända sina avgifter till landsorganisationen. Denna skall således i andra hand beskattas för denna inkomst. Det är således icke förmögenhet utan medlemsavgifter, som beskattas och vilka hos de olika fackförbunden gälla som de enskilda medlemmarnas tillhörighet. De användas vid eventuella behov, som i stadgarna förutsättas. Landsorganisationen är ju den, som i sista hand skall bistå fackförbundens medlemmar, när det för dem gäller att göra utbetalningar. Det skulle således under förutsättning, att reservanternas mening bleve gällande, i fortsättningen bliva en dubbelbeskattning dels på fackförbunden och dels än mera på huvudorganisationen, landsorganisationen, och det är väl icke lagstiftarens mening, att så skall vara fallet. Varför man sökt få fram prejudikat i detta fall, är därför att de olika fackföreningarna jämte Stockholms arbetarkommun överklagat taxeringsnämndernas beslut för att därigenom i högre instans få rättelse. Sådan rättelse har icke skett, och därför tror jag, att det vore riktigt, om kammaren beslöte i enlighet med utskottets hemställan att söka få en utredning, som klarlade detta. Jag tror icke, att vare sig den här nämnda organisationen eller andra, därest man kan visa på en verklig förmögenhet hos dem, i sådant fall skola undandraga sig beskattning.. Men i de flesta fall är det icke så, utan det är medlemsavgifter, som skulle dubbelbeskattas. Det kan icke vara meningen.

Det är därför, herr talman, jag understöder utskottets hemställan och ber att få yrka bifall till densamma.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på föreliggande betänkande yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle avslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den vid betänkandet fogade reservationen.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med

*Om befrielse
för vissa för-
eningar från
skattskyldig-
het.*

(Forts.)

dess yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till det senare yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 22 och antager det förslag, som innefattas i den vid betänkandet fogade reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 47.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets den 8 och 11 innevarande augusti bordlagda betänkande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 4 u) i gällande förordning med tulltaxa för inkommande varor, biföll kam-maren vad utskottet i detta betänkande hemställt.

*Om ändrad
lydelse av 15
kap. 22 och
24 §§ straff-
lagen.*

Föredrogs ånyo lagutskottets den 8 och 11 i denna månad bordlagda memorial nr 21, i anledning av återremiss av lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion om ändring i 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen.

Nu föredragna memorial hade följande lydelse:

»I utlåtande nr 16, i anledning av en av herr *S. Persson* i Norrköping m. fl. inom andra kammaren väckt motion, nr 86, hade lagutskottet hemställt, att riksdagen måtte antaga det förslag till ändrad lydelse av 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen, som utskottets berörda utlåtande innehåller.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hava båda kamrarna återförvisat ärendet till utskottet för ny behandling.

Enligt vad framgår av den överläggning, som förekommit vid ärendets behandling i kamrarna, har återremissen föranletts av en inom kamrarna på olika håll omfattad mening, att ett positivt riksdagens beslut i det i motionen berörda ämnet borde kunna åstadkommas på den väg, som anvisats i en vid 1913 års riksdag av herr *Zetterstrand* väckt motion, nr 299 i andra kammaren. Syftet med återremissen torde alltså hava varit att lämna utskottet tillfälle att

taga under omprövning, huruvida en lagändring av innebörd, som i herr Zetterstrands motion förordats, lämpligen kan företagas, samt huru densamma borde avfattas; och då utskottet i berörda avseendet ej funnit något att erinra mot motionen, får utskottet hemställa, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, må för sin del antaga följande

*Om ändrad
lydelse av 15
kap. 22 och
24 §§ straff-
lagen.
(Forts.)*

L a g

angående ändrad lydelse av 15 kap. 22 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 22 § i 15 kap. strafflagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

22 §.

Tvingar någon, utan laga rätt, eller med missbruk av sin rätt, genom våld eller hot, annan att något göra, tåla eller underlåta, straffes högst med straffarbete i två år, i de fall där gärningen ej med svårare straff särskilt belagd är.

Försöker man, på sätt nu är sagt, tvinga någon till deltagande i arbetsinställelse eller hindra någon att återgå till arbetet eller att övertaga erbjudet arbete, straffes med böter eller fängelse, i de fall, där gärningen ej med svårare straff särskilt belagd är.

Reservation hade avgivits av bland andra herrar *Stärner*, *Petersson* i Södertälje, *Schotte* och *Olsson* i See.

Herr Stärner: Då jag ensam i denna kammare låtit vid detta betänkande anteckna min reservation, anser jag mig skyldig att med några ord motivera denna åtgärd.

Då utskottet gick att behandla återremissen från kamrarna, gjordes det inom utskottet gällande, att uppgiften för utskottet egentligen skulle vara att blott expediera frågan, d. v. s. underkasta de i kamrarna framställda yrkandena en formell granskning, huruvida nämligen det förslag till ändring av ifrågavarande lag, som framlades 1913 i en motion av herr Zetterstrand, kunde anses i formellt avseende vara acceptabelt. Behandlingen i denna kammare gick ju också i sådan riktning, att denna uppfattning kunde sägas vara befogad hos utskottet, då såväl från majoritetspartiets sida som från minoritetsgruppen här framfördes önskemål i det avseendet. I andra kammaren hade yrkanden icke så noga preciserats, och andra kammarens ledamöter i utskottet ansågo sig därför eventuellt berättigade att ingå i ny prövning även av sakfrågan vid ärendets behandling.

Men icke blott detta utan också den uppfattning, som allt mer och mer vid en närmare granskning av det ändringsförslag, som förelåg, började göra sig gällande, föranledde mig och flere i utskottet att anteckna vår reservation. Vi kunde nämligen icke betrakta den ändring, som ifrågasattes och som sträckte sig mindre långt än utskottet förut föreslagit, såsom tillfredsstäl-

Om ändrad
tydelse av 15
kap. 22 och
24 §§ straff-
lagen.
(Forts.)

lande. Det var visserligen ett tillmötesgående, det kunde ju erkännas, och det tillmötesgåendet hade även i denna kammare framställts nästan som om det skulle innebära en mycket betydelsefull åtgärd, en avskrivning av hela åkarpslagen — en amnesti för Sveriges arbetare under trycket av det yttre läget. Vid en närmare granskning av den verkan ändringsförslaget skulle medföra, kom man likväl snart underfund med, att tillmötesgåendet icke motsvarades i verkligheten av vad man här framhållit såsom en så oerhörd eftergift från deras sida, som tidigare bekämpat varje ändring i Åkarpslagen. Då lagutskottet först varit med om en längre gående ändring, funno sig reservanterna på detta sätt böra markera, att vi icke kunde betrakta detta förslag som en tillfredsställande lösning av den omstridda frågan.

Denna lag, Åkarpslagen, som drabbats så tungt av juridiska auktoriteters hårda domar, måste enligt vår uppfattning totalt utplånas ur den svenska strafflagen, innan vi kunna vara tillfredsställda.

I sakens nuvarande läge och då jag måste erkänna, att dock någon lindring av Åkarpslagens verkningar härigenom har utsikt att vinna riksdagens bifall, skall jag icke göra något yrkande.

Herr Lindblad, Anders: När betänkandet rörande detta ärende sist förelåg i kammaren, var det fogat till detta betänkande en reservation, som lät ana, att utgången i denna kammare skulle bli densamma som då denna fråga förra gången förevar inför kamrarna. Emellertid kom ju som en överraskning yrkandet på återremiss, en överraskning säkerligen för kammarens stora flertal. Man önskade att på ett eller annat sätt åstadkomma en ändring i lagen och framför allt att få bort kanske det allra värsta, som fanns i denna lag. Jag fann ingen anledning att då säga något och har icke heller nu något yrkande att framställa, ty det är alldeles uppenbart, att den ändring, som nu väl kommer att vidtagas genom kamrarnas beslut, är bättre än ingen ändring alls. Men det vill jag ha sagt, att därmed har man ingalunda kommit undan frågan om denna paragrafs återställande i dess ursprungliga skick, ty orättvisan står dock kvar i ganska väsentliga delar, och den svenska arbetareklassen kan omöjligen nöja sig med, att icke likhet gäller inför lagen, och att den över huvud sättes i en undantagsställning, såsom det varit och allt fortfarande blir förhållandet med denna lag.

Jag vill ha sagt detta, för att det icke skall väcka någon överraskning hos högerns ledamöter i denna kammare, om nya motioner i fråga om Åkarpslagen komma inför kamrarna. Det som är gjort, är visserligen gjort, och det opponera vi oss icke emot, men kräva som sagt åtskilligt mer för att känna oss tillfredsställda. Om jag tror, att det på grund av situationen ingalunda hade varit ett för stort steg, om man från majoritetens sida i denna kammare hade gått så långt som till lagens åter-

ställande i dess ursprungliga skick. Detta hade verkat enande och samlande i landet. Men att på detta sätt med en stor gest blott taga ett obetydligt steg tror jag icke kommer att verka så, som man föreställt sig, ehuru vi ju erkänna det goda som ligger däri, huru litet det än är.

Om ändrad
lydelse av 15
kap. 22 och
24 §§ straff-
lagen.
(Forts.)

Greve Lagerbjelke: Den förste ärade talaren har redan erinrat om innehållet i utskottets motivering, och får jag nu, herr talman, under återopande av denna motivering, yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Föredrogs ånyo sammansatta lag- och jordbruksutskottets den 8 och 11 innevarande augusti bordlagda utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förekommande och släckning av skogseld.

Sammansatta lag- och jordbruksutskottet hade till förberedande behandling förehaft en den 12 juni 1914 dagtecknad proposition, nr 123, däri Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till lag om förekommande och släckning av skogseld.

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att föreliggande utlåtande skulle företagas till avgörande punktvis samt att av det i punkten 1 intagna lagförslaget 17 § skulle först föredragas.

Punkten 1.

Lagförslag om
förekommande
och släckning
av skogseld.

Utskottet hade i denna punkt på angivna skäl hemställt, att riksdagen, under förklarande att det i Kungl. Maj:ts förevarande proposition innefattade förslag till lag om förekommande och släckning av skogseld icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, i anledning av samma proposition måtte för sin del antaga förslag till lag om förekommande och släckning av skogseld, så lydande, som utskottets utlåtande utvisade.

Utskottets förslag.

17 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

(I Kungl. Maj:ts förslag.)

(I utskottets förslag.)

Den, som deltagit i eller på annat sätt varit verksam för släckning av skogseld, må tiller-

Den, som deltagit i eller på annat sätt varit verksam för släckning av skogseld, må kunna,

Lagförslag om
förekommande
och släckning
av skogseld.
(Forts.)

(I Kungl. Maj:ts förslag.)

(I utskottets förslag.)

kännas ersättning för skada till följd av arbetet. Har detta varit mycket betungande eller föreligga eljest särskilda omständigheter, må även ersättning eller särskild belöning för arbetet honom tilldelas. Brandfogden eller annan, som utövat befälet vid brandstället, äge till Konungens befallningshavande avgiva förslag rörande tilldelande av ersättning eller belöning; har framställning därom inkommit till honom, skall han med eget yttrande överlämna ärendet till Konungens befallningshavande.

Konungens befallningshavande pröve förslag eller framställning, som nu sagts, och utanordne till vederbörande dem tillerkända be-
lopp. *Kostnaden skall bestridas av statsmedel, i den mån ej andra medel anslås för ändamålet.*

Klagan över Konungens befallningshavandes beslut må ej föras.

efter ty skäligt prövas, av statsmedel bekomma ersättning eller särskild belöning därför ävensom ersättning för skada till följd av arbetet. Brandfogden eller annan, som utövat befälet vid brandstället, äge till Konungens befallningshavande avgiva förslag rörande tilldelande av ersättning eller belöning; har framställning därom inkommit till honom, skall han med eget yttrande överlämna ärendet till Konungens befallningshavande.

Konungens befallningshavande pröve förslag eller framställning, som nu sagts, och utanordne till vederbörande dem tillerkända be-
lopp.

Klagan över Konungens befallningshavandes beslut må ej föras.

Utöver den ersättning, som må utgå av statsmedel, äge å landet kommunalstämma och i stad stadsfullmäktige eller, om sådana ej finnas, allmän rådstuga att av kommunens medel berilja ersättning för verksamhet eller skada, som ovan sägs, där grunder för tilldelande av sådan ersättning blivit angivna i ordningsföreskrifter, som enligt 14 § meddelats.

I avseende å förevarande paragraf hade reservation avgivits av greve *Lagerbjelke* och friherre *Silfverschiöld*, vilka ansett, att utskottet i fråga om 17 § bort hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

Greve *Lagerbjelke*: Herr talman! Enligt den lydelse, som förefinnes i § 17 av Kungl. Maj:ts förslag, må den som deltagit i eller på annat sätt varit verksam för släckning av skogseld, tillerkännas ersättning för skada till följd av arbetet. Har detta varit mycket betungande eller föreligga eljest särskilda omständigheter, må även ersättning eller särskild belöning för arbetet honom tilldelas. Brandfogden eller annan, som utövat befälet vid brandstället, avgiver förslag rörande tilldelande av ersättning eller belöning, varefter Konungens befallningshavande prövar och beslutar. *Kostna-*

den skall bestridas av statsmedel, i den mån ej andra medel anslås för ändamålet.

*Lagförslag om
förekommande
och släckning
av skogseld.*

(Forts.)

Enligt motiveringen till den kungliga propositionen har utgångspunkten vid bestämmandet av förevarande slag av ersättning varit den, att arbetet med släckning av skogseld är en allmän medborgerlig plikt, som icke utan vidare bör grunda någon rätt till anspråk på ersättning. Någon ovillkorlig rätt till sådan ersättning kunde sålunda icke komma i fråga att införa i förslaget. Men å andra sidan måste, enligt departementschefen, lämnandet av ersättning i vissa fall, förutom att det vore en sporre till iver att biträda med eldsläckning, även anses vara förenat med rättvisa och billighet. Denna mening har i förslaget tagit sig uttryck på så sätt, att i lagtexten införts den bestämmelsen, att ersättning må utgå, då arbetet varit mycket betungande eller då särskilda omständigheter eljest föreligga. I motiveringen till Kungl. Maj:ts proposition har på sidan 21 anförts åtskilliga exempel på vad som avses med dessa särskilda omständigheter. Där omtalas bl. a. att personer, som icke äro släckningsskyldiga, biträtt härmed, att mindre bemedlade genom deltagandet i släckningsarbetet gått miste om arbetsförtjänst och att särskilt prov visats på nit och rådighet. På dessa grunder skulle då Konungens befallningshavande i varje särskilt fall, pröva, om ersättning skall utgå eller icke.

Utskottets majoritet har utgått från samma grunduppfattning, att någon ovillkorlig rätt till ersättning för arbetet vid eldsläckning icke bör stadgas. Men utskottet har ej velat gå med på Kungl. Maj:ts förslag i förevarande avseende, utan i stället förordat det förslag, som avgivits av den kommitté, vars förslag legat till grund för den kungliga propositionen. I detta av utskottets majoritet omfattade förslag stadgas endast, att vederbörande Konungens befallningshavande skola äga att bestämma om ersättning »efter ty skäligen prövas» utan angivande av några särskilda förbehåll.

Då är frågan: vad avses härmed? Utskottet har i sin motivering på sidan 18 ett skäligen otydligt uttryck. Utskottet anser, att denna rätt till ersättning, varom är fråga, »i någon mån bör utvidgas». Detta är ju bara en obestämd gradskillnad och ger föga ledning. Men än mera otydlig blir frågan, om man går till den motivering, som ligger till grund för kommittéförslaget, och vilken givetvis måste tillerkännas en avsevärd betydelse, enär detta kommittéförslag upptagits av utskottet. Utskottet erinrar självt om, att kommittén uttalat den mening, att gottgörelse i nu ifrågavarande hänseende endast borde utgå i den mån deltagandet i släckningsarbetet kunde hava verkat i ena eller andra avseendet betungande. I följd härav borde den, som på grund av sin egenskap av ägare till skog i eldens närhet eller eljest haft direkt personligt intresse av eldens släckande, icke bekomma ersättning för sina besvär och omkostnader i förevarande avseende. Ja, detta är i huvudsak samma motivering som den, vilken ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet har icke heller på något sätt tagit avstånd från denna motivering, som legat till grund för kommitténs förslag. Detta gör, att om Ko-

Lagförslag om
förekommande
och släckning
av skogseld.
(Forts.)

nungens befallningshavande vid lagens tillämpning i framtiden skulle följa denna motivering, vore utskottets förslag till ändring ganska ofarligt. Ja, jag skulle vilja påstå, att skillnaden är så obetydlig, att det ej förefinnes någon anledning att gå ifrån Kungl. Maj:ts förslag. Men jag vill dock uttala den meningen, att en sådan lagtillämpning säkerligen icke kommer att ske. Jag är för min del tvärtom alldeles övertygad, att Konungens befallningshavande komma att i de särskilda fallen få mer än svårt att med utskottets förslag till lagtext avvisa de anspråk, som komma att ställas på ersättning, och sådana anspråk komma utan allt tvivel att framställas i allt flera fall och vida utöver vad lagstiftaren i detta fall avsett. För min del är jag ock förvissad, att de här närvarande representanterna för Konungens befallningshavande måste giva mig rätt i, att det blir svårt att avvisa sådana anspråk. Jag vill för min del tillägga, att då det är en alldeles ny väg att med allmänna medel bestrida kostnader av förevarande art, är det väl ändå lämpligare att gå fram med en viss försiktighet. Skulle det visa sig, att med Kungl. Maj:ts förslag vinnes för litet i effektivitet, kan man ju gå vidare.

Jag anser således, att i detta avseende Kungl. Maj:ts förslag är bäst och därför bör antagas.

Det finnes även en annan skillnad beträffande § 17. I Kungl. Maj:ts förslag uttalas först, att ersättning må tillerkännas för skada till följd av arbetet, och annan ersättning skall utgå endast då arbetet varit mycket betungande eller eljest särskilda omständigheter föreligga. Således erfordras icke detta förbehåll för att tillerkännas ersättning för skada till följd av arbetet. En sådan skillnad har utskottet icke gjort, utan ställt de olika ersättningarna bredvid varandra. Detta lär väl bero på, att utskottet föreslagit att nämnda förbehåll skall utgå. Men om man inlägger den motivering jag gjort för rätten till dessa ersättningar, är ändringen ingalunda betydelselös. Det blir då en saklig skillnad mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets.

Vidare har utskottet velat ändra den bestämmelsen i det kungliga förslaget, att »kostnaden skall bestridas av statsmedel, i den mån ej andra medel anslås för ändamålet». Mot bestämmelsen att kostnaden skall bestridas av statsmedel, har utskottet ej gjort någon erinran utan har endast flyttat upp bestämmelsen till början av paragrafen. Däremot har utskottet borttagit orden »i den mån ej andra medel anslås för ändamålet». Anledningen till detta uteslutande är delvis något oviss. Det har förefallit mig, som om utskottet borttagit denna sista bestämmelse av det skälet, att utskottet ansett, att det skulle kunna vara missvisande i så måtto, att därest en kommun anslagit medel för ifrågavarande ändamål, skulle detta anslag utgå först och innan några statsmedel kunde användas. Detta är dock utan tvivel icke meringen. Det framgår i viss mån av departementschefens motivering, att detta tillägg gjorts uteslutande av den anledningen att man velat hålla frågan öppen om användning av skogsvårdsavgifter till att bestrida dessa kostnader. Den kom-

mitté, varom jag förut talat, har i sitt förslag förordat att skogsvårdsavgifter skulle användas till bestridande av dessa utgifter. Detta förslag har Kungl. Maj:t icke upptagit, men departementschefen har uttalat sig välvilligt i frågan, ehuru han ej kommit med något förslag. Detta är uteslutande ändamålet med insättandet av denna bestämmelse, och det har jag även personligen av departementschefen inhämtat. Jag kan således icke finna annat än riktigt, att bestämmelsen kvarstår. Ty om, såsom jag antager, beslut framdeles kommer att fattas om användande av skogsvårdsmedel till detta slags utgifter, måste eljest ändring av detta lagrum vidtagas.

Det sista, vari utskottets förslag skiljer sig från Kungl. Maj:ts förslag, är det tillägg, som förekommer i sista stycket och lyder så:

Utöver den ersättning, som må utgå av statsmedel, äge å landet kommunalstämma och i stad stadsfullmäktige eller, om sådana ej finnas, allmän rådstuga att av kommunens medel bevilja ersättning för verksamhet eller skada, som ovan sägs, där grunder för tilldelande av sådan ersättning blivit angivna i ordningsföreskrifter, som enligt 14 § meddelats.

Denna bestämmelse anser jag alldeles onödig. Det är ju så, att enligt gällande kommunallag äger en kommun att besluta utgifter för ändamål av här förevarande slag. Ett skäl skulle kunna vara, att grunder för tilldelandet av denna ersättning torde vara införda i de ordningsföreskrifter, som i lagen omtalas. Jag kan dock icke finna detta på något sätt behöfligt eller ens gagneligt, då jag anser, att det bör stå vederbörande kommuner fritt att utan vidare besluta om utdebitering av medel för ändamålet eller att få grunderna härför intagna i de ordningsföreskrifter, som kunna vara givna, men icke bör det vara obligatoriskt.

På de skäl jag anført får jag, herr talman, yrka bifall till § 17 enligt Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

Herr Fahlén: Herr talman! Jag skall icke tillåta mig att ingå i någon djupsinnigare utredning om, vari skillnaden mellan utskottets och reservanternas förslag i denna § kan ligga. Hela skiljaktigheten bottnar uti, att utskottet velat tydligt och klart och utan förbehåll framhålla, att det är meningen att i lagen giva uttryck åt en sedan gammalt uttalad princip, att ersättning för biträde vid släckning av skogseld bör lagstadgas. Detta är en gammal tanke, som daterar sig flera tiotal år tillbaka, och som fick sitt tydligaste och mest pregnanta uttryck genom riksdagens skrivelse år 1903, då riksdagen uttalade, att det syntes riksdagen, att billighetsskäl talade för, att personer vilkas medverkan krävdes för släckning av skogseld, utan att de därav själva hade intresse, skulle, när förhållandena sådant påkallade äga rätt till någon ersättning för sitt arbete och sin tidsspillan. Det var ju också detta uttalande, som den föregående talaren åberopade. Då kommittén gick att utarbeta lagförslag i ämnet, föreslog den, såsom redan är sagt, att en jämförelsevis fri

*Lagförslag om
förekommande
och släckning
av skogseld.
(Forts.)*

Lagförslag om
förekommade
och släckning
av skogseld.
(Forts.)

prövningsrätt i fråga om sådan ersättning skulle lämnas åt vederbörande myndighet. Att försöka stadga några bestämda riktlinjer, efter vilka sådan ersättning skulle prövas och utdelas, fann man icke möjligt, och häruti torde såväl utskottet som reservanterna instämma.

Nu säger emellertid departementschefen, att han kunnat gilla själva grundtanken i kommitténs förslag, men han har ansett att kommitténs förslag till lagstadganden borde »förtydligas», och detta har nu skett genom den ändring, varom här är fråga. För min del kan jag dock icke förstå att det här är fråga om något förtydligande, utan helt enkelt om en icke så oväsentlig inskränkning i rätten att erhålla ersättning, en inskränkning, som fått sitt tydligaste uttryck däruti, att såsom första ersättningsgrund stadgas, att skada drabbat en person, vilken då skall ersättas. Vad är det då för skada, varom här är fråga? Jo, det skulle vara, att den vid släckningen biträdande förstört sina kläder eller på annat sätt lidit egendomsförlust på grund av arbetet. Men detta är endast en bagatell; det viktigaste är, att en person, som på grund av lagens stadgande skall inställa sig för släckning av eld, får ersättning för mistad arbetsförtjänst och tidsspillan. Detta är det viktigaste, det får man icke glömma. Och för så vitt man vill vara med om att stadga ersättning i detta fall, ja, då bör man tydligt och klart och utan omsvep uttala, att den, som utan direkt personligt intresse och utan att vara i sådan ekonomisk ställning, att han utan vidare kan lämna sin arbetskraft för släckning av skogseld, får ersättning för den förlust som drabbar honom. Det är endast detta, som utskottet velat tydligt och klart framhålla i likhet med kommittén. Utskottet har icke kunnat vara med om att vända upp och ned på saken, så att ersättningsfrågan kommer i skymundan och bestämmelserna om inskränkning i rätten till ersättning tillämpas så, att denna rätt blir av föga eller intet värde. Med ett ord: Skillnaden mellan de bägge förslagen synes mig kunna uttryckas så, att utskottet har sin blick fäst på vikten av att rädda skogen, reservanterna på att rädda pengarna.

Den föregående talaren sade, att genom utskottets förslag skulle vållas så stora svårigheter för vederbörande myndighet, i detta fall Konungens befallningshavande, att avgöra, huru ersättningen skulle fördelas. Jag kan icke förstå annat, än att i stort sett samma svårigheter förefinnas, vare sig man väljer det ena eller andra av de föreliggande alternativen. Det blir en prövning, som i viss mån kommer att hänföra sig till omdömet hos den prövande myndigheten. Det är emellertid brandfogden, som skall först föreslå ersättningen och pröva de framställningar om ersättning, som inkomma, och han har därefter att med dem jämte eget utlåtande inkomma till Konungens befallningshavande. Därvid kommer han givetvis att framhålla alla de omständigheter, som kunna vara vägledande för Konungens

befallningshavande i dess beslut. Att åberopa eventuella svårigheter vid fastställandet av ersättningen såsom hinder för antagande av utskottets förslag finner jag därför vara ganska opåkallat. Ja, detta om detta.

*Lagförslag om
förekommande
och släckning
av skogseld.*

(Forts.)

Den föregående talaren nämnde också, att han ansåg det vara olyckligt, att utskottet så ändrat Kungl. Maj:ts förslag, att icke andra medel än statsmedel, som händelsevis kunde finnas disponibla, skulle kunna tagas i anspråk för detta ändamål; särskilt nämnde han skogsvårdsavgifterna. Ja, kommittén hade tänkt sig, att skogsvårdsmedlen skulle kunna anlitas i detta fall, och den ansåg det ändamål de avsåge stå i så nära sammanhang med det, som avser släckning av skogseld att inga betänkligheter borde förefinnas att tillgiva dessa för ifrågavarande ändamål. Men nu har det visat sig, att de myndigheter, såsom skogsvårdsstyrelserna, Konungens befallningshavande och andra, som uttalat sig över förslaget, haft mycket stora betänkligheter mot tanken på skogsvårdsmedlens användande. Varför skall man då hålla denna möjlighet öppen i förslaget? Skulle man komma därhän, vilket jag hoppas, att skogsvårdsmedlen i föreliggande fall, komma att få användas, måste man i alla fall vidtaga ändring i lagen om skogsvårdsavgifter och skogsvårdsstyrelser, och då kan man ju också kosta på sig en liten ändring i denna paragraf. Jag tror därför icke, att den ändring utskottet företagit behöver anses vara olycklig, förutsatt att inga andra skäl tala för bibehållande av det uttryck Kungl. Maj:tt valt.

Vad beträffar sista delen av utskottets förslag till 17 §, som även väckt den föregående talarens ogillande, nämligen stadgandet att kommunalstämma eller stadsfullmäktige skola hava rätt att av kommunens medel bevilja ersättning för ändamålet, var det inom utskottet olika meningar om, huruvida de kommunala myndigheterna utan ett bestämt uttryck i lagen skulle äga rättighet att besluta om användning av kommunala medel på detta sätt, och denna tveksamhet var väl närmaste orsaken till att man gjorde detta tillägg. Men även om man i detta fall icke känner sig övertygad, får jag säga, att detta tillägg kan verka på visst sätt eggande för vederbörande kommuner, ty att bevilja anslag utöver vad som består av statsmedel kan väl icke vara annat än ett gott syftemål. Och vidare har det den betydelsen, att användningen av dessa medel i viss mån blir kontrollerad genom bestämmelsen, att grunden för utdelandet av desamma skall vara i vederbörlig ordning, som på annat ställe i lagen stadgas, av vederbörande myndighet godkänd.

Ja, som sagt, jag kan icke se annat än att, om man verkligen vill gå med på den tanke, som ligger bakom denna paragraf, man bör söka få densamma tydligt och klart uttryckt och icke försöka blanda in den i mer eller mindre oklara uttryckssätt, som kunna medföra, att den sporre till skyndsamt inställande

Lagförslag om och deltagande i släckningen, som åsyftas med detta förslag, förekommande blir motverkad och förslöad.

och släckning av skogseld. Det är huvudsakligen av dessa skäl, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat.

(Forts.)

Herr statsrådet friherre Beck-Friis: Herr talman, mina herrar! För mig har egentligen vid avgörandet av formuleringen av denna paragraf framställt sig den frågan: skall man i princip uttala, att en person som hjälper till vid släckning av skogseld, skall ha ersättning för denna sin hjälp, eller skall man det icke? Jag tror, att det riktigaste är att säga, att en person, som skyndar till för att bringa hjälp vid en eldsvåda, det må vara skogseld eller annan eldsvåda, icke i första hand bör tänka: huru mycket får jag i ersättning? Han bör i stället vara besjälad av den tanken, att det är hans plikt att hjälpa till att släcka elden. Detta är min uppfattning, men givet är, att släckning av skogseld kan draga långt ut på tiden. Man kan bli nödsakad att anordna bevakning och göra eftersläckning, och även kan en person, som deltagar i släckningen, skadas. Han kan råka ut för den olyckan att ett träd faller över honom, han kan bli huggen, då man fäller skog, och han kan lättare få sina kläder uppbrända än vid annan eldsvåda. Jag anser därför, att det är rätt, att han för sådant särskilt betungande arbete, för skada, som han ådragit sig, och för det extra arbete han får uträta utöver vad de flesta andra som deltaga i släckningen få göra, får ersättning efter prövning. Men att man i en lagparagraf skulle stadga den principen, att han skall ha ersättning för släckningsarbetet, tycker jag icke är rätt.

Jag anser därför, att den formulering, som i Kungl. Maj:ts proposition givits denna paragraf, är lyckligare än den, som utskottet velat giva densamma. Men detta beror naturligtvis på, att jag ställer mig på den ståndpunkten, att man icke i princip bör erkänna någon rätt till ersättning, vilket jag anser, att utskottet med sin formulering gör. Jag tror, att det vore olyckligt att slå in på den rena ersättningsprincipen, därför att det kanske kunde komma att fördröja släckningen av en eldsvåda, då ej plikt känslan bliver den första och enda drivfjädern, utan även ersättningstanken får vara med. Denna lag kommer ju visserligen att ålägga folk inom vissa områden att skynda till för att släcka eld, men jag har under den gångna tiden, då vårt land hemsökts av så många skogseldar, med verklig beklämning mottagit telegram från orter, där eld utbrutit, i vilka man frågar: huru mycket få vi betalt för att vi biträda vid släckningen av elden? Jag vill fråga: tycka herrarna att det är en sann medborgerlig plikt känsla som framskymtar, då personer, som skola söka avvärja en eldsolycka, först fråga: huru mycket få vi i ersättning för att vi skynda till och söka avvärja eldsvådan?

Jag har med detta endast velat säga att det är min ställning till principfrågan om ersättning i dylikt fall, som lett mig att råda till den formulering av § 17, som föreligger i Kungl. Maj:ts proposition. För övrigt vill jag säga, att jag till fullo instämmer i det, som utskottets ärade ordförande framhållit angående slutet på paragrafen, som lyder: »Kostnaden skall bestridas av statsmedel, i den mån ej andra medel anslås för ändamålet». Detta innebär just, att man kan tänka sig, att skogsvårdsavgifterna förr eller senare komma till användning, och man skulle då icke behöva ändra lagen, om riksdagen fattar ett sådant beslut.

Herr talman, jag anhåller att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Holmquist: Herr talman! Jag vill för min del icke ett ögonblick bestrida, att det, såsom framgår av detta lagförslag, är en medborgerlig plikt att söka biträda, då det gäller att släcka skogseld. Men på samma gång ber jag få säga, att denna plikt i många delar av vårt land icke trängt så fram, som man haft anledning att hoppas. Tvärtom har det visat sig vara fullständigt nödvändigt, särskilt då stora hotande faror i detta avseende varit för handen, att på förhand och med en viss personlig risk garantera ersättning. Och då herr statsrådet nyss uttalade en sådan syn på tingen, att ett stadgande i lagen om rättighet att erhålla ersättning skulle *fördröja* släckningen av skogseld, ber jag att få uttala en motsatt mening. Det är, särskilt i stora skogsbygder, som vanligen äro ganska glest bebyggda, nödvändigt att omedelbart, så fort sig göra låter, få folk samlat. Man måste därför befordra dem med järnvägslägenhet och så fort som möjligt från närmaste station föra dem till brandstället för att börja detta betungande och svåra arbete. Man har icke tid, man måste begagna varje ögonblick, som finnes, för att så fort som möjligt dämpa faran även med fara att få över sig en ekonomisk risk.

Nu säges i Kungl. Maj:ts förslag, att den, som deltagit i eller på annat sätt varit verksam för släckning av skogseld, må tillerkännas ersättning för skada till följd av arbetet. Detta är, såsom redan nämnts, en mindre ersättningsplikt, som man skulle ikläda sig. Vidare stadgas det: »Har detta varit *mycket betungande* eller föreligga *eljest särskilda omständigheter*, må även ersättning eller särskild belöning för arbetet honom tilldelas». Jag vågar påstå, att vid alla de många stora eldsvådor, som, sorgligt nog, under de senaste 15 åren rasat i Dalarne, arbetet alltid varit *mycket betungande* och *särskilda omständigheter förelegat*, därför att det lämnats biträde av personer i den ekonomiska ställning, att man måste anse dem hava haft en viss rätt att få ersättning. Jag tror, att skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag *praktiskt taget* är jämförelse-

*Lagförslag om
förekommande
och släckning
av skogseld.
(Forts.)*

*Lagförslag om
förekommande
och släckning
av skogseld.*

(Forts.)

vis liten. Likaså har jag den uppfattningen, att utskottets formulering är klarare och bestämdare, och att den för vederbörande Konungens befallningshavande som skola tillämpa lagen, kommer att bilda en bättre utgångspunkt för bedömandet.

Går jag sedan över till sista stycket i utskottets förslag, ber jag få säga, att det enligt min mening innefattar ett synnerligen lämpligt tillägg till den föreslagna paragrafen. Som åtminstone för flertalet av kammarens ledamöter är bekant, hava en del socknar i Dalarne oerhörda skogstillgångar, som förvaltas under vissa i reglementen och stadgar angivna former då de ej äro i enskildas ägo, och man har på socknarnas kommunalstämmor beslutat vidtaga en del åtgärder, som avsett att skydda skogar mot eldsolyckor. Det har byggts stora utsiktstorn, anlagts telefon och vidtagits andra ekonomiska uppoffringar, genom vilka man kan ha en överblick över skogsvidderna för att omedelbart kunna ingripa i fall av eldsvåda. Man har hittills trott sig hava rätt att besluta om sådana och likartade saker på kommunalstämma, men det är alldeles klart, att förhållandena komma att bli mycket bättre, om man får en lag, som tydligen framhåller, att denna rätt är fullt lagligt grundad. Jag för min del ber att på grund av de faktiska förhållandena, sådana de tätt sig för mig under min ämbetstid, på det livligaste få understryka vad den föregående talaren sagt, att genom denna bestämmelse vinnes full klarhet med avseende på förhållanden, som hittills varit oklara.

Beträffande förslaget i övrigt, skänker jag det mitt varma erkännande, men ber jag få säga, att det uti detta förslag finnes en paragraf, som framför alla andra kommer att förläna denna lag verklig effektivitet, och det är 17 § i den form utskottet givit densamma.

Av denna anledning ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Gezelius: Herr talman! Då jag tillhör det utskott, vars förslag nu är föremål för debatt här i kammaren, och deltagit i ärendets behandling inom utskottet, ber jag att få yttra några ord.

Någon principiell skillnad mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag i fråga om ersättning av allmänna medel för arbete i och för släckning av eld kan jag icke anse förefinnas, och då departementschefen säger, att utskottet intager en annan principiell ståndpunkt, vill jag endast erinra om, att Kungl. Maj:ts eget förslag tillerkänner rättighet till ersättning för arbete av ifrågavarande slag, fastän Kungl. Maj:ts förslag söker på ett annat sätt normera den omfattning, i vilken dylik ersättning skall utgå. Det är icke någon annan skillnad mellan utskottets och Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt, än att utskottet givit paragrafen en smidigare och efter olika förhållanden mera lämpad avfattning, och i detta avseende ber jag endast att få

anföra ett exempel av de mångfaldiga kategorier sådana, som kunna anföras för att bevisa detta.

*Lagförslag om
förekommande
och släckning
av skogseld.
(Forts.)*

Såsom kammararens ledamöter torde hava iakttagit, gäller den här ifrågakvarande medborgerliga plikten varje inom trakten *bosatt* arbetsför man, och lagen avser därmed att lägga denna plikt icke endast på i orten boende. På grund av en anmärkning från lagrådets sida har departementschefen gjort en ändring, som syftar på att lägga denna skyldighet även på mera tillfälligtvis i trakten sig uppehållande personer. Det gäller således, för att nu hålla mig till detta fall, den inom stora delar av vårt land för tillfälligt skogsarbete sig uppehållande arbetarbefolkningen. Det må talas aldrig så vackert om den medborgerliga skyldigheten att biträda utan att kräva betalning, men jag frågar, huruvida man icke har anledning att ordna det så, att särskilt sådana kategorier, för vilka släckningen icke har något annat rimligt intresse, än att de äro landsmän med dem, som drabbas av olyckan, måtte få ersättning, att man alltså icke inskränker sig till att pröva, huruvida arbetet varit betungande eller andra särskilda omständigheter förelegat. Med den kännedom jag sökt förskaffa mig med avseende på förhållandena rörande skogseldar i övre Dalarne vågar jag säga, att därest denna princip icke fått giva med sig, Dalarnes skogar skulle hava sett ut på annat sätt. Man får såsom nämnt lämpa sig efter de verkliga förhållandena. Detta har också föranlett utskottet att föreslå ett tillägg av sista stycket, som legaliserar, vad som på åtskilliga håll visat sig nödigt, där man verkligen velat ordna ett brandvärn för sina skogar och icke göra som den ojämförligt största delen, som icke ordnar någonting alls. Det måste vad övre Dalarne beträffar lända till dess heder, att man där med mycket allvar sökt ordna förhållandena med avseende på skogseldar, och resultatet har också visat sig vara värt erkännande; men för att komma till ett dylikt resultat måste man ordna förhållandena på sätt, som är av nöden.

Den förste ärade talaren ville i den kritik han ägnade 17 § från formell synpunkt utesluta sista stycket av densamma. Hans resonemang lydde i korthet så: här vore väl fråga om en alldeles ny princip, lämnande av ersättning för fullgörande av en medborgerlig plikt, men då de kommunala myndigheterna dock vore befojade att lämna ersättning därför, vore det klart, att det vore obehöfligt att lagen stadga rätt för de kommunala myndigheterna att lämna ersättning för denna medborgerliga plikt. Jag vågar uttala såsom min mening, att, då utskottet föreslagit rätt för kommunala myndigheter att lämna ersättning *endast* där grunden fastställts av Konungens befallningshavande — och det är i detta sammanhang, som stadgandet skall ses — denna bestämmelse är i allt fall motiverad. Går jag ut från, att kommunernas rätt är självklar, följer därav att, om man vill begränsa denna rätt — och det bör man göra för vinnande av rättvisa i fråga om dessa ersättingars utgörande och för att förekomma, att särskilt intresserade obehörigen kunna få ersättning på kommunernas

Lagförslag om
förekommande
och släckning
av skogseld.

(Forts.)

bekostnad, då är det självfallet, att detta bör stadgas i lag. Det är i detta sammanhang, som även den ändring skall ses, som utskottet föreslagit i fråga om bestämmelsen i näst sista stycket av Kungl. Maj:ts förslag, som lyder: »Kostnaden skall bestri-
das av statsmedel, i den mån ej andra medel anslås för ändamålet.» Ty mina herrar om icke en ändring göres här med ett sådant till-
lägg, som utskottet gör med sista stycket av sitt förslag, finnes ingen annan förnuftig mening i bestämmelsen än den att, om kommuner eller enskilda anslå medel, staten i motsvarande mån befrias från att lämna ersättning. Icke lär det vara rimligt antaga att denna bestämmelse tillkommit för att vid en framtida eventuell lagstiftning på ett annat område möjliggöra denna lags tillämpning utan ändring. Jag tror icke, herr talman, att detta är ett praktiskt sätt att stiffta lagar. Vi få nog räkna med att en bestämmelse av angivet innehåll komme att givas den tolkningen, åtminstone av dem, som icke äro alltför väl hemma i lagförslagets historia, att man genom detta lagförslag hindras från att lämna medel för ändamålet. Ty ingen vill väl gärna, så god statsborgare han än är, tillstyrka kommunalstämma att den skall åtaga sig att fullgöra, vad staten eljest tillförbundit sig att göra.

Herr talman jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Fahlén: Det föreföll mig, som om herr statsrådet ville göra gällande, att rätten till ersättning enligt utskottets förslag skulle fått någon slags ovillkorlig karaktär. Om denna min uppfattning är riktig, kan jag icke underlåta att fästa uppmärksamheten på att den är lika ovillkorlig enligt utskottets som enligt Kungl. Maj:ts förslag. Enligt båda förslagen skall det prövas, huruvida en person har rätt att få ersättning för biträde vid släckande av eld efter vad de särskilda fallen giva vid handen.

Det var även ett annat yttrande av herr statsrådet, som väckte min förvåning nämligen att, om rätten till ersättning utsträcktes så långt, som utskottet föreslagit, detta möjligen skulle föranleda, att släckning av en eldsvåda skulle fördröjas. Huru kan detta förenas med statsrådets uttalande i statsrådsprotokollet där det säges, att här avses den praktiska sidan av saken, nämligen att utsikten att erhålla ersättning kan verka som en sporre till större beredvillighet? Skall man läsa det så, att nämnda utsikt enligt Kungl. Maj:ts förslag verkar större beredvillighet, men enligt utskottets förslag raka motsatsen? Nej, rätten till ersättning verkar nog som en sporre i båda fallen, och det är just detta, som är grundläggande, för bägge förslagen, ehuru utskottet har velat göra denna sporre effektivare än Kungl. Maj:t.

Herr Lindblad, Ernst: Då de båda sista talarna sökt reducera skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag till en obetydlighet, ber jag få säga, att denna skillnad dock,

enligt min mening, är högst grundväsentlig. Ty utskottets förslag etablerar ersättningsplikt för varje dagsverke, som framkallas av en skogseld, under det att Kungl. Maj:ts förslag vill giva ersättning blott i vissa fall, då arbetet varit synnerligen betungande, samt dessutom belöning för visad raskhet och rådighet för att uppnå ett gott resultat.

*Lagförslag om
förekommande
och släckning
av skogseld.
(Forts.)*

Statsrådet har redan framhållit, att det kan sättas ifråga om icke konsekvensen kommer att bjuda, att ersättningsplikt för sådant arbete uppställas för varje eldsvåda i våra mindre städer och samhällen och även landsbygden. Vi veta, huru det är ordnat i detta avseende. I mindre städer, som ej hava stående brandkår, finnes det en skyldighet för varje matlag att deltaga i släckningsarbetet, och på landsbygden skyndar folk tillsammans för att släcka, allt utan ersättning. Etablerar man nu en ersättningsplikt från statens sida, blir konsekvensen den, att biträde vid varje eldsvåda skall ersättas, kanske varenda person som kommer tillstädes.

Herr Fahlén uttalade önskvärdheten av, att skogsvårdsavgifter skulle kunna användas till betalning av dessa ersättningsbelopp, men jag tror knappast det är möjligt att få fram detta, sedan man väl etablerat obligatorisk skyldighet att av statsmedel lämna ersättning. Likaså undrar jag, huruvida icke utskottets tillägg: »Utöver den ersättning, som må utgå av statsmedel, äge å landet kommunalstämma och i stad stadsfullmäktige eller, om sådana ej finnas, allmän rådstuga att av kommunens medel bevilja ersättning» blir fullkomligt platoniskt, när det i första punkten sägs, att ersättning *skall* utgå av statsmedel. Det blir då alldeles obehövt att anslå kommunala medel, ty staten får helt enkelt svara för alltsammans.

Herr Holmquist sökte också göra gällande, att det praktiskt sett vore liten skillnad mellan de båda förslagen. Men om så är, kunde man ju lika gärna taga Kungl. Maj:ts förslag, ty det för åtminstone icke med sig så vittgående konsekvenser; att man av statsmedel får betala ersättning för biträde vid släckande av all möjlig eldsolycka och icke blott skogseld.

Av denna anledning ber jag att få förorda Kungl. Maj:ts förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att beträffande förevarande paragraf vore yrkat, dels att utskottets förslag skulle godkännas, dels ock att för paragrafen skulle godkännas den lydelse, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Lagförslag om
förekommande
och släckning
av skogseld.
(Forts.)

Den, som godkänner 17 § i sammansatta lag- och jordbruksutskottets förslag till lag om förekommande och släckning av skogseld, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes för ifrågavarande paragraf den lydelse, som föreslagits i Kungl. Maj:ts propositon i ämnet.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 48;

Nej — 56.

Övriga delar av utskottets förslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten 1.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Om upphävande av inmutningsrätten till mineralfyndigheter
m. m.

Föredrogs ånyo sammansatta lag- och jordbruksutskottets den 8 och 11 i denna månd bordlagda utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om upphävande av inmutningsrätten till mineralfyndigheter och dess ersättande med ett koncessionssystem.

Uti en inom andra kammaren väckt motion, nr 135, vilken blivit överlämnad till behandling av sammansatta lag- och jordbruksutskottet, hade herr *Carl Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville 1) anhålla, att Konungen måtte för riksdagen framlägga förslag till lagstiftning, varigenom inmutningsrätten till mineralfyndigheter upphävdes och ersattes med ett koncessionssystem för tillgodogörande av dylika fyndigheter; samt 2) för sin del i avvaktan på nämnda lagstiftning antaga en provisorisk lag om upphävande av inmutningsrätten och föreskrift, att Konungens tillstånd erfordrades för bearbetande av ny mineralfyndighet.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på åberopade skäl hemställt,

1:o) att det i förevarande motion under 1) gjorda yrkande icke måtte av riksdagen bifallas; samt
 2:o) att ej heller den under 2) i samma motion gjorda hemställan måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

*Om upphävande av inmutningsrätten till mineral-fyndigheter m. m.
 (Forts.)*

Beträffande utskottets hemställan under 1:o) hade reservation avgivits av herrar *Lindhagen, Stärner, Ingeström, Pettersson* i Södertälje och greve *Hamilton*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med anledning av förevarande motion ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida och under vilka villkor inmutningsrätten jämväl på enskild mark kunde upphävas och ersättas med ett annat väsentligen på koncession byggt system för tillgodogörande av mineralier med iakttagande tillika av behörig hänsyn jämväl till jordägarens och upptäckarens berättigade intressen.

Herr *Stärner*: Det är en ledsam omständighet, att detta ärende kommit så långt ned på föredragningslistan, och jag vill därför icke i denna sena timma prässa kammaren att ägna detsamma någon större uppmärksamhet. Den viktiga frågan har flere gånger behandlats av riksdagen, och den har förut i den form, som reservanterna givit sitt yrkande, godkänts av andra kammaren. Man har nämligen där förut beslutat att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära undersökning, som skulle kunna leda till en omläggning av lagstiftningen på detta område till koncessionssystem.

I den motion, som föreligger av herr *Lindhagen*, finnes mycket intressant och upplysande i ämnet, som jag skulle önskat beröra, men jag skall, som sagt, då tiden är så långt framskriden, icke ingå i några detaljer, utan inskränka mig till att yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Greve *Lagerbjelke*: Herr talman! Under anslutning till vad den senaste talaren i sin motivering yttrat angående den ringa uppmärksamhet, som han hade att vänta, och då jag för min del icke kan förvänta någon större, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande utlåtande yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Stärner*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av honom m. fl. vid punkten 1 av utlåtandet avgivna reservationen, samt i övrigt bifalla vad utskottet hemställt.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Ang. under-
sökning röran-
de förekomsten
av torvmossar
m. m.

Föredrogs ånyo sammansatta lag- och jordbruksutskottets den 8 och 11 innevarande augusti bordlagda utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående undersökning rörande förekomsten av torvmossar samt angående koncessionslagstiftning i fråga om förvärv och utnyttjande av sådana mossar m. m.

Till behandling av sammansatta lag- och jordbruksutskottet hade överlämnats en inom andra kammaren väckt motion, nr 136, däri herr *Carl Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte 1) verkställa undersökning rörande förekomsten av dugliga torvmossar i vårt land samt taga i övervägande lämpligheten av en lagstiftning om koncession såsom villkor för förvärv och utnyttjande av dylika torvmossar av större betydelse eller andra åtgärder till skyddande av allas berättigade intressen; samt 2) till nästa riksdag framlägga en lag, som provisoriskt ordnade förhållandena i avseende å torvmossar av större betydelse, intill dess en definitiv lagstiftning hunnit komma till stånd.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt,

1:o) att den i förevarande motion under 1) gjorda hemställan icke måtte av riksdagen bifallas; samt

2:o) att ej heller det i samma motion under 2) framställda yrkande måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Lindhagen*, som hemställt,

att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande lämpligheten av en lagstiftning om koncession såsom villkor för förvärv och utnyttjande i spekulativt syfte av torvmossar utav större betydelse eller andra åtgärder till skyddande därutinnan av allas berättigade intressen.

Herr Bäckström: Herr talman! Vid detta betänkande har fogats en reservation av herr *Lindhagen*, vilken ej går så långt som den motion han väckt i ämnet. I betraktande av den långt framskridna tiden vill jag inskränka mig till att yrka bifall till denna herr *Lindhagens* reservation.

Greve Lagerbjelke: Herr talman! Då kammaren nyss avslagit reservationen i föregående ärende på föredragningslistan, lär det icke gärna komma ifråga att bifalla reservationen i detta ärende. Jag tillåter mig därför att yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på förevarande utlåtande yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle avslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Ang. undersökning rörande förekomsten av torvmossar m. m.

(Forts.)

Herr talmannen hemställde, att handlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte uppskjutas till ett annat sammanträde.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Upplästes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 173, angående val av två fullmäktige i riksbanken och tre suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda verk; och

nr 176, angående val av två fullmäktige i riksgäldskontoret jämte tre suppleanter för samtliga fullmäktige i nämnda verk;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 174, för två fullmäktige i riksbanken;

nr 175, för tre suppleanter för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 177, för två fullmäktige i riksgäldskontoret; samt

nr 178, för tre suppleanter i riksgäldskontoret.

Upplästes och godkändes första särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 179, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om understöd i vissa fall åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 138, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av en byggnad för vaktmästarbostäder vid naturhistoriska riksmuseets nybyggnad å Djurgårds-Frescati.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till lantförsvaret av mark från förra häradsskrivarbostället Stora Vänsberg nr 1 i Värmlands län;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från den till kronopark avsatta delen av förra häradsskrivarbostället Viksjö nr 2 i Uppsala län;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss del av förra militiebostället Ryssvi nr 1 i Uppsala län;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av förra länsmansbostället Balingstaby nr 5 i Uppsala län;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Åraslöv nr 15 i Kristianstads län;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Abullaberga nr 1 i Kristianstads län;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Karup nr 2, 3 i Kristianstads län;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Kjällsby nedra nr 1 med Kyrkotegen nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Örby nr 2 Bossgård med Kungsfors nr 1 i Älvsbrogs län;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Flo nr 4 Björn Anundsgård i Skaraborgs län;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Karstorp nr 1 i Skaraborgs län;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från kungsladugården Horn nr 1 i Kalmar län;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av viss del av kronans fordran av inspektoren A. Carleson i Hedtorp för å auktion inköpt björkved;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att försälja tomter och områden från de under styrelsens förvaltning ställda fastigheter i Älvsborgs samt Göteborgs och Bohus län m. m.;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Jönninge nr 1 i Uppsala län;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av lägenheter från förra militiebostället Grytaby nr 1 m. m. i Uppsala län;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående

försäljning av förra militiebostället Torsberga nr 1 med underlydande i Södermanlands län;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter m. m. från förra häradshövdingbostället Stora Yxhult nr 1 i Östergötlands län;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Olseröd nr 11, 12 med Olseröd nr 14 i Kristianstads län;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Haglösa nr 18 i Malmöhus län;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Humlekärr Väster nr 1 och Hammar Väster nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Tånga nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Götala nr 1, 2 i Skaraborgs län;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Havstena nr 9 Storegården i Skaraborgs län;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Timmersdala nr 4 Munkagård med Timmersdala nr 7 i Skaraborgs län;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från till Vassgårdas kronopark i Värmlands och Örebro län hörande fastigheter;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Alsta nr 3 och 5 i Örebro län;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra häradshövdingbostället Mälby nr 3 och 4 i Västmanlands län;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till Grängesbergs bostadsförening u. p. a. av visst område av Björnhyttans kronopark i Kopparbergs län;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den tullverket tillhöriga fastigheten $\frac{1}{8}$ mantal Hamngården nr 1 i Västergarns socken av Gottlands län; samt

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den till Lunde förra tullstation hörande fastigheten med därå befintliga byggnader m. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckt motion om ändring i 17, 26, 34 och 103 §§ regeringsformen samt 43 § riksdagsordningen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Södertälje samskolas ombildning till realskola för gossar;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för restaurering av det s. k. klosterhuset i Vreta klosters församling;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vården av blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl. jämte i ärendet väckta motioner;

nr 90, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om ökat statsbidrag till kommunernas folkskoleutgifter; samt

nr 91, angående det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda anslaget till kungl. biblioteket;

bankoutskottets utlåtande nr 18, angående vissa framställningar rörande tionde huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förbud i vissa fall mot varors förseende med oriktig ursprungsbeteckning och saluhållande av oriktigt märkta varor samt lag om ändrad lydelse av 18 § i lagen den 4 juni 1913 angående förbud mot införsel till riket av varor med oriktig ursprungsbeteckning;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 125, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upprättande av en växtförädlingsanstalt i Norrland;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utförande av hydrografisk-biologiska undersökningar i Atlantiska oceanen;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Jursla nr 1 i Östergötlands län jämte en i ämnet väckt motion;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från Älvkarleby kungsgård i Uppsala län jämte en i ämnet väckt motion;

nr 129, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående

väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inrättande av ett statsstuteri vid Ottenby m. m.; och

nr 130, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående statsbidrag till kostnaderna för lantmäteriförrättningar;

första särskilda utskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglemente för arméns avlöning under krigstjänstgöringstid m. m.;

andra särskilda utskottets memorial:

nr 6, med anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande särskilda utskottets nr 2 utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen, dels ock särskilda i ämnet väckta motioner;

nr 7, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande särskilda utskottets nr 2 utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillsyn å fartyg, dels ock särskilda i ämnet väckta motioner;

nr 8, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande särskilda utskottets nr 2 utlåtande nr 5, i anledning av herr Lindleys motion om ändring av 82 § sjölagen; och

nr 9, angående avlöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 5, med anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående stadgande av skatteplikt till stat och kommun för vissa därifrån nu fritagna utlänningar;

nr 6, med anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förvärv för statens räkning av ön »Jungfrun» i Kalmarsund såsom fridlyst nationalpark; och

nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av arbete i det fria för tvångsarbetsfångar och straffångar; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om viss ändring i förordningen angående befäl å svenska handelsfartyg m. m. den 29 mars 1912; och

nr 9, i anledning av andra kammarens beslut angående friherre Palmstiernas motion, nr 69, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående semester åt arbetare och med dem likställda personer med stadigvarande sysselsättning vid statsförvaltningen.

Justerades tretton protokollsutdrag för denna dag.

På hemställan av herr talmannen medgav kammaren, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 5,57 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
